

Programm

des

KÖNIGLICHEN MARIEN-GYMNASIUMS ZU POSEN

für das Schuljahr 1854/55.

INHALT: 1) Semasiologiae latinae specimen, scripsit Prof. *Wannowski*.
2) Schulnachrichten, vom *Director*.

Program

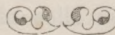
Królewskiego

GIMNAZYUM Ś. MARYI MAGDAL. W POZNANIU

na rok szkolny 1854/55.

Zawiera: 1) Rozprawę Prof. *Wannowskiego*: Semasiologiae latinae specimen.
2) Wiadomości szkolne, przez *Dyrektora*.

111/62.

POSEN,

gedruckt in der Hofbuchdruckerei von W. Decker & Comp.

1855.

POZNÁN,

czcionkami nadwornej drukarni W. Deckera i Spółki.

1855.

45184

Programm

KÖNIGLICHEN MARIAE-GYMNASIUMS IN BOZENA

im Jahr 1854/55

BIBLIOTHECA

UNIVERSITATIS IAGELLONICAE CRACOVENSIS

Verfasser: D. Semmelweis, Prof. Dr. H. Kowalewski

103660

II

55811581

Królewskiego

GYMNASIUM S. MARIEI MAGDAL. W BOZANIE

im Jahr 1854/55

Verfasser: 1) Bozener Prof. H. Kowalewski; 2) Wissenschaftler aus Bozen

55811581

BOZENA

1855

SEMASIOLOGIAE LATINAE SPECIMEN.

De ratione et significatione adjectivorum.

Cap. I. De adjectivis in *osus*.

Disputationem hanc exorsurus, ne quis putet me rem iam plane actam agere velle, ante omnia profiteri cogor, quaecumque ab Ursino, Laurentio Valla, Barthio et interpretibus scriptorum pluribus locis sunt explicata, quoad eius fieri poterat, sedulo me omisisse nec mentionem eorum fecisse, nisi ubi aliquid addendum esset vel emendandum. Quamquam vel sic timendum est, ne plures scriptionem hanc reiiciant, cum res ipsa exegerit, ut saepe notissima repeteremus et exemplis adstrueremus; tamen ne legentium animi nimis languerent, aut potius ut disputatio licet tantummodo inchoata litteris his utilitatis aliquid afferret, in exemplis his percensendis delectum quendam adhibui, ita ut quaeque ad certa capita referre, per aetates disponere, quatenam vocabula usu sancita, quatenam a singulis scriptoribus conficta et ludendo magis quam serio dicta essent explanare studerem. Nec aspernatus sum infimae aetatis scriptores, quin imo nemo miretur, horum saepius mentionem esse factam, quam classicorum; nam cum hi nullo id genus adiectivo usi sint, nisi quod linguae naturae esset accommodatum, analogiae conveniens, simplex et ideo omnium usu confirmatum, illi analogia abusi mirum quantum sibi indulerunt. Quod enim Reisigius Vorlesung. über latein. Sprachwiss. p. 107 edixit: »Selten ist ein Wort auf *osus*, welches nicht vom alten Gepräge und guter Auctorität wäre. Schlecht ist jedoch taediosus; bei classischen Autoren findet es sich nicht«, tantum abest ut verum sit, ut in nullo nominum genere tot inveniuntur ἀπαξ λεγόμενα et portentosa, quot in hoc, partim ficta a scriptoribus necessitate rei adstrictis, partim praepostero elegantiae cuiusdam studio. — Sed ad rem accedamus.

§. 1. Quae propriam sibi notionem copiae et abundantiae retinent, in tres classes quodammodo dispartiri possunt. Designantur primum his nominibus varia soli genera et ingens eorum copia invenitur apud Plinium aliosque scriptores, qui de re rustica egerunt. Sis solum est *arenosum*, *calculosum*, *cretosum*,

pumicosum vel *fistulosum* [quam terram Catonem *cariosam* dixisse, docet Plin. h. n. 17. 5. 35.], *glareosum*, *glebosum*, *uliginosum*, *lutosum*, *pabulosum*, quo vocabulo Solin. 22. usus est, Britanniam pabulosam dicens. Quenam terra *famelicosa* dicatur [i. e. palustris vel scaturiginosa] vel potius *famicosa* docent intrpts. Festi s. v. Iam *terrosus* (pro terreno) solus dixit Vitruv. 2. 6. montes terrosos appellans; *materiosus* autem *πολύυλος* et *vastuosus* [i. e. terra, quae vasta loca habet] tantummodo e Glossographis cognovimus.

Altera classis complectitur ea, quae animi quandam affectionem significant, plerumque malam, ut *libidinosus*, *imperiosus*, *licentiosus*, *calcitrosus*, *gulosus*, *mulierosus*; ad hanc analogiam *virosus* dixit Scipio Africanus apud Gell. n. a. VI. (VII.) 12.; mens *stuprosa* Valer. Max. 6. 1., *rixosus* Colum. 8. 2.; at — *uxoriosus* [pro uxorius, de qua terminationis productione infra dicemus], et *venerosus* Glossogr. tantum proferunt. Irae quanam sint genera — *rabiosa*, *stomachosa*, *clamosa* — explicat Seneca de ira c. 4. — Alia pauca in bonam partem accipi ipsa nominis, a quo descendunt, ratio indicat, ut *formosus*, *gratiosus*, *animosus*, *laboriosus*, *officiosus*, *actuosus*, alia. *Affectiosus* vel *affectuosus*, in utramque partem usurpatum, infimae est aetatis.

Nimiam materiae copiam etiam morbi causam esse, ex se intelligitur; inde factum est, ut nominibus his proclivitas quaedam ad morbos indicaretur. Cf. Cicer. Tuscul. IV. 12. »ita dicimus gravedinosos quosdam, quosdam torminosos, non quia iam sint, sed quia saepe sint.« Ingens nominum horum numerus in duas classes quodammodo distribui potest. Alia enim, longe plurima, ducuntur a malo ipso, alia pauciora a membro vel parte corporis male affecta. Ad priorem classem referenda: *Albuginosus* Veget. Vet. 3. 56. minus certum; quod si significare debet ictericum, vel regio i. e. arquato morbo laborantem, legendum esse censeam *auriginosus*, vel *auruginosus*, cum albugo aliam habeat significationem. Consimilis sunt significationis nomina diversa genera leprae significantia, ut *depetigiosi* vel *depetigosi*, *derbiosi* vel *impetiginosi*, *impetigiosi*, *petiginosi*, graece *λειχηγιῶντες*, quos plebs *serniosos* dicebat cf. Theodor. Prisc. 1. 12.; *malandriosi*, *pustulosi*, *pusulosi*, *vitiliginosi*, qui *ἀλωφ* laborant; *porriginosi*, qui pityriasi succumbunt; *coriaginosi*, *pruriginosi*; *calculosi* *λιθιῶντες*, *pituitosi* *φλεγματικοί*; *roborosi* de iumentis dictum, quae robore i. e. tetano laborant; *suspīrosi* *ἀσθματικοί* vel anhelii; *tussicolosi*, qui vix differunt a pulmonariis; *vertiginosi* i. q. scotomatici; *somniosi* atque *veternosi*; *titillosi* et *torminosi*.

A parte corporis male affecta descendunt: *lienosi* i. e. splenetici vel splenici; *biliosi*, quod apud Coelium saepe legitur; *iliosi*, qui ab iliis laborant, quam lectionem Silligius Plin. XX. 4. 13. recepit, quamquam erant, qui ileosi praeferrent ab ileo, gr. *ἐιλῆος*; *cerebrosi*; *iecorosi* i. q. hepatici; *gutturiosi*, qui *βρογχόχλη* laborant, germ. Kropf; — *riensosi* in Gloss. Philox. *νεφριτικοί* et *suffraginosus*, de mulis usurpatum, quorum suffragines morbo affectae sunt. cf. Colum. 6. 38.

Hanc terminationem receperunt etiam, quae graecae sunt originis. Nolim huc referre, quippe cuius origo iam magis delitescat, *herniosus* ab hernia ductum, gr. *ἕρνος*, unde etiam *ramicosus* cf. Voss. Etymol., sed huc pertinent *alopeciosus*, qui *ἀλωπεκία* i. e. defluvio capillorum laborat; *stranguriosus* Marc. Empir. 26. med. *στραγγουρικῶς* vel *δυσουρικῶς*; *strophosi* canes vel equi Veget. Vet. 3. 57., a graeco *στρόφος*, vermina; *polyposi* Martial 12. 37. Utraque forma autem proferuntur *podagricus* et *podagrosus*, *elephantiosus* Veget. Vet. 1. 16. et *elephantiacus*. Cum autem longe maxima pars graecorum huius generis nominum graecam terminationem in lingua latina retineret, veluti *empyici* [i. q. vomicosi], *phthisici*, *syntectici*, *opistho-*

tonici, spastici, dysenterici, pleuritici, tympanitici — alia, factum est ut Firmius Math. 8. 19. etiam latino nomini hanc graecam terminationem affinixerit, strumaticus dicens pro strumosus.)

Coronidis loco addimus, nominibus huius terminationis non solum homines designari, sed etiam morbum ipsum. Sic *febriculosus* morbus dicitur Gell. n. a. 20. l.; *ventriculosa* passio Coel. Aurel. Tard. 4. 3. quod haud dubie aliter dictum atque febris *flammosa* i. q. celeris ibd. Acut. 2. 32. *Farciminosus* morbus qualis intelligatur, docet Veget. Veter. 1. 14.

§. 2. Verum haec adiectiva non modo copiam significant et vehementiorem animi habitum vel immodicam proclivitatem, sed etiam similitudinem et affinitatem quandam; respondet igitur haec terminatio graecae *ιως* vel *ειδης*, quod iam Cicero Univers. 6. docet: „et globosus est fabricatus, quod *σφαιροειδης* Graeci vocant.“ i. q. glomerosus. Plurimum hac in re indulsit sibi Plinius, qui in describendis arboribus vel lignis, arborum foliis, lapidibus eorumque coloribus significationem nominum horum mirum in modum variavit. Sic semen asari *acinosum* dicit 12. 13. 27. i. q. acino simile; *araneosus* pluribus locis de vomitu i. e. de eo ipso, quod vomitur, de materia simili araneorum filis accipiendum; cf. 29. 4. 27. — *Buxosum* xylobalsamum est 12. 25. 54.; *fistulosus* pluribus locis i. q. in modum fistulae cavatus; — *furfurosus* de colore styracis 12. 25. 55.; — *fungosus* saepe pro levi et raro; — *radicosus* 16. 24. de brachiis ederae, radicum in modum efformatis claviculis; — *surculosus* de herba 12. 19. 42. et aliis locis pro surculaceus, de qua terminationum fluctuatione statim infra dicemus. Sic etiam 37. 6. 24. onyches appellantur *carneas*, quae carnis colorem referunt, ut ibd. 5. 18. *fluctuosi* smaragdi, maculis interstincti fluctui similibus; nec proferre velim fruticem dici *myrtuosum* 12. 13. 28. et *vinosum* pluribus locis de sapore et odore Plinium usurpasse, sed unum est, quod cum casu coniunxit, ut videtur, cum dativo, 35. 16. 53. *samia* linguae *glutinosa* i. e. glutinis instar linguae adhaerens. — Nec desunt apud alios scriptores sic innovata. Terent. Hecyra 3. 4. 26. *cadaverosam* faciem confinxit, cadaveri similem, quam Coel. Aurel. Acut. 1. 3. *mortuosam* dicere maluit, plane incondite. Similia sunt apud Tertul. adv. Valent. 4. *colubrosus* i. q. flexus, detortus, (quod apud Plaut. Truc. 4. 3. 6. *colubrinum* magis ad analogiam accommodate dicitur); — *aurosus*, vocabulum fatiscantis latinitatis, de colore dictum, ut *rubricosus*, quod melioris est aetatis. — Cibus *panosus* Coel. Aur. Tard. 4. 13. est cibus panis similis ob alendi facultatem. — Pestis *proluviosa*, in modum proluvie se diffundens dixit Q. Fabius Lucullus apud Fulgent. de pr. serm. in Ramentum atque herba *furcosa* Pseudo-Apuleius Herb. 7. in modum furcae crescens.

§. Adiectiva huius generis etiam activam recipere significationem quamquam in vulgus notum est et iam Laurentius Valla satis diligenter explicavit, tamen non a re erit pauca addere. Iam primum adno-

*) Quae non morbum significant huius classis nomina, sed aliam habent significationem, eorum antiquissimum est *sycophantiose* adverb. Plaut. Pseud. 4. 7. 113. nec plane barbarum *stigmatosus* pro stigmatia Petron. Arb. Sat. c. 29. Reliqua sunt infimae aetatis aut auctoritatis incertae, ut *maniosus* pro insano Ammian: 28. 4.; *bromosus* apud Coelium Aurelianum pro graveolente; *astrosus*, malo sidere natus Isidor Orig. 10.; vel lunaticus; *hystricosus* i. q. spinosus, hispidus; *actinosa* de ecclesia Christiana; Charitosa [nom. propr. Septimia Charitosa Inscript. apud Grut. 1059. 6.]; — His duo addenda semi-barbara de iumentis usurpata: *gambosum*, quod gambam [*χαμπήν*] tumidam habet Veget. Veter. 3. 20. et ibd. 2. 54. *stilosum*, quod orthocolon etiam dicitur, a *στόλος* stilus descendens. — *Mocosus* [subsannans a *μῶκος*], quod olim prostabat apud Cicer. Att. 1. 13. et apud Quintil. Instit. 11. 3. 183., nunc sublatum ex auctoritate codicum.

***) Coel. Aurel. Tard. 4. 13. aegrotantes excludere (eiicere) dicit *ramentosa* i. q. ramenti similia.

tandum, supervacaneam videri disquisitionem, a verbo sint an a nomine, quippe cum exempla doceant, his etiam, quae a nominibus descendant, tributam fuisse nonnunquam activam significationem. Nam quod studiosus, fastidiosus, curiosus alia, quae Laurent. Valla commemorat, vulgo active accipiuntur, id non tam in originatione, quam in potestate vocabuli nititur, cum qui studii, curae, fastidii sint pleni, studeant, fastidiant, curent. Quamquam ne horum quidem ratio constans et simplex. Nam alio sensu homo dicitur fastidiosus, alio copia fastidiosa Horat. Od. 3. 29. 9. quae fastidium excitat vel affert. Missis igitur, quae Valla percensuit, exemplis duplicis nominum horum significationis, alia proferre haud gravabimur, ut quid sibi scriptores diversarum aetatum hac in re permiserint, uno quasi obtutu adpareat.

Iam vel tironibus notum est, *damnosus* et actionem et passionem significare; plerumque de rebus dicitur, quae damnum afferunt, sed etiam de hominibus prodigis et sumptuosis; uno loco autem Plaut. Epidic. 2. 3. 14. passive magis senex *damnosus* dicitur, qui damnum facit. Huius simile exemplum non novimus; quamquam nomina haec et de patientibus dicuntur, et de afferentibus vel agentibus, ut *detrimentosus*, *compendiosus* i. q. fructuosus, *dispendiosus*, *lucrosus*, activa sunt; *pecuniosus*, pro quo vocabulo Cato apud Fest. *praemiosus* dixit, utramque potestatem habent; plerumque passive usurpantur, at Martial. 5. 56. artes pecuniosas dicit, quae quaestum afferunt, ut *clamosus* et de loco dicitur clamoris pleno et de homine, clamorem edente. Nolim hic proferre notissima illa Horatiana *Massicum obliviosum*, *Orbilium plagosus*, *Scorpius formidolosus*,*) *emtor pretiosus* i. e. qui magno pretio emit, sed quae magis recondita videntur, percensere liceat. Atque huc referenda, quae medicamentorum vires significant, ut illud Laberii apud Gell. n. a. 9. 12. *somniculosus*; apud Plin. 18. 15. 38. *ervum gravedinosum*, quod boves cerebrosos reddit; — 23. 6. 55. *melimela siticulosa*, *aestuosa*, i. q. sitim et aestum efficientia; — 26. 8. 38. de scammonio: est radice crassa... *nausiosa* [sic enim scribendum, non *nauseosa*], quod vocabulum nusquam alibi, quod sciam, legitur. Quodsi Coel. Aurel. Tard. 2. 1. *bulbum pruriosum* dicit, similium auctoritate id defendi potest, quamquam etiam *pruritivum*, quod Harduinus confixit Plin. h. n. 19. 8. 45. et Silligius retinuit, optime tuetur analogia linguae, quod infra accuratius demonstraturi sumus. — Quemadmodum Ovid. Met. 14. 22. herbam *operosam* dixit pro *efficaci*, sic Cato R. R. 157. brassicam *medicamentosiore* i. e. medicandi vim habentem et Carm. Priap. 47. *eruciae* dicuntur *libidinosae*, quae libidinem excitant. Coel. Aurel. Acut. 3. 6. organi ligationem *tormentosam* simpliciter sane dixit; magis offendit apud Plin. h. n. 21. 15. 100. *urina tortuosior*, quae difficile exiens hominem torquet. Nota in vulgus *cheragrae* epitheta *nodosa* Horat. Ep. 1. 1. 30. et *lapidosa* Pers. Sat. 5. 58.; — ut *tumultuosus* et de loco tumultus pleno et de homine tumultum excitante vel seditioso passim usurpatum; *procellosus* de vento, pro quo Sidonius, monstra vocabulorum procludere amans, Epist. 4. 6. *tempestuosus* confixit; at magis quaesita *stipendiosus*, qui multa stipendia fecit, veteranus, apud Veget. Mil. 1. 8., quamquam l. l. *stipendiarius* vulgo legitur; poterat autem illud defendi ad similitudinem *facticiosi πολυμήχανος* Gloss. Philos. et *victoriosi* i. e. qui plures victorias reportavit, quo vocabulo iam Catonem usum fuisse testis est Gell. n. a. 4. 9. Nec minus affectata, quae apud Fronton. de orat. ep. 1. legimus, eloquentiam insitam Senecae mollibus et *febriculosis* prunuleis — i. e. febrim excitantibus, aut Apul. Herb. 92. herba *pascuosa* i. q. ad pascendum idonea.

*) vel potius formidolosus, ut nuper edidit Herz apud Gell. l. l.

At ne in vulgatis quidem ratio significationis semper in aperto, nec facile perspicitur, qui factum sit, ut *suspendiosus* significaverit eum, qui suspendio vitam finivit.

§. 4. Praeter haec enim, quae adhuc disputata ad generaliore[m] quandam analogiam referri et in certas notionum classes distribui poterant, singuli scriptores in invertendis et deflectendis horum adiectivorum significationibus tantum sibi indulserunt, ut fere infinita ad scribendum materia se offerat. Atque in initio statim dicamus, quamquam nomina haec a primitivis significatione differre omnes scimus, cum haud dubie aliud sit *ebrius*, aliud *ebriosus*,*) tamen saepe maxime apud scriptores posterioris aetatis atque apud poetas plenior[em] hanc formam atque canoram additam fuisse primitivis nullo significationis discrimine. Nam quod Isidor. Orig. 10. in litt. H. praecipit, *honorosum* plus esse, quam honoratum, ut *scelerosum*, quam *sceleratum*; vel Hieronym. ad Rufin. 3. 12. „non *ridiculusa*, ut scribis, sed *ridicula* mihi forte res accidit“ ubi *ridicula* esse videtur i. q. contentu, non risu digna, haec Grammaticorum esse commenta auctoritas scriptorum ostendit. — Iam Plautus, optimus latinitatis auctor, quatuor habet ἄπαξ λεγόμενα magis ludendo ficta, quam augendae vel mutandae significationis; primum *periuriosus* pro periuro Trucul. 1. 2. 52., formatum ut *iniuriosus* et *iniurus*; tum *ieiuniosus* Capteiv. 3. 1. 6.

Neque *ieiuniosior* neque magis effertum fame Vidi —; tertium est *inopiosus* Poenul. 1. 1. 2. quod utrum ab *inops* an ab *inopia* ducendum sit disputare velle sup[er]vacaneum esse puto. Tandem *obnoxiosus* Trinum. 4. 4. 31., quo vocabulo etiam Ennius usus est retinuitque Herz apud Gell. VI. (VII.) 17. Mittimus *facundiosus*, quod pro facundo dixisse Sempronium Asellium scimus ex Gellio n. a. 4. 9.; sed similia sunt *alsiosus* i. q. qui facile frigore laeditur et *alsius*, apud Lucret. de r. n. V. 1015., utrumque rarissimum; *noxiosus*, quo vocabulo Seneca aliquoties utitur pro noxio, ut *decorosus* pro decoro, quod Gronovius tuetur apud Senec. Ep. 93.; *discordiosus*, Salustii proprium, formatum est ut *controversiosus*, quo Livius usus est 3. c. 72. quamquam lectio variat, cum alii *controversus* praeferant; sed vix certi quidquam statueris, cum etiam *perfidus* et *perfidiosus* saepe plane non differant. Ad hanc similitudinem Augustus pro vacerra i. e. cerrito, confinxit *vacerosus*, cf. Sueton. Octav. 87.

Multo maior tamen horum nominum pars infimae et barbarae aetatis. *Dubiosus*, a Gellio usurpatum, iure improbatur, quemadmodum *tumidosi* colles Ammian. 21. 10., quamquam non videtur necesse esse reponatur *tumulosi*, cum Ammianus de montibus *tumidus* usurpare soleat; cf. 2. 16. Apud Aurel. Victor. Epit. 12. invenimus *egestuosus* (vel *egestosus*, nec facile dixeris, utra forma sit praeferenda, maxime apud scriptorem posterioris aetatis), et *dedecorosus* bis pro dedecoro. Sic cum *anxius* activam habuerit significationem apud Plin. 12. 8. 18.: „spina lacrimarum pretiosa, murrae similis, accessu propter aculeos anxio“ *anxiosus* eadem significatione pro anxifero dixit Coel. Aurel. Tard. 3. 2. „quod est dormituris anxiosum,“ qui idem Acut. 2. 13. *tussiculosus* pro tussico. Quam praepostere infima aetas sine idonea causa terminatione hac fuerit abusa, apparet ex epistola Valeriani Imperat. apud Vopisc. Prob. 5., ubi pro *canus* legimus *canosus*; eiusdem pretii sunt *merosum* vinum pro mero Agroetius de orthogr. p. 2273.; *montanosus* pro montano Auctor rei agrar. p. 239.; — *castuosus* pro casto Not. Tir. p. 92.; *male-*

*) Quid *gratiosus* inter et *gratus* intersit, docet Döderl. Synon. III. 255.

dictiosus pro maledico ibd. p. 10.; *scabrosus* pro scabro ibd. p. 181.; — *faustusus* pro fausto ibd. p. 152.; — *malignosus* pro maligno Gloss. L. G.; *pietosus* pro pio, ut *foeterosus* pro foetido Zeno Veron. p. 70.; — *uberosus* pro ubere Gloss. Vet.; — *tabidosus* aut *tabiosus* pro tabido saepius apud Tertulianum; — *pestilentiosus* pro pestilente Ulpian. Dig. 43. 8. 2. med.; — *murmuriosus* pro murmurante et *scintillosus* pro scintillante, vel scintillas emittente Cassiod. Var. 2. 39. Sed iam subsistam, ne barbariei mole legentes obruam; hoc tantum addendum, epitheton Pani apud Apul. Metam. V. 307. sitne *hircuosus* an *hirtosus*, vix aut ne vix quidem statui posse; quod enim Hildebrandius edicit, nomina haec in *osus* ab adiectivis et verbis non duci, plane falsum est nec meminerat vir doctus, quae passim leguntur, ebriosus, bibosus. — Ab *hirtus* *hirtosus* vel *hirtuosus* (nam ne hoc quidem evinci potest, num terminatio *uosus* sit reiicienda) commode formari potuisse ex disputatis apparet.*)

Nonnunquam altera brevior forma poetarum erat. Sic vulgatum est *confragosus*, ab usu remotius *confragus*; *spongiosus* vulg., *spongius* apud Cassiod. Var. 11. 38.; — *tenebricosus* vulg. *tenebricus* poet. Atque sic Velleius Pat. et poetae *bellicosus* ponebant pro bellico. Quod Servius ad Virg. Aen. 3. 516. docet, *virgulta* valle apud Salust. Fragm. incert. 152. (edt. Gerlachii) pro *virgultosa* dictum esse, huc non pertinet, cum *virgultosus* Servius confinixerit nec usquam vocabulum hoc legatur. Sed iam revertamur ad propositum.

Disputabimus igitur primum breviter de his nominibus, quibus scriptores, poetae maxime et recentioris aetatis, significationem tribuerunt insolentiore, ita ut ex propria nominum horum notione nullo modo explicari possit, tum de iis, quae ad analogiam procusa tamen ἀπαξ λεγόμενα uno capite amplecti non a re esse videbatur, ut quanta fuisset formandi facilitas et audacia singulorum scriptorum intelligeretur.

Veteris Catonis *consiliosus* i. e. consilii plenus, consilio valens, simplex est, sed iam magis deflectit ab usu *disciplinosus*, si quidem significat non eum, qui ad discendum proclivis est vel disciplinis instructus, sed qui facile discit. Nec satis in aperto ratio *helleborosi* apud Plaut. Rud. 4. 3. 67. pro insano dicti, quod Forcellini Lex. s. v. mirum in modum explicat: „qui plus hellebori sumsit, quam par est;“ at helleboro sumpto homines non insani fiunt, sed resipiscunt; igitur potius significare videtur eum, cui saepius elleboro opus est, vi frequentativa. Recte autem explicat illud Pers. 3. 1. 56.

Ne haec fama faciat *repudiosas* nuptias — *colloso* i. e. quae repudiari mereantur, quibus nemo iungi velit. At Bacchid. 3. 6. 13. lingua *factiosi* i. e. largiloqui, sed opera inertes — antiquam fortasse et primitivam vocabuli significationem prodit, quae postea in desuetudinem abiit. — Insolentius etiam Ovid. Fast. 4. 392. equos *ventosos* dixit i. q. cursu ventos aequantes.

Verum inter recentiores plurima innovavit Plinius. Sic *numerosus*, quod sane pertinet ad ea, quorum significatio longissime patet et in plura flexa est diverticula, apud eum variam vim accipit. Iam lexicographi commemorant: *pictura numerosa* i. e. tabula, in qua multi depicti sunt; *pictor numerosior* i. q. qui plures tabulas pinxit; — non commemorant, quod sciam, quod legitur 37. Il. 186. „hepatitis a iocinere (i. e. nomen habet), *steatitis* singulorum animalium adipe numerosa,“ quod recte explicant: *varii coloris* vel *adspectus* pro diversitate sebi singulorum animalium. Durior dictio 37. 10. 56.: „Callais sapphi-

*) Ad hanc analogiam Pacuvius apud Non. 2. 281. confinxisse videtur *unose* pro una; ab *unus* — unusus.

rum imitatur, candidior et *litoroso* mari similis“ i. e. eum aquae marinae colorem referens, qui est circa litus. *Litorosus* igitur usurpavit pro *litorali*. Nec simplex ratio nominis *operosus*. Offendit haud dubie dictio 15. 23. 25. „Tarentinae (castaneae) faciles nec *operosae* cibo“ quod est: non difficiles ad concoquendum. Altera lectio „operoso cibo“ etiam probabilis. Iam si 16. 24. 38. ulmo tribuit folia *ramulosa*, analogiam significationis servavit, sed nomen ramulus alio accepit sensu pro venis; nam folia non sunt ramulosa, sed *venosa*; quemadmodum 25. 6. 29. folia *plumosa* vocantur pro lanuginosa, quamquam pluma pro lanugine nusquam legitur et de barba usurpatum poetarum est. At discēssit ab significationis analogia 34. 18. 56. arrenici genus *squamosum* dicens, quod Harduinus recte explicat: squamatim in crustas fissile.

Seneca, quem affectatum atque nimis nitidum dicendi genus sectatum fuisse omnes scimus, ab his tamen innovandis abstinuit; fortasse rettuleris huc quae quaesita videntur de clement. II. 6. „aeruscantis civis *pannosa macies*“ i. e. cutis rugis corrupta et panni instar detrita. Nam Contr. 1. 2. *aeruginosa* mendicantis manus facillime explicatur, quamquam vocabulum ipsum a Seneca confictum esse videtur. Sunt enim, quae semel tantum legantur, veluti apud Plinium *angulosus* pro angulato [de qua terminationis affinitate paulo post dicturi sumus]; — *argentosus* i. q. cui argentum admixtum est ad similitudinem *aerosi*, *plumbosi*; *marmorosi*; *bulbosus*; *centrosus*; *cumminosus* 26. 8. 38. quod in lexicis nostris desideratur; *cerosum* mel, ut *thymosum* 32. 3. 13.; *crustosus* et *foliosus* pro crustato et foliato, *formicosus*; *gummosus* vel *gumminosus*; *ventuosus*, quod recepit Silligius 14. 21. 27. et differt significatione a *ventriosus*, quod magis de hominibus dicitur, factum ad analogiam nominum *buccosus*, *pectorosus*, quod vocabulum tamen apud Plin. 14. 22. 28. Silligius iure reiecit, cum „*pecterosa* cervicis ostentatio“ ineptum sit legendumque *torosa*, quod de cervice proprie dicitur. Etiam *saniosus*, *unquinosus*, *verminosus* vix quisquam praeter Plinium usurpavit.

Quod Plinius fecit iusta causa motus, alii magis ludentes admiserunt. Ex multis pauca tantum percenseam. Sic cum *pecuniosus*, *peculiosus* optimorum scriptorum usu essent sancita, erant etiam qui *agrosus* confingerent pro locuplete cf. Varro L. L. 4. 1.; *amicosus* [qui multas amicas habet] si fides tribui potest Grammatico Diomed. 1. p. 313.; — ut *aristosus* [aristis abundans] Venant. Ep. 9. 3. Plauti solius proprium *impendiosus* Bacchid. 3. 2. 12.; Lucretii IV. 1169. *Labeosus* [sic enim edidit Lachmannus, non *Labiosus*], quem Celsus 7. 2. *labrosum* dicere maluit; — Gellii *armentosus* XI. c. 1. *ambagiosus* XIV. 1. *ambagiosa* coniectatio, ut mittam *fallaciosus*, *gestuosus*, quibus etiam Apuleius usus est et *ludibriosus* etiam ab Ammiano usurpatum. — Petronius Arbiter, iocabundus et ludens cacozeliae sectator, inaudita procedit, velut Sat. c. LVII. *dignitosus* — homini malisto et dignitoso; — *linguosus* fragm. 43., quod alii etiam semibarbari usurparunt, satis apte formatum, nec differt a Gelliano 1. 15. *linguae* vel Tertuliano Anim. 3. *linguatus*, quod infra demonstrabimus. Quodsi Petron. LXXIV. *inspeciosus* dixit pro deformi, iure id facere potuit; nam adiectiva haec quam ratione cum praepositionibus iungantur, statim docebimus. — Apulei propria sunt *silentiosus* de secreto usurpatum Metam. XI. init.; ibd. VII. 143. *pulposi* tori; et insolentius sine dubio dictum ibd. IV. 278. (75.) *cinerosi* mortui i. e. in cinerem redacti, quae adiectiva cum apud solum Apuleium legantur, difficile fuerit Ruhnkenii dictum comprobare, Apuleium omnia rariora vocabula, quibus toties utatur, ex aliis praeis scriptoribus hausisse. — Apud Ammianum nullum *ἀπαξ λεγόμενον* legere me memini praeter „*insulosum* mare Persicum“ [plenum insularum] 23. 6., sed apud Sidonium,

audacissimum vel potius lascivientem verborum architectum, plura leguntur, ut *cantilenosae* poetarum stilo nugae i. e. metricae Epist. 3. 14.; motus animi comparati mari *naufragioso* ibd. 4. 12.; — *pomposus* incessus eius, qui pomparum ferculis similis est ibd. 4. 9.; — *tribulosa* dissimulatio ibd. 1. 7. i. q. spinosa, perplexa, aut metaphora a muricibus ducta; — *voluminosa* anguium corpora Carm. 9. 76. minus offendit. — Obsceno sensu in Priapeis tantummodo leguntur *fascinosus* et *membrosus* eiusdem significationis, et *seminosus*. — *Populosus* inferior aetas saepissime usurpat, at plane singulare *frontosus*, quo solus usus est Augustinus, duplici significatione; de Civit. Dei 7. 4. extr. de deo Jano bifronte et Psalm. 1. 68. sensu translato de homine ferrea fronte et perfricta. — Iam haec sufficiant nec proferam ea, quae tantummodo Glossographi commemorant, ut *verberosus* *μαστιγίας* i. q. verbero; *adoriosus* i. q. celebrer; *amfragosus*, quod explicatur *περιοδεύσιμος τόπος*; — *sutelosus* i. q. plenus sutelae et astutiae, *διχορράφος*; — atque coronidis loco addam, cuius incerta est origo et explicatio, *paeminosus* cf. intrpts. Varronis R. R. 1. 51.*)

§. 5. Cum autem, quod in vulgus notum est, significatio copiae et possessionis vel, ut Gellii vocabulo utar, habitionis, sit etiam adiectivis in *entus* exeuntibus et participiali forma *atus* indutis, altera, similitudinis, nominibus syllaba *acus - eus* terminatis, factum est, ut nonnunquam eiusdem nominis duae vel tres exsistent formae, aut paris auctoritatibus aut non paris. Sic *piscosus* et *pisculentus*, *sucosus* et *suculentus* satis confirmata; nec praestat altera alteri, etiamsi utraque est cadentis latinitatis, *febricosus* et *febriulentus*, *farinosus* et *farinulentus*, *aurosus* et *aurulentus*, *mucosus* et *muculentus*. In aliis altera est optima notae, altera deterioris. Sic *corpulentus* Plauti atque Columellae auctoritate nititur, *corporosus* autem semibarbarum, confictum a Coel. Aurel. Acut. 3. 17. *Fraudulentus* classicorum, *fraudulosus* infimae aetatis cf. Pauli Dig. 47. 2. 1. *Faecosus* autem pro *faeculento* plane eliminandum, cum uno loco, quo legebatur, Mart. Epigr. XIII. 102. nunc etiam Schneidevinus receperit alteram lectionem „*fastosum* — *garum*.“ Est etiam, ubi, quantum ex paucitate locorum conici potest, significationis discrimen intercedat. *Sanguinolentus* magis est sanguine madens, adpersus, etiam translato sensu pro sanguinario dicitur, *sanguinosus* medicorum, de hominibus sanguine abundantibus cf. Coel. Aurel. Acut. 3. 4. *Virulentus* ad venenum refertur, *virosus* ad foetorem et graveolentiam. *Terrulentus* Prudentius solus confinxit pro terreno, differt a *terroso*, quo solus Vitruvius usus est, ut supra diximus.

Perinde se habent nec differunt significatione *mammeatus* Plaut. Poen. 1. 2. 181. et, quod saepius legitur, *mammosus*; pro *abominato* Solin. 1. 40. finxit *abominosus*; pro vulgari *geniculato* Apuleius Herb. 77. *geniculosus*; — eiusdem auctoritatis sunt *nummatus* et *nummosus*, *literatus* et *litosus*, quam antiquam formam Cassius Hemina usurpavit [apud Non. 2. 495.]; — *pusulatus* vel *pustulatus* et *pustulosus*; *loculosus* et *loculatus*; — pro vulgari *medicatus* Coel. Aurel. Tard. 2. 1. *medicosus* dicere maluit, ut pro *venenatus* Varro R. R. 1. 2. *venenosus*, et pro *squamosus* Tertul. Apol. 21. *squamatus*. Mirabiliora etiam inveniuntur apud Glossographos, ut pro *sideratus* — *siderosus*; — pro *odiosus* *odiatu*; pro *velatus* *velosus* Not. Tiron. p. 177.; p. 77.; *pudorosus* et *pudoratus* i. q. modestus utrumque plane barbarum. Nec *fellosus* pro *fellitus*.

*) Quae sensu translato dicuntur, sed ita ut ratio sit in aperto, mittimus de industria, ut apud Fronton. de eloquent. p. 231. ed. Maii sermones *gibberosus* i. q. tumidi et contorti; — apud Apul. Apolog. in init.: „namque animi ita ut corporis sanitas expedita, imbecillitas *laciniosa* est“ i. q. impedita, metaphora ducta a laciniis incessum turbantibus; — ibd. Met. III. 55.: *carnosi* clavi pendentium i. e. quibus carnis aliquid adhaeret — et quae sunt id genus alia.

ut *mellosus* pro *mellito* aliam habent auctoritatem, praeter Coelii Aurel. Tard. 4. 6. et Acut. 2. 29., quem admodum pro *auritus* vel *auritulus* ab auricula dicebant *auriculosus* ὠταρός Gloss. Vet. B. A.

Notio autem similitudinis vel cuiusdam cum prototypo affinitatis communis est his adiectivis cum his, quae syllabis *eus* — *aceus* terminantur; inde promiscue usurpantur. Sic apud Plin. h. n. 21. 21. 90. hemerocalli tribuitur radix *bulbosa*, at 21. 26. 97. hyacintho radix *bulbacea*, quod non differt, ut *lapidosus* et *lapideus*; nam quamquam lapideus vulgo est i. q. e lapide constat, Plinius tamen bis campos *lapideos* dixit pro *lapidosis* cf. 3. 4. 5. — 21. 10. 31. — *Squamosus* anguis et *squameus* passim legitur; ut *tofusus* et *tofaceus*, *scruposus* et *scrupeus* de specu, *sulphuratus*, *sulphurosus* et *sulphureus* de aqua vel fonte, *graminosus* ager apud Columellam, *gramineus* apud Virgilium; — *glutinosus* et *glutineus* Rutil. Itiner. 1. 610. [pes glutineus Harpyis tribuitur]; tandem *grandinosus* vulgatum, *grandineus* apud solum Alcium Ecdicum Avitum. *)

§. 6. Restat ut pauca dicamus de compositis cum praepositione. Praepositiones hae sunt *in* — *per* — *sub*. Ciceronis atque optimorum scriptorum auctoritate confirmata: *inambitosus*, *importuosus*, *incuriosus*, *infructuosus*, *inofficiosus*, *inotiosus*, *irreligiosus*; malae notae *instudiosus* Apul. Apol. p. 470.; *inaquosus*, *incoptosus*, *inactuosus*, *immontuosus* — quo in genere cuique ad arbitrium fabricari licuit nec erant licentiae termini. *Ingluviosus* autem, *intentiosus*, *insomniosus* et similia huc non pertinent.

Cum *prae* composita non inveniuntur; quod enim olim legebatur apud Martial. Ep. 3. 63. *praetricosus*, Schneidewinus summovit reposuitque *pertricosus*. **)

Sub praefixam habent aureae aetatis nomina *subcontumeliose* (adv.); — *submorosus*, *subdiosus*, ad quam similitudinem Ammian. 21. 16. dixit *subscruposus* vel *subscrupulosus*, si lectio certa.

Cum aliis praepositionibus composita, quod sciam, non inveniuntur, nisi incerta et a barbaris conficta; ut *colleprosus* Sidon. Ep. 6. 1. „colleprosi mei conditio“ i. e. qui una mecum lepra laborat et *conglutinosus* Veget. Veter. 1. 40. i. q. *glutinosus*. Nec minus insolens *demontuosus* i. q. valde *montuosus* Tir. Not. p. 70.; — *deformosus* Sidon. Ep. 3. 3. i. q. deformis; „consilio deformosiore aliquid oculere“ quamquam al. leg. *deformiore*. — *Exodiosus* autem pro *odiosus* plane novum et inauditum tantummodo in Gloss. Gr. Lat. citatur.

§. 7. Iam de forma pauca dicamus. Quae Laurentius Valla de duplici terminatione *osus* — *uosus* disputavit, magnam partem vera, quamquam vix aut ne vix quidem praefracte alterutra terminatio probari debet. Unde *tortosus* sumserit (pro *tortuosus*) ignoramus, cum hanc lectionis varietatem invenire nos non meminerimus, at fluctuant praeter haec, quae commemoravit, *savosus* et *savuosus*, *fastosus* et *fastuosus*, certe in Not. Tir. p. 93.; — cetera a nominibus quartae declinationis ducta ampliorem tantummodo habent formam, ut *flexuosus*, *luctuosus* alia; nam quod erat in aliquib. MSS. apud Suetonium *tumultosus*, merito nunc exsulat.

Aliud duplicis formae genus efficitur, nominibus, quae ab adiectivis vulgo descendunt, ab ipso huius stirpis substantivo deflexis. Sic quia a *periculum* est *periculosus*, Caecilius apud Non. 2. 96. *bellosus*

*) *Stercorosus* proprio sensu de solo vel aqua dicitur, *stercoreus* autem translato pro impudenti Plaut. Mil. 2. 1. 12.

**) *Praegloriosus* Inscriptionum tantummodo auctoritate nititur apud Grut. 395. 5.

formavit pro vulgato *bellicosus*, repetendo a *bellicus*; et Lucilius apud Non. 8. 46. *labosus* a *labos* pro *laboriosus*, cuius simile exemplum non novimus. *Humosus* enim, quod in lexicis nostris frustra quaesiveris, legitur quidem Macrob. Saturn. l. c. 17. „per *humosi* aeris densitatem“ — sed lectio incerta; in aliis enim libris est: „humoris aerii densitatem.“ — At pro *senticose* dicebant etiam *sentosus*, ab adiectivo *sentus* ductum. Nonnunquam et a primitivo et a deminutivo deflectunt nullo significationis discrimine, ut *ramosus* (a *ramus*) et *ramulosus* [a *ramulus*]; *febricosus* Veget. Vet. 1. 38. et *febriculosus*; *pediculosus* φθειριάζων et *pedicosus* [a nom. *pedis*] Titin. apud Festum in *Pedibus*, nec erat Scaligero iusta causa expellendi vocabuli proculdubioque *paedidosus*, quamquam non negamus, a *paedidus* commode deflecti potuisse *paedidosus*. At quod Coel. Aurel. Acut. 1. 11. *ruginosus* profert pro *rugosus*, id omnem analogiam eludit, quemadmodum *nubigosus* Claud. Mamert. de statu anim. 1. 7. pro *nubilosus* vel (quod Sarisb. Ep. 184. confixit) *nubeculosus*. Nec facile explicari potest, quod est apud Petron. Sat. LVII. „tu *lacticulosus* nec mu, nec ma argutus“ explicaturque in vett. gloss. λειπογάλακτος, qui coeptus est submoveri ab uberibus, at alii alia coniciunt cf.; Antonium l. l.

Tandem unum est adverbium, cuius adiectivum non invenitur *assulose* Plin. h. n. 12. 48. 22. „assulose calamus frangitur“ i. e. in multas assulas vel assulatim.

Cap. II. De Adiectivis in *aceus* — *eus* — *iceus* — *icius* — *icus* exeuntibus.

Translaticium est et omnibus notum, adiectivis harum terminationum significari originem, modum vel genus; terminationem *aceus* maxime inservire indicandae similitudini vel speciei, ductae ab animalibus et herbis; *icius* designandae origini vel modo ad alias res accommodato. Iam statim a principio dicamus, longe maximam copiam adiectivorum *aceus* syllaba terminatorum inveniri apud Plinium maioremque partem ab eo confictam alibi nusquam legi, ut amygdalaceus, argillaceus, arenaceus, arundinaceus, avenaceus, bulbaceus, capillaceus, cineraceus, cretaceus, ederaceus, ferulaceus, foliaceus, fabaceus, herbaceus, hordeaceus, intubaceus, lappaceus et multa alia, quae omnia significant aut similitudinem cum nomine, aut quod est ex re nomine substantivo designata et ad eam pertinet. In transgressu monebo, si panis *furnaceus* dicitur Plin. 18. 11. 27. i. qui in furno coquitur, potuisse eum etiam *furnicius* appellari; haec est enim propria similium terminatio, ut panis *artopticius* ibd. 18. 11. 27.; *clibanicius* Isidor. Orig. 20. 2.; *focacius*, *subcinericius* ibd.; — *testicius* Cato R. R. 74. vel *testuacius* Varro L. L. 4. 22.

§. 2. Iam primum monendum videtur, plura esse nomina, quae sine significationis discrimine utramque recipiant terminationem, et productiorem *aceus*, et brevior *eus*.) Quod enim Resigius Vorlesungen über lat. Sprachw. p. 162. statuit discrimen *membranaceus* inter et *membraneus*, ut illud sit, quod est ex membrana, hoc, quod simile est rei, quae ex hac materia constat, id usu scriptorum non confirmatur. Sic *cineraceus* et *cinereus* plane non differunt, cum quem colorem Plin. 27. 7. 27. cineraceum dicit, Columella 2. 2. *cinereum* vocet; perinde atque *buxeus* id significat, quod est e buxo et colore buxo simili, nec quisquam dixit *buxaceus*. *Myrtaceum* folium Cels. 7. 17. non differt a *myrtea* virga Mart. Ep. 3. 82.,

*) Pro *aceus* erat etiam terminatio *acius*, quamquam raro invenitur, ut *apiacia* corona Hygir. fab. 34.; *helvenacia* vitis Columel. 3. 2.

ut *rosaceus*, quod Plinii proprium est [cf. 21. 3. 6. corona rosacea, quae est ex rosa] et *roseus* [rosea sarta, roseum strophium passim apud poëtas]; *palmea* sporta Pallad. 3. 27. et *palmicea* sporta Sever. Dialog. 1. 11.; — *testaceus* et *testeus*, *viteus* et *vitigineus* vel *vitigenus* [forma *vitineus* apud Flor. 3. 20. non satis certa], *ferulaceus* et *feruleus*; *chartaceus* et *charteus*; — *canicaceus* et *caniceus* [panis ex canicis vel furfuribus] eiusdem significationis et pariter probanda. Atque sic quamquam de colore proprie dicitur *herbaceus*, Plautus tamen Curcul. 2. 1. 16. oculos appellavit *herbeos*, qui vulgo noctuini vel fellini audiunt. *) Sunt tamen quae quantum ex paucitate locorum, quibus leguntur, colligi potest, significationis discrimen servent. Sic Pallad. de insit. 157. ramos dicit *amygdaleos* i. e. ramos amygdalae, Plin. 26. 11. 69. folia *amygdalacea* i. e. amygdalam referentia. Sic differunt *creteus* Lucret. de r. n. IV. 296. „*cretea* persona,“ quae est ex gypso aut luto figulari et Plin. 18. 19. 20. siligo *cretacea*, candore cretae similis; *furfureus* panis Gell. 11. 7. et *furfuracea* terebramina tinearum Fulgent. Mythol. 2. 19. — inde etiam Augustus cf. Sueton. Aug. c. 87. pro pullo *pullejaceus* dicere maluit ad significandam coloris notionem cf. Casaub. l. l. Etiam propria nomina sic distinguuntur nec idem est *Geryonea* caedes Apul. Met. p. 171. et *Geryonaceum* genus Plaut Aulul. 3. 6. 18.

§. 3. Cum autem materiam etiam adiectiva in *inus* exeuntia significant, factum est, ut plura nomina utramque terminationem nullo significationis discrimine reciperent ita tamen, ut altera forma nonnummelioris esset aetatis. Sic pro *amygdaleus* Plin. 15. 7. 7. oleum *amygdalinum* dixit [ibid. 15. 13. 12. *amygdalina* pruna i. q. amygdalis insita, ut *malina*, malis insita]; — pro vulgari *anguinus* vel *angineus* Solin. de Libya (24.) *anguus* formavit, ut a vitis *viteus* pro *vitigineus*. *Cedreus* et *cedrinus*, *cerreus* et *cerrinus* passim promiscue usurpantur et quae pruna Plin. h. n. 15. 13. 12. *cerina* dicit i. e. cereola, quae cerei sunt coloris, haec Virgil. Eclog. 2. 59. *cerea* appellat et Plinius ipse 20. 13. 51. oleum *laureum* commemorat, at 23. 4. 43. *laurinum*. Cicero Famil. 9. 18. pullos *columbinos* dicit, quod usu sancitum erat, at Coelius Aur. Acut. 2. 18. ob praecedens „pulli gallinaei“ parilitatis causa confinxit *columbinacei*. Similia sunt *hirundininus* et, quod minus in usu erat, *hirundineus* Sidon. Ep. 2. 14. „usque ad adventum hirundineum vel ciconinum;“ — *tiliaceus* Capitol. Anton. P. c. 13. et *tiliagineus* Colum. 12. 45.; — *carbaceus* et *carbasinus*, etiam *carbasineus*, quo Varro usus fuisse dicitur apud Non. 14. 28.; — ut *cupresseus* et *cupressinus*, *cupreus* et *cuprinus*, *fageus* et *faginus* vel *fagineus*, *triticeus* et, quod raro legitur, *triticinus*, *vipereus* et *viperinus*, utrumque passim usurpatum. Cetera semibarbara sunt vel grammaticorum tantum auctoritate confirmata. Sic nos *coccinus* tantum vel *coccineus* apud scriptores legimus, at *cocceus* etiam usurpatum fuisse testantur Not. Tiron. p. 159. Contra pro vulgari *lacteus* Venant. carm. 8. 1. 27. *lactineus* dixit: „lactineo cultu“ i. q. lacticolori. *Sandaraceus* et *sandaracinus* in usu fuisse, testis est Labeo apud Fulgent. de prisco serm. n. 4. et Naevius apud Festum p. 325. edt. O. Mülleri; *aesculeus* divulgatum, non

*) Plautus plura sic ludendo formavit iisque comice insolentiorum tribuit significationem. Sic Mil. 2. 6. 32. *stimuleum* supplicium fabricatus est, i. e. quod stimulis infligitur, ut *virgeum*. *Ulmeus* apud eum est, qui virgis ex ulmo factis caeditur, ut *verbereus*, aliis locis *verberabilis* et per iocum confictum *verberabilissimus*; *pugneus* est Rud. 3. 4. 57. ictu pugnarum illatus, verum *vinceus* Stich. 4. 2. 56. tollendum, cum Ritschelius etiam alteram lectionem *vincea* receperit. Ioculariter pedes *pulmoneos* dixit Epidic. 5. 1. 21. ubi cf. Scalig.; — at Argus *oculeus* pro oculato, oculis pleno, analogia similium defenditur.

improbandum tamen *aesculinus* apud Vitruv. 7. 1.; — quemadmodum pro vulgari *tartareus tartarinus* Ennium dixisse Festus docet p. 359. aut potius Varro L. L. 6. 3.

„Corpore Tartarino prognata paluda Virgo“ —

unde apparet utramque formam *electrinus* et *electreus* probari posse, quamquam *electreus* apud solum Lampridium legitur Alex. Sever. 25., et est etiam h. l. altera lectio *electrinus*. Tandem pro vulgari *mediterraneus* Sisenna apud Festum p. 123. *mediterreum* melius dici putat, quo nemo unquam usus est, at scimus ex Cicerone, Sisennam perversum fuisse sermonis usitati emendatorem.

§. 4. Quia autem eadem originis vel modi significatio est etiam nominibus in *icus* — *alis* terminatis, factum est, ut haec etiam miscerentur atque scriptores ad arbitrium iis uterentur. *Virgineus* et *virginialis* plane eiusdem potestatis et auctoritatis, et ipse Columella vineas modo *consemineas* dicit, modo *conseminales* cf. 11. 2. et 12. 45. *Resinaceus* Plinius dixit, *resinalis* Coel. Aur. Tard. 2. 13., quod vix differt a resinoso; vinum autem cur *resinatum* vulgo dicatur, non resinaceum infra explanabimus. Pro *fabaceus* non modo *fabalis* formabant, sed etiam *fabaginus* — *fabatus*; sic puls *fabata* est apud Festum in Refriva p. 217. Müll., *fabacia* vel *fabacea* absolute olim legg. apud Plin. 18. 12. 118., sed Silligius *fabata* recepit. Confunduntur *malvaceus* et *malvaticus*, illud vulgatum, hoc certe in Notis Tiron. p. 176.; — *colosseus* et *colossicus* paris auctoritatis; *favillaceus* et *favillaticus* utrumque rarissimum cf. Solin. 35. et 27., qua de re *Tantalicus* Senec. Thyest. 228. defendi potest pro vulgato *Tantaleus*.

§. 5. Quum autem eandem notionem, ut infra videbimus, habeant etiam nomina ad formam participiorum in *atus* exeuntia, etiam haec promiscua erant. *Cylindraceutus* de siliquis an *cylindratus* praefendum vix certo dixeris, cf. Plin. 18. 12. 34., ut *carneus* et [carnalis] *carnatus*, quamquam utrumque cadentis aetatis, idem sunt; Coel. Aurel. Tard. 1. 4. *carnatum* corpus dicit *εὑσάρκον*, carnosum, quod apud Maxim. Gall. 1. 58. *carneum* membrum.

§. 6. Nec *idus* et *icinus* terminationes alii notioni significandae inserviunt. Pro *floridus*, quod in usu erat omnium, poetarum erat *floreus*, ut pro *fumidus fumeus* — et pro *canneus*, id quod est ex canna, Pallad. in lemm. tit. 13. *cannicius* dixit ut pellicius.

§. 7. Alia est formae inflexio in *roboreus* et *roburneus*, illud magis usitatum, hoc apud Colum. 9. 1. med., ubi fruges roburneae commemorantur i. e. glandes quernae. *Eburneus*, poetice *eburnus**) et *eboreus* nihil differunt, ut *querceus* et *quernus* [*quercicus* enim merito improbatur ab Oudendorpio Sueton. Calig. c. 19.]. *Iliceus* autem rarissimum Stat. Theb. 6. 101., in usu magis erat *iligneus*, ut *iureus* Plaut. Pers. 1. 3. 15. (pro *iurulento*, iuris pleno) plane singulare et, quo usus est Lucret. de n. r. 1. 476., *durateus* [ligneus] i. q. durius.

*) Quasi transiens dicam, id quod sane tralaticium est, fuisse duplicem horum nominum terminationem *nus* — *neus* nec facile definiri posse, utra utri orationis generi sit tribuenda. *Saligneus* et *salignus*, *fagineus* et *faginus*, *querneus* et *quernus* — alia promiscue ponuntur. In aliis altera usitata, altera rarior, sic *aprugnus* vulgo dicebant, sed Solin. 32. *aprugineus*; *carbasinus* vel *carbaceus*, sed Varro apud Non. 14. 28. *carbasineus*; *fontanus* constans est forma, at apud Solin. 37. semel *fontaneus*. Pro *Cardea*, quae erat Dea cardinibus praefecta, *Cardinea* proprie dicendum erat; sed ut a *ius* supra vidimus formatum *iureus*, sic a *cardo* — *cardeus*. — Unum tandem est, quod sciamus, non a nomine descendens, sed a verbo, quod confinxit Seneca ep. 98. *satageus* i. q. satagens, plane praeter analogiam.

§. 8. Perplexior est et difficilior disputatio de adiectivis in *icius* exeuntibus [non *itius* — cf. Reising. Vorlesung. p. 159.]. Vulgo tradunt (cf. Valla de Elegant. l. c. 11.) si a nominibus descendant, ea materiam significare vel originem, si a supinis, passionem ad tempus quoddam accommodatam vel certa quadam conditione circumscriptam. *) Hoc universe recte praecipitur, tanta tamen est in his fluctuatio tamque subtilis differentia, ut confiteare necesse sit, saepe haec nomina congruere cum adiectivis syllaba *ivus* vel *alis* terminatis, quin etiam cum simplicibus participiis. Primum igitur disputabimus de his, quae certam rationi accommodatam servant notionem, tum de terminationum confusione et immutatione, tandem de hoc genere, quod neglecta plane propria notione, per lusum atque, ut ita dicam, lasciviam confictum a simplicium adiectivorum natura haud differt.

§. 9. Iam primum monendum, quae a nominibus descendant, eorum numerum non tantum esse, quantum eorum, quae a supinis verborum ducantur. Illa omnia aut materiam significant, ex qua aliquid est, ut *caementicius*, *latericius*, *stramenticius*, *caespiticius*, aut originem, ut *artopticius* (cf. p. 12.), vel de hominibus dicuntur, *patricius*, *gentilicius*; *praetoricus*, *quaestoricus* pro *praetorius*, *quaestorius* cadentis sunt latinitatis, at *aedilicius* aliter formari non potuit. Huc etiam pertinent, quae inveniuntur in Inscript. apud Gruter. *quinquennialicius* ad quinquennalem pertinens, *quinqueviralicius* ad quinqueviros spectans, quae omnia omittimus, cum ratio grammatica nullam habeat difficultatem. Nec operae pretium videtur percensere, quae de diebus festis vel de muneribus dicuntur, ut *natalicia* ab omnibus usurpatum, *saturnalicia* Martialis proprium, ad quam analogiam Spartian. Hadr. 17. *saturnalicia* et *sigillaricia* coniunxit, quae melior aetas *sigillaria* dicebat brevioris forma, ut pro vulgato *sponsalia* Sidon. Epist. 7. 2. *sponsalicia* proculdit; qua de causa *nuptalicius*, vel *nuptalicius*, pro *nuptiali* defendi poterat Paul. Digest. 50. 16. 194. Iam *Compitales* et *Compitalicii* eiusdem esse auctoritatis nemo ignorat; at rarissimum et haud dubie a Martiali tantummodo fictum *floraliciae* bestiae Epigr. 8. 67. quae Floralibus in Circo necabantur. — A substantivis etiam descendunt, quae raro leguntur, *armenticius* quod de gregibus dixit Varro R. R. 2. 5. et 10. idem atque *armentalis*; **) *prunicium* torrem dixit Ovid. Met. 12. 171., qui iam pruna factus est, in cinerem redactus, quamquam alii a *pruno* ducunt; in hoc igitur iam magis delitescit significationis ratio, quemadmodum in auro *canalicio* (etiam *canaliensi*) apud Plin. 33. 4. 21., i. e. quod puteis foditur, cuius venae canalium instar per latera puteorum discurrunt. Alia, utut rarissima, tamen simplicia nec explicatione egent, velut *acinaticium* vinum, ex passis uvae acinis confectum, quod cur non *acinaceum* etiam dici potuerit, nemo facile dixerit, vel *tegulicia attegia* Inscript. apud Grut. 44. 11., quamquam in hoc iam aliquid innovatum,

*) Sunt etiam, quae ab adiectivis ducantur, veluti *aegroticius* i. e. qui saepe aegrotat Not. Tiron. p. 134.; — Alfenus inreconsultus apud Gell. n. a. VII. (VI.) 5. tradit: *putum* esse valde *purum*, sicut *novum novicium* et *proprium propicium* dici ad intendendam vel augendam significationem; quo loco alii *proprium* legunt, utrumque plane nobis incognitum. At divulgata et communia *venalicius* (a *venalis*) quod de servis dici recens emtis, quemadmodum *novicii*, in vulgus notum est, et *gentilicius*, quod apud posteriores certe a *gentilis* non differt, nam Plinius ep. 16. 15. Passieno dicit esse *gentilicium* elegos scribere, Tacitus Ann. 12. 14. *gentilem* levitatem, eodem sensu i. e. genti propriam. At proprie *gentilicius*, quod omnes sciunt, de sacris dicitur, ut *primiciae ἀπαρχαί*, quod nihil aliud est, nisi primae res certo tantum forma, nam *primicius* non legitur. Huc tandem pertinet *rivalicia* lex (a *rivalis*) spectans eos, qui ex eodem rivo aquam hauriunt, cf. Festus in Sifus p. 341. Müll.

**) Ut *pastoricus* i. q. *pastoralis* aut *pastorius*. *Sodalicius* Ovid. Trist. 4. 10. 46. incertae auctoritatis.

cum non significet ex tegulis facta, sed tegulis contexta. Sed haec iam singula proferre supersedeo, hoc tantum addo, unde Laurent. Valla p. 37. *pavimenticius* sumserit, me ignorare, cum quod sciam, non legatur,

Quae a supinis ducuntur pleraque retinent propriam sibi notionem. Apud classicos pauca tantum inveniuntur, quae singulatim proferre piget, cum notissima sint. *Collecticius* de exercitu raptim conscripto Cicero dixit Famil. 7. 3., quemadmodum *missicius* miles apud Sueton. Nero c. 48. est veteranus, honesta missione donatus. De mercibus est *advecticius* Sall. Iugurth. 48.; *importaticius*, quod auctor belli Afric. 20. confinxit, cum Caesar, quod meminerim, semper *importatus* hac significatione usurpavit; *inducticius* autem ἐπέλαστος tantummodo est in Gloss. Philox.; omnes scriptores simplici participio utuntur. — Quod Cicero Fam. 5. 5. per *commendaticias* literas significat, id etiam vocabulo *laudaticius* significatum esse apparet ex Not. Tir. 47.; posteriore autem aetate omnia haec epistolarum genera nominibus in *orius* exeuntibus appellata fuisse, infra ostendemus in capite disputatiunculae, quod agit de nominibus *orius* syllaba terminatis. — Simpliciter accipiuntur *subditicius*, quod non differt a *subditivo*, *empticius* [quod Festus docet *emptivum* militem esse mercenarium, nulla nititur auctoritate], *suppositicius* Martial. Ep. 5. 24. de gladiatore, qui alteri fesso vel interfecto substituitur, quod retinet etiam Schneidevinus, sed est l. l. altera etiam lectio *suppositivus*, atque notandum l. l. *suppositicius* antepenultimam productam habere, quae in his corripitur, ideoque *suppositivus*, quamquam nusquam alibi legatur, non plane esse reiiciendum.

Verum cetera pleraque minus nota nec nixa auctoritate nisi unius scriptoris, certa quadam significatione. Mitto „*editiciū* iudices“ qui quales fuerint colligi potest ex Cicerone pro Plane. 15. 16.; *oblaticium* aurum, quod quid sit in vulgus est notum et propriam habet significationem, etiamsi Symmachus Ep. 10. 43. *oblatica* munera eodem sensu dixit; at de auguriis, quae non precantibus obveniant, *oblatica* in usu fuisse, ad similitudinem augurii *impetrativi*, quod secundum vota veniat, testis est Servius (Aeneid. 6. 190.). Nec *tralaticium* edictum ignoratur; verum rarissimum apud Sallust. declam. in Cicer. l. „quasi reliquus unus ex familia... Scipionis... non *repticus*, accitus ac paulo ante insitus huic urbi civis“ ubi alii legunt *repticus*, alii *repeticius*, quae cum plane auctoritate careant, malim *obrepticus* vel *obreptivus*, quod Symmachus certe habet Ep. 5. 64. — Apud Senecam tria leguntur memoratu digna. Epist. 7. gladiatores *postulatici* commemorantur i. e. extraordinarii, qui populo postulante a munerario exhibentur, quod utrum Seneca finxerit an in usu fuerit vix pro certo dixeris, at haud dubie ab eo fabricatum *perpessicius* bis in Epistolis positum i. q. πολυτλήμων, et quod minus certum Ep. 3. 2. 23. gaudium *inventicium*; sic legit Fikertus; nam vulgata est: *invecticius*.

Pliniana sunt non putide procusa, sed ad significandam rei notionem necessaria: *facticius*, quod contrarium est naturali vel nativo atque sic pluribus huius generis nominibus hanc significationem esse quaesiti, non simplicis, statim videbimus. In usu fuit *stillaticia* resina στακτή, cf. 16. 11. 12., (alterum *stillativum* mel est apud Plin. Valer. 1. 18.); *ieicticia* vulva i. e. melior ieicto partu, nam deterior, edito partu, porcaria vocatur 11. 37. 84.; alica *excepticia*, quae in cribro remansit et grandissima est 18. 11. 27. *Fossicius* autem iam Varro usurpavit pro fossili; nam arenam modo fessiciam, modo fossilem dici constat, perinde atque pro vulgato *fusilis fusicius* in usu fuisse novimus ex Tiron. Not. p. 62.

Gellius confinxit 1. 25. *pacticius*, graecum ἐσχρηρίαν interpretans cessationem pacticium. Ibid. 4. 18. legebatur „rationem pecuniae *praedaticiae* posceretur,“ — nunc Herzius recepit „pecuniae praedatae“

nescimus quo iure et veremur, ut recte. *Praedata* pecunia, passive dictum, utut ferri potest, tamen praedaticius, ex praeda partus vel paratus, apprime convenit analogiae; sic enim dicitur pecunia *multaticia*, *feneraticia*, *adventicia*, quae qualis sit, omnibus notum; *profecticia* de dote usurpatum, quae a patre vel parente profecta est, et apud ipsum Gellium 20. 1. *mutuaticia* pecunia, quae mutua datur. Praeferimus igitur praedaticius, hoc tantum addimus, fuisse etiam alteram horum formam, obsoletam et minus usurpatam in *icus*, ut *multaticus* in Inscript., *feneraticus*, qua de re apud Gellium l. l. lectio *mutuatica* pecunia non plane reiicienda. Huc etiam pertinet praeda *venaticia*, satis commode fabricatum ab Ammiano, i. q. ex venatione facta; noluit dicere *venatica*, cum hoc nomen tantummodo de canibus usurpetur; — pecunia *traiecticia*, quae cum trans mare vehatur, propter periculum creditoris, infinitas usuras recipere potest cf. Paul. Recept. Sentent. 2. tit. 14.; *transscripticia* cf. Cajus Instit. 3. §. 128., vel potius nomen *transcripticium*; aurum *comparaticium*, quod non differt a *collaticio*. Inde translate et eleganter Fronto ad Ver. Imper. ed. Maj. l. med. Nervam imperatorem facta sua in senatu verbis *rogaticius* commendasse dicit i. e. quasi mutuo sumtis ab alio scriptore. Propria igitur horum nominum sedes in re pecuniaria.*)

Apulei est Met. 2. 28. *concinmaticius*, facillimum explicatu, at obscurius est ibd. VI. 131. *insuticius* asinus i. e. cuius corio latrones puellam insuere volebant. Hanc lectionem Hildebrandius reiiciendam esse putat, quoniam quemadmodum *insiticius*, sic etiam *insuticius* is tantummodo dici possit, qui insuatur, non cui quid insuatur. Igitur *insuticiam* ad virginem relatum reponere vult, licet ipse confiteatur, concinnitatem verborum huic coniecturae adversari. Sunt haec speciosa. At, quaeso, quaenam intelligitur charta *deleticia*? Est sane non ea, quae deletur, sed in qua aliquid deletum est i. e. palimpsestus. cf. Ulpian. Dig. 37. 11. 4. Poterat igitur etiam *insuticius* esse, in quo aliquid insuitur.

Singularia sunt nec leguntur nisi apud scriptores infimae aetatis ad similitudinem *Compitalicius* — *instauraticius* dies ludis Circensibus additus, factum a Macrob. Satur. 1. 11. Livius, qui 2. 36. eandem rem narrat, vocabulo hoc non utitur; de feriis *evadaticiae* i. e. dies, quibus vadimonium differre licebat, contra *vadaticiae*, quibus vadimonium obeundum erat. cf. Tir. Not. p. 120. Iurisconsultorum sunt: aetio *condicticia* Ulpian. Dig. 12. 2. 13. quae eadem est ac *condictio*; — ibd. 39. 1. 5. causa *impositicia*, quae distinguitur a naturali et a publica; — ius *agnaticium*, quod agnatis competit in adeundis hereditatibus; — sacrum *adreliticium*, quod ex testamento heredi mandatur, Inscript. Grut. 87. 12. *Cessicius* autem esse et id, quod cedatur, et eum cui cedatur apparet ex Caj. Instit. 1. 169.; *cessicius* tutor et *cessicia* tutela.

Celsus in Digest. 50. 16. 98. tradit, Catonem mensem intercalarem *additicium* appellasse, quasi ita ceteris mensibus insertum, ut ex usu civili non sit in eorum numero. Falsi igitur aliquid indicatur et in malam partem accipitur, ut plura alia, veluti coma *adsciticia*, quo Plautum usum fuisse dicunt; insignia *assimulaticia* Cod. Theodos. 6. 22. 5.; i. q. apud classicos *assimulata*. Inde apud Tertul. Virg. veland. 3. capita virginum non velatarum *nundinaticia* dicuntur, quasi venalia et se offerentia, pudore nundinato, et

*) Quod Fronto de different. vocab. p. 2199. tradit, *erraticius* differre ab *erratico*, ita ut illud significet, qui solet errare et desinat, hoc, qui possit errare et soleat, plane est commenticium, quippe cum *erraticius* vel *errativus* nusquam legatur. Omnino quae in *icus* desinunt a nominibus substantivis magis ducenda esse videntur, quam ab adiectivis. *Erraticus*, *venaticus*, similia ab *erratus*, *venatus* descendunt. Quae autem apud Plautum inveniuntur, *incommodesticus*, *odiosicus* Capteiv. 1. 1. 19. ioculariter conficta ad severas linguae leges accommodari non possunt.

ibd. *virginitas ostentaticia*, i. e. plena illecebrarum. (Lac. qui hoc explicat „virginitatem ostentabundam“ confinxit vocabulum, quod non legitur). Harum virginum ocelli sunt *emissicū*, quod vocabulum Tertulianus Pall. 3. sumsit ex Plauto. — Sed etiam in gravioribus rebus serio formabant haec nomina ad exprimendam quam elegantissime notionem subtiliorem. Huc referenda illa verba Tertuliani adv. Marc. 2. 3. bonitatem dei non *obventiciae* esse bonitatis [i. e. quae casu contingere solet], nec *provocaticiae* animationis; (ubi *provocaticius* idem est atque *provocativus*); et Anim. 9. „dissolubile omne *compositivum* et *structile*“ — ubi illud non differt a composito, ut advers. Marcion. 5. 3. fratres *superinductivū* a superinductis. At si ad Nat. 1. 7. famam *prodiciam* dicit [quae prodit aliquid, quam Apolog. 7. *indicem* vocat] praeter rationem procredit vocabulum; nam *proditiciam* erat scribendum a participio proditus. (Simile pertentum est in Inscript. apud Mur. 606. iumenta *abactia* i. e. per vim ablata, abacta). Nec habent haec activam significationem, ut *proditicus* possit esse id, quod prodit, sed passivam, praeter paucissima ex Glossographis tantum nota, ut *privaticus* pro privativo, quod privandi vim habet, et *nataticus* pro natatili. — At suo iure poterat Augustin. Civit. Dei 2. 4. *κατόχους* vel fanaticos nominare *arrepticios*.

Iam, ut ita dicam, claudant agmen, quae unius tantum scriptoris auctoritate nituntur: ager *occupaticus* apud Festum p. 181. ed. Müll. i. e. qui a cultoribus propriis desertus, ab aliis occupatur. — *Tracticius*, quo nomine per ludibrium Elagabalum, post mortem tractum per vias, appellatum fuisse auctor est Aurel. Victor Epitom. 23. *Misticus* Hieron. 5. in Ierem. 29. 19. dicit, quos Septuaginta *συμμίχτους* vocant, i. e. ex parentibus variarum gentium natos; — *flagellaticus* Gloss. Philox., qui flagelli solet, flagellis dignus; — *inserticus* ibd. qui inseri potest, insertivus, dictum ut *insiticus* et *insitivus*; — *reprobaticus* ἀποδοκιμαστέος Gloss. Lat. Gr., plane inauditum.

§. 10. Quae hactenus percensui, fere omnia utramque habere terminationem repeto, saepe nullo significationis discrimine, veluti *purgaticus* et *purgativus*, quamquam hoc magis in usu fuit, quam illud; *instauraticus* et, quod auctoritate omnium praefertur, *instaurativus*, *ascripticus* et *ascriptivus*, *subditicus* et *subditivus*, *laudaticus* et *laudativus*; nomina *impositicia* et *impositiva* cf. Varro L. L. 7. 2. et 9. 3. i. q. primitiva, non declinata; — quamquam sunt etiam, quae alteram utram tantummodo habent formam, ut *dediticus*. Alia significatione differunt. Sic de mercibus dicitur *investicus*; orationes, quibus in alios invehimur, *investivae* apud Grammaticos dicuntur, (nam melior aetas vocabulum hoc omnino ignorat); — *collaticus* et *collativus* quamquam haud diversa esse videntur, Festus tamen praecipit sacrificium ex collatione oblatum, *collativum* dici. *Tralaticus* autem a *tralativo* ita differre videtur, ut constitutio vel causa *tralativa* dicatur cf. Cic. de Invent. 1. 8. et 2. sq., edictum *tralaticium*.

§. 11. Nonnunquam hoc nominum genus non differt a simplici participio et lascivienti magis ingenio scriptoris, quam certae consilii rationi adscribenda formatio. Plura iam supra protulimus, nunc addamus, quae rem magis illustrent. Hic Plautus maxime respiciendus. Notum est illud Poenul. 5. 2. 85.

Si Antidamae Demarchi quaeris adoptaticium,

ego sum ipsus — *)

et ibd. 5. 5. 24.

*) Festus docet, *adoptaticium* esse *natum* ex adoptato filio. Ex verbis Mülleri: „Festum puto haec monuisse propter

Bibl. Jag.

Sane genus hoc muliebrosum est, tunicis *demissiciis* —

i. e. ad talos demissis; —

Menaechm. prol. 60.

Adóptat illum púerum surruptíciū —

ut Casin. prol. 79. puella per iocum *expositicia* dicitur et Argum. Cistel. 8. puella *proiecticia*, quae ibd. 1. 2. 5. *proiecta* vocatur. Haec certa, at incerta Cistel. 1. 1. 40.

..... Illa te, ego hanc mihi educavi

Ex patribus conventiciis —

i. e. ex iis, qui idem scortum conveniebant. Veteres enim dixisse *conventos* eos, qui convenere, testis est Sisenna apud Non. 2. 470. „servum conventum in populum perduxit“ — inde Plautus *conventicius* formare poterat. Iam linteolum *caesiciū* Epid. 2. 2. 46. quomodo explicandum sit, docet Doederl. Synon. III. p. 17.; quod autem olim legebatur Pers. 3. 3. 13. de servo nequam „stabulum *servitricium*“, quasi descendens a terendo, tritus — tricius, omitto, cum lectio haec iam sublata sit. Verum quae hucusque disputavimus, documento esse possunt, apud Varron. L. L. 6. 5. „*effuticiū* naturaliter verbum Euax.“ optime defendi posse nec alteram lectionem *effutitum* utique praefendam. Sic enim R. R. 33. leporaria describens monet, sic dici omnia septa villae affixa, at ibd. 3. 12. de eadem re *afficticiū* [ab *affictus*] usurpat; ibd. 1. 54. autem mustum *circumcisiciū* i. e. circumcidaneum, quod circumcisis vinaceis profluit, in usu vulgi fuisse videtur.

Ad arbitrium ficta sunt: *sideraticia* iumenta Veget. Veter. 3. 35., quae vulgo *siderata* dicuntur; — *indicticia* onera Cassiod. Variar. 5. 14., quae Suetonius Calig. 41. *indicta* vectigalia vocat; — *immolaticia* caro Augustin. Ep. 154. med.; — ne plane barbara proferam, ut *semiustulaticius*, *ustulaticius* Not. Tiron. p. 165.; — *allevaticius* Vetus interp. Iren. 1. 34. „in superiora *allevaticius*“ i q. allevatus et quae sunt id genus alia.

§. 11. Quae in *ivus* exeunt potestatem significant vel facultatem, quae subiecto inhaeret, et accipiuntur cum active, tum passive. Sic passive tantummodo legitur *sectivum* porrum i. q. sectile, *accessivus* i. q. πρόσθετος, atque apud Grammaticos coniunctiones *adiunctivae*, quae verbis subiunctivis adiunguntur cf. Prisc. 16. p. 1028., modus *adiunctivus* i. q. subiunctivus Diomed. l. p. 131.; — activo sensu numeralia *dispertitiva* Prisc. de fig. num. p. 1353., quae hodie vulgo distributiva dicuntur; *insignificativus* modus Diomed. 1. 331., qui vulgo *infinitivus* appellatur, atque simplici participio designatur a Quintiliano *infinitus* modus 1. 6., qui nullas designat personas, ut infinita pronomina, quae personas non recipiunt. Quodsi Quinctil. 1. 5. 46. nomina diminutiva, quae diminutionem primitivi sui demonstrant, ut Priscianus dicit, *diminuta* appellat, fortasse sensu passivo hoc interpretandum, nomina, quorum forma diminuta est. — Iam *aves admissivae* haud dubie active explicandum, quae faustum praebent nomen et admittunt, contra passive *conceptivae* feriae, quae eadem *conceptae* etiam dicuntur cf. Varro L. L. 5. 4.

At longe maximam copiam horum nominum medici posterioris aetatis confinxerunt ad significan-

Plautum, qui in Poen. 5. 2. 85. vocabulum hoc alio sensu usurpat “quodammodo colligere potueris, Müllerum Festi sententiam probasse, at haec nec scriptorum auctoritate, nec analogia confirmari potest.

dam vim medicamentorum. Iam apud Senec. Q. nat. 7. 27. *corrosiva* medicamenta commemorantur, quae superfluas et invalidas carnes exedunt, et apud Vitruv. 7. 14. *infectiva*. Apud Coelium inveniuntur *aper-tiva*, ἀναστομωτικά; *laxativa*, *mitigativa*; *depurgativae* virtutis medicamenta, quae a *purgativis* non differunt et *dstrictivis*, quibus est vis smectica cf. Plin. 30. 4.; — *constrictiva* στεγνωτικά; — *evaporativa*; *corp-orativa* et *recorporativa*, quae corpus nutriunt et corroborant; — *vexativa*; — *temperativa* — in quibus omnibus eadem est ratio, °) nec aliter explicandum Tard. 4. 3. *resumptiva* odoramenta, quae recreandi vim habent; *resumere* enim aegrotum apud Coelium idem est atque recreare, reficere. Constantius Afer. 4. 17. *mollitivum* cataplasma dixit et 7. 1. medicamentis adscribit vim *contentivam*, *appetitivam*, *digestivam* et *ex-pulsivam*, quae digestiva Plinius peptica vocat. Similia sunt virtus *desiccativa* Macer. 2. 10. et *glutinativa* Apul. Herb. 72. — Haec omnia melior aetas, maxime Plinius, proferebant terminatione *orius* adscita, (quod statim infra exposituri sumus), ita ut *resumptivus* et *resumptorius*, *glutinativus* et *glutinativus* idem significet casuque modo factum esse videatur, si cuius nominis altera forma tantummodo inveniatur, non utraque.

Unum est, quod a participio praesentis ducatur, *vacantivus* Lamprid. Alex. Sev. 15. i. q. *vacans* sive *adscripticius*, imaginariae militiae genus, de quo cf. Sueton. Claud. c. 25. — *Arbustivus* locus, cf. Colum. 3. 13. non differt a simplici adiectivo *arbustus*.

Cap. III. De Adjectivis in *orius* exeuntibus.

Rectissime praecipunt viri docti (cf. Reisig. Vorles. p. 159.) maiorem partem horum nominum posterioris esse aetatis, apud classicos pauca tantum inveniri. Ducuntur autem aut a substantivis in *or* exeuntibus, aut a supinis atque significant aut quod subiecti est proprium, aut ad efficiendam rem aptum, quamquam, cum usus latissime pateat, subtilis est nonnunquam et spinosa significationis ratio. Brevis (Sueton. Calig. c. 45.) paucis rem attingit, dicens, incertum nonnunquam esse, sintne a nomine substant., an a supino ducenda, cum significatio vario modo accipi possit; sic iudicium *recuperatorium* intelligi posse aut iudicium per recuperatores habitum, aut ad recuperandum institutum. — Nos primum disputabimus de his, quae proprio sensu dicuntur, de nominibus significantibus instrumentum, navem, aedes, vestes, alia id genus. Sic naves vel navigia sunt *piscatoria*, *praedatoria* [apud Livium], *mercatoria* [apud Plautum], *vectoria* [apud Caesarem]; apud posteriores *cursoria* Sidon. Ep. 1. 5.; *negotiatoria* Vopisc. Firm. 3. i. q. *mercatoria* **) et *scultatoria* Cassiod. Variar. 2. 20. i. e. *speculatoria* a *scultator*, quod significat excubitorem. — Eadem ratio est eorum, quae de cubiculis et vestibis dicuntur, omnia fere posteriore aetate usurpari coepta. Huc pertinent cubiculum *dormitorium* Plin. Ep. 5. 6.; *salutatorium* Plin. hist. n. 15. 11. 10.; — vestes *coenatoriae* et *cubitoriae* Petron. Sat. 30. 11. quod Lipsius minus recte improbat *accubitoriae* legendum esse censens, cum cubandi verbum simplex nonnunquam pro accumbendo usurpetur; ***) — lectica *lucubratoria* Sueton. Aug. c. 78.; sic sellae sunt *portatoriae* Coel. Aurel. Tard. 1. 4. nr. 15.; *baiulatoriae*

*) A verbo neutro est *defectivus*; hinc Coel. Acut. 2. 10. febrim dicit *defectivam* i. e. intermittentem.

**) Iam alio plane sensu dicitur aurum *negotiatorium* Lamprid. Alex. Sev. c. 32. i. e. aurum, quod a negotiatoribus penditur.

***) Huc pertinent vestes *stratoriae* Paul. Recept. Sentent. 3. tit. 7. med. quas classici dicunt stragulas, et pellis *tentoria*, ad statuenda tentoria apta Trebell. Claud. 14. — quae omnia antiquis ignota erant.

ibd. Acut. 1. 11., aut *fertoriae* ibd. Tard. 1. 1., quod plane caret etymo et praeter rationem fabricatum, cum *fertor* i. e. qui fert non dicatur.*) — Alia ferramenta, ut falx, cultri, vasa, commode sic designantur. Sic acus *comatoria* Petron. Sat. 21. ad sustinendas et figendas comas apta; — candelabrum *pransorium* Quintil. 6. 3. 99. inter subabsurda habitum, aptum prandentibus, qui lucerna non egent; — sic ad analogiam cultri *tonsorii*, Pallad. 1. 43. confinxit *castratorium*. Veget. Veterin. 1. 56. ferramenta commemorat *concisoria*, quibus animalium soleae purgantur; — scalprum *excisorium* Celsus 8. 3., qui idem fabricatus est calamus *scriptorium*. Quod machinamentum *raptorium* dicit Tardit. 3. 6. de araneo, comparari potest cum Vitruviano *tractoria* machina 10. 1. Iam alio plane sensu litteras *tractorias* dici, quae dabantur a principibus legatis, sciunt omnes ex Cod. Iustin. 12. tit. 52. — Mitto, quae simplicissima sunt, *signatorius* annulus, *aucupatoria* arundo et apud Plin. 16. 36. 66. amplitudo calamorum *aucupatoria* i. e. si crassescunt ita calami, ut possint ad aucupium adhiberi; *venatorius* culter, *messoria* falx vel corbis, *vinitoria* falx, *satoria* (sataria) quala; — sed iam paulum delitescit significatio cribri *excussorii* Plin. 18. 11. 29., quod facile transmittit farinam, rarius quam pollinarium; quali *exceptorii*, in quem uvae colliguntur; lora *prae-ductoria* Cato R. R. 135. i. e. quibus regebantur iuncti boves; cortex *natatorius* apud Fest. qui ex suberie arbore detrahitur, suberies. — Iam vasa esse possunt *potoria* vel *potatoria*, *viatoria* Plin. 16. 10. 20. [Veget. Vet. 1. 61. medicamentum *viatorium* dicit, quod in via facile parari potest]; — vasa *pressoria* Colum. 12. 18. dicit prela, vel torcularia; — minus usurpata urceoli *ministratorii* Martial. 14. 105., quae aetas posterior vulgo *ministeria* vocabat; et vasa *concinnatoria* Paul. Dig. 33. 9. 6. condiendis cibis apta; nam *concinnare* apud posteriores idem est atque *condire*. — *Contionatoria* illa tibia, qua Gracchum usum fuisse dicunt, evanescat necesse est, cum Herzius haud dubie meliores Codd. secutus nunc ediderit *contionaria*, vocabulum sane rarissimum; nos praetulerimus veterem lectionem, ob quam causam, infra dicemus. — Huc tandem pertinet alveus *lusorius* vel alveolus *calculatorius* cf. Schol. Iuven. 7. 73.

§. 2. At magna est nominum horum copia ad significandas, quod iam supra adtigimus, vires medicamentorum, quibus praeter ceteros Plinius utitur et quorum maximam partem haud dubie ipse confinxit. *Absolutorium* remedium, quod a malo liberat 28. 6. 17. eodem modo dixit, ut Suetonius aliique sententiam absolutoriam, at novum est 28. 6. 17. *mitigatorium* quod supra diximus proferri etiam mitigativum; *suppuratorium* 28. 4. 13. quod efficit, ut tumoris suppuratio maturescat; ibd. 7. *exulceratorium* atque passim *vomitatorium* i. q. vomitum ciens; — hinc vires medicamentorum *excalfactoriae*, *concalfactoriae* et *refrigeratoriae* cf. 25. 13. 95., ut *extractoriae* et *astriectoriae* 24. 50. 70.: — *discussoriae* vel *digestoriae*, quae valent ad disentienda ea, quae in corporis parte aliqua coierunt, quae omnia Plinii sunt propria, sed ad similitudinem horum medici posterioris aetatis alia procuderunt, ut Theodor Prisc. de diaeta 10. *origanum* esse dicit *amputatorium*, i. e. carunculae in extremo palato amputandae aptum, — *siccatorium* — *extenuatorium*; Marcell. Empir. 8. *collyrium delacrymatorium* i. e. lacrimas ciens; Coel. Aur. Acut. 2. 19. medicamentum *deductorium* commemorat, quod alvum ducit, vulgo coelioticum, ut ibd. 3. 8. *mictorium*, graece diureticum cf. Tard. 1. 4. Pro *purgatorio*, quod passim legitur apud posteriores, Plin. Valer. 2. 25. *mundatorius* dicere maluit, plane inauditum, quod idem est atque *mundificativum*; pro *extractorius* Theodor. Prisc. 2. 32.

*) Nam *fertor* Varro L. L. 7. 32. explicatur: *qui fertor libat*.

revocatorius dixit, tribuens revocandi verbo significationem, quam, quod sciam, nunquam habuit; hic etiam fecit vocabula: *nutritorius* de lacte, et *proictorius*, de medicamento, quod vim eiicendi habet, ut Aemil. Mac. 4. 19. sulphuri tribuit vim *adtractoriam*. Tandem, quae venena classici praesentia dicunt, Apul. Met. X. 697. *peremptoria* vocat; etiam *praesentaria* vel *momentaria*; cf. Met. X. 221.

§. 3. Quae medici de corporis medicamentis dixerunt, haec ecclesiae scriptores, maxime Tertulianus, translate de animo menteque usurparunt. Praeivit hoc in genere Macrob. Somn. Scip. VIII. p. 50., qui primus dixit virtutes *purgatorias*. Inde apud Augustin. de Civ. D. 21. 13. poenae *expiatoriae* et ibd. Epist. 109. ignis *emendatorius*, quem vulgo purgatorium appellant; Confess. 3. 3. infida et *circumventoria* obsequia daemoniorum; et Doctr. Christ. 2. 23. *deceptoriae* coniecturae et *seductoriae*. Haec facillima sunt explicatu, nec perplexior ratio eorum, quae Tertulianus finxit de somniis cf. Anim. 47. *frustratoria* i. q. fallacia, vana. *revelatoria ἀποκαλυπτικά*, *vocatoria*, *aedificatoria*. Iam paulo obscuriora adver. Marcion. 2. 24. „deus immittit mala non *peccatoria*, sed *ultoria*;" hic peccatoria dicuntur, quae ad peccandum incitant et e peccato proveniunt, ultoria, quae a iudice, Deo, proficiscuntur ad vindicandam malitiam et removendam. Sic de divinitate Christi disserens advers. Valent. 27. haec habet: Christus delatus in virginem *transmeatorio* potius, quam *generatorio* more, i. e. (ut ipse explicat) per ipsam, non ex ipsa, non matrem eam, sed viam passus. Hic res ipsa ad fingenda vocabula cogebat, sed aliis locis nulla erat idonea causa; sic adv. Marc. 2. 16. sensus in homine dicit *corruptorios*, in deo *incorruptorios* — praeter analogiam, pro corruptibili et incorrupto. Apolog. 22. daemonium a bono *dehortatorium*; Anim. 57. *expugnatoria* dominatio; adv. Marc. 1. 27. *transfunctoria* praecepta, i. e. quae remisse et leniter fiunt, quas Petronius *defunctoria* vocat. At plura etiam cum genitivo casu coniungit; inde de Carne Christi 17. Dei verbum *exstructorium* vitae; ibd. *aedificatorium* mortis i. e. quae mortis causa fuit; advers. Hermog. 32. verbum factitationis *significatorium*; Idolol. 1. crimina *devoratoria* salutis; adv. Marcion. 2. 14. Iudicia bonorum *defensoria*.)

§. 4. Propria etiam horum nominum sedes in significando genere orationis et epistolarum. Classicorum est *concertatorium* genus orationis *ἐναγώνιον*; *declamatorium* genus; — *consolatoriae* literae; — atque, si haec recipere velis, *nugatorium* et *ioculatorium* cf. Cic. Att. 4. 16. Ad hanc analogiam posterioris aetatis scriptores plura procuderunt, quorum significatio nonnunquam obscurior. Facillima quidem: *exhortatoriae* literae Augustin. Ep. 209. quas Quintilianus suo iure *exhortativas* dixit; *correptoriae* Interpr. Iren. 4. 3. quas Cicero *obiurgatorias* vocat; *directoriae* Imper. Arcad. et Honor. Cod. Theodos. 14. 15. 3. i. e. quibus quid aliquo dirigitur vel mittitur; *introductoriae*, *introitoriae*, *invitatoriae* et quod passim legitur *notoria* epistola, quae rei notitiam affert;*) ut *probatoria*, qua quis dignus ostenditur, ut in ordinem

*) In transcurso monebo, singulos scriptores propria sibi habuisse nomina huius classis, quae aliis locis vel apud alios scriptores non legantur. Apud Ciceronem, qui vix plus duodecim nomina huius generis usurpavit, invenimus Philipp. 12. 1. legatio *pacificatoria*; — Cic. Q. Fr. 2. 15. adverbium *assentatorie*, quae haud scio an nusquam reperiantur, quemadmodum *adulatorius* (Tacit. Ann. 6. 32.). Nemo praeter Vitruvium habet res *oppugnatorias* et res *repugnatorias* cf. 10. 22. med.; — nemo praeter Ammianum cohortes *repulsorias* 24. 4. ad repellendum impetum instructas, vel *vastatorias* 18. 6.; — vel pugnam *concurssatoriam* 16. 9. quae fit concursando; — plane inauditum pro effuse *effusorie* est lib. 31. 16. Nec *serratoria* machina 23. 4. alibi inveniatur. — Iam plane obscura est ratio apud Varron. L. L. 4. 19. *peculatoriae* oves, i. q. peculiaries, privati peculii, quod explicare nescimus.

**) In vulgus notum, haec nomina absolute etiam usurpari, omisso vocabulo epistola; cf. Hildebrand. Apul. Met.

aliquem recipiatur. Iam apud Plin. Ep. IV. 13. invenitur *praecursoria* epistola, satis commode dictum, quasi *πρόδρομος*, at multo audacius Sidon. Ep. 8. 11. *metatoriam* vocat, quae parandi hospitii causa ad amicum quasi ad metanda castra praemittitur, et *refusoriam* ibd. 9. 10. qua quid redditur vel remittitur; nam refundendi verbum inferiore aetate significationem reddendi recepit. *Gratulatoria* epistola Capitol. Max. et Balbin. neminem offendit, verum *gratatoria* Sidon. Ep. 5. 16. a gratando haud dubie nemo praeter Sidonium usurpavit. Tandem de *adventoria* epistola cf. Scal. Auson. Lect. 2. 19. et 24. — De oratione et dicendi genere plura satis eleganter formata. *Suasoria* oratio iam inde a Quinctiliano omnibus usurpatum, perinde ac stilus *decretorius*, quod vocabulum Seneca maxime in deliciis habet pro decernente, cf. Clem. 1. 14. Plinii est Ep. VII. 9. stilus *bellatorius* „sed non ideo semper pugnacem hunc et quasi bellatorum stilum suaserim“ — quo qui pollet, habet mucronem *pugnatorium* cf. Senec. Controv. praefat. 2. — Inde verba *increpatoria*, sermo *compunctorius*, quae Sidonii sunt; verba *insultatoria*, ut apud Tertul. adver. Marcion. 5. 10. verbum *triumphatorium* de morte et *insultatorium*; *laudatoria*; *praedicatoria* Salvian. adv. avar. 19. f.; *fatigatoria* autem apud Sidon. 5. 17. idem est ac faceta, cum fatigatio apud hos semibarbaros significet dictum iocosum vel cavillationem. Lingua *professoria* est apud Tacit. Ann. 13. 14. de Seneca: „trunca scilicet manu et professoria lingua“ i. e. quae rhetoris modo meritoriam eloquentiam exercet. Linguam *fascinatoriam* dixit Serv. Virgil. Eclog. 7. 28. — Quid de *elocoturia* et *literatoria* iudicaverit Quinctilianus, intelligitur ex Instit. Or. 11. 14. in init. — Tandem huc referenda Gelliana: argumenta *coniectatoria* 14. 3. *στοχαστικά* et in lemmate 18. 2. aenigmata *oblectatoria*.

§. 5. Pauca etiam inveniuntur de hostiis et sacris usurpata. Huc pertinet hostia *consultatoria* Macrobr. Satur. 3. 5. qua voluntas Deorum per exta inquiritur; sacra *depulsoria* Plin. 28. 2. 3. ad averruncandam deorum iram instituta; hostia *placatoria*, ut Tertul. de Patientia 13. dicit afflictationem corporis, quod ad analogiam sane accommodatum est, at plane barbarum ibd. Anim. 33. animalia *occisoria*, quae immolari possunt. Fulmina sunt aut *monitoria*, quibus quid cavendum sit, monentur mortales, aut *postulatoria*, quibus indicatur postulationem vel postulationem diis deberi. Sic etiam aves dicuntur *clamatoriae* Plin. 10. 14. 17., quae mali augurii clamorem edunt, a Labeone *prohibitoriae* appellatae.

§. 6. De locis vel aedibus paucissima usurpantur. Huc referenda cella *suppositoria* in balneis, quae eadem dicitur tepidaria, ita dicta, quia frigidariae supposita erat, cf. Vitruv. 5. 10.; inde etiam qualitas cellae *sudatoria* cf. Cassiod. Var. 2. 39. med. — Simplicissima sunt hortus vel forum *olitorium*, in quo olera venduntur; campus *iaculatorius* Ulpian. Dig. 9. 2. 9. in quo iaculis mittendis se exercebant; forum *transitorium* i. q. pervium; at porticum *ambulatoriam* Ulpianus Dig. 8. 5. 8. insolentius dixit pro inserienti ad ambulandum, cum adiectivum hoc vulgo id significet, quod transferri et moveri potest, ut turris ambulatoria, vel sensu translato actio, conditio, quae in alium transferri potest. — Quemadmodum forum transitorium est, sic Coel. Aurel. Tard. 2. 3. metaphorice vias aurium sensuales, *πόρους ἀκουστικούς*, cavernas *auditorias* dixit, i. e. auditum patentem. Transiens commemorabo, etiamsi loco minus apto, modulum aquae *acceptorium* et *erogatorium* Frontin. Aquaed. 34. quae est aquae mensura, quam aquarii ex

VII. p. 452. Sic *relatoria* i. e. apocha seu securitas iis tradita, qui aliquid attulerunt, ut his pro cautione sit. Nonnunquam etiam neutro genere haec proferuntur; ut *assessorium* [scriptum], in quo agitur de officio assessoris, cf. Ulpian. Dig. 47. 10. 5.

aquaeductibus accipiebant et quam aliis vendebant vel erogabant, quae cum minor esset, fraudis damnabantur.

§. 7. Nonnunquam haec nomina genitivi substantivi vice funguntur. Nolim hic nubem exemplorum proferre, cum haec explicatione non egeant. Sic designantur munera vel dignitates, veluti *ensoria*, *circitoria*, *protectoria*, *praefectoria*,^{*)} vel artes; ut ars *pistoria*; *fistulatoria* Arnobius Disput. 2. 73.; ars *precatoria*. Donat. ad Terent. Phorm. 1. 2. 92. qua praesentia mitigantur; sic Iustin. 30. 3. *tutorio* nomine dixit pro nomine tutoris et Iurisconsulti passim *mandatorio* nomine. Iam apud Livium 7. 4. filius dictatoris dicitur invenis *dictatorius* et apud Florum 1. 26. *virga lictoria* — quamquam haec omnia tamen differre videntur ab illa audaci hypallage apud Cicer. Brut. 93. „enumeratio oratoria“ i. e. oratorum — ubi cf. intrpts. — Iam haec *indicatorius* rigor Augustin. Ep. 54. i. q. severitas iudicis; *iurgatorius* sonus Amian. 27. 1. huc non pertinent.

§. 8. In re militari duo huius generis commemorantur. Alterius iam supra mentionem fecimus, coronae *exploratoriae* Sueton. Calig. 45. quae exploratoribus praemii loco dabatur; alterum est apud Gell. 11. 11. dona *provocatoria*, quae dabantur ob caesum ex provocatione hostem.

§. 9. At longe maximam copiam horum nominum vindicant sibi iurisconsulti ad significanda genera iudiciorum, litium et actionum; quorum alia facillime ex ratione etymi explicantur, alia perplexiora sunt. De iudicio *recuperatorio* iam commemoravimus. Assertio *perfusoria* Sueton. Domit. 8. iam explicatum ab interpretibus, nec obscura significatio nominum: *cognitorius*, ut edictum *cognitorium*, quod pertinet ad eos, qui dantur cognitores; assertorius, ut lites assertoriae, quae sunt de asserenda libertate; — *fideiussoria* causa: — *citatorium* edictum, i. q. vocans in ius; — iudicium *petitorium*, quo quis aliquid petit vel sibi asserere vult; — actio vel iudicium *restitutorium* et *redhibitorium*; *rescissorium*; *obligatorium*; *praeparatorium* i. e. alius interdicti; — *derogatorium* Iulian. Dig. 25. 4. 2.; — cautio *iuratoria* vel *adiuratoria* i. e. coniuncta cum iureiurando; — interdictum *sectorium*, quod proponitur ei, qui publica bona emerit; *successorium*, quod proponebatur, ne bona hereditaria vacua sine domino diutius iacerent; — *exhibitorium*, quo iubemur exhibere aliquid et iudicio sistere, ut quid iuris in eo sit decernatur; — *dilatorium*, quo quid procrastinatur, ut appellationes *moratoriae* Paul. Sent. 5. tit. 35., quae morae inferendae causa fiunt; — *fraudatorium*, quo rescinduntur ea, quae in fraudem creditorum gesta sunt; cf. Papin. Dig. 46. 3. 96.; — *negatoria* actio Ulpian. 7. 6. 5. qua libertatem praediorum defendimus, negantes aliquam ab his servitutum deberi; — *constitutoria* de pecunia constituta, quae locum habet, si pecunia alias debita ad diem certam constituta i. e. promissa fuit, nec tamen soluta; — *confessoria* actio, qua petimus ab alio, qui nos iure nobis competente privare vult, ut confiteatur, ius tale ad nos pertinere; — *possessoria* actio, de qua v. Caium Instit. 4. §. 145.; — *institoria*, quae datur ex contractu cum institoribus facto, ut *exercitoria* Afric. Dig. 14. 1. quae datur naviganti in exercitorem navis vel lintrarium;^{°)} nec in aperto est significatio iudicii *prolusorii* Ulpian. Dig. 49. 1. 14. „si prolusorio iudicio actum sit adversus testamentum“ i. e. per collusionem, ubi alii legunt *perlusorium*: — iudicii *secutorii* cf. Cajus Instit. IV. c. 166. „Si apud adver-

*) Haec etiam in *ivus* exeunt, ut *comitiva* dignitas. Veget. Milit. 2. 9.

***) Tertul. Poenit. 12. a verbo ducens nomen; *exercitoria* iacula alio sensu dixit i. q. ad exercendum apta, ut etiam basilica *exercitoria* dicitur.

sarium meum possessio est, quia is fructus licitatione vicit, nisi restituat mihi possessionem, Cascelliano sive secutorio iudicio damnatur“ et §. 169. „etiam hoc iudicium secutorium dicitur, quod sequitur sponsonis victoriam; — *tributoriae* actionis Iustin. Instit. 4. tit. 7., quae datur creditoribus, si quis eorum queratur, quasi minus ei tributum sit, quam oportuerit in eo casu, in quo servus in merce peculiari, sciente domino, negotiatur et dicitur tributoria, quia ipsi domino distributionem eorum, quae in illa negotiatione recepta sunt, praetor permittit. Iam quae intelligantur *aestimatoariae* actiones docet Ulpian. in Dig. quorum omnium explicatio diligentior Iurisconsultis relinquenda. Huc tandem pertinent *captatorioariae* institutiones, quibus ita aliquis heres instituitur, si vicissim alterum heredem instituat; Papin. Dig. 28. 5. 70. et tempora *appellatorioariae*, intra quae permittitur appellatio Ulpian. Dig. 49. 5. 5.

§. 10. Sunt, quae magis tropi insolentia offendant quam forma. Pauca de multis proferamus, ut quanam sint haec significationum deverticula intelligatur. Nolim huc referre locum Plin. 7. 7. 5. „tu cuius semper *tinctoria* est mens“ quod vulgo explicabant: quae caedes meditatur et ferrum sanguine tinguere cupit. — Silligius locum aperte corruptum esse dicit et vestigia codicum secutus ita emendandum putat: *tincta gloria* i. e. imbuta gloriae cupidine; — alii aliter. — Sed Q. Cic. Petit. Cons. 7. amicitiam *suffragatorioariae* dicit eam, quae similis sit favori suffragantium, igitur brevis, quam opponit firmae et perpetuae. — *Perfusorioarius* quam significationem apud Iurisconsultos habeat supra diximus; plane alio sensu Seneca Ep. 3. 2. 23. voluptatem *perfusorioariae* dicit, quae, ut ipse explicat, non sit solida nec pateat introrsus; nam perfundendi verbo Seneca insolentioarem vim tribuit, ut sit contrarium inficiendo. — Obscurius dictum apud Apul. Met. IX. 637. „potio *occursorioaria*, quam interpretes ita explicant, ut sit aut gustatio vel promulsis, aut potio sumta, ut melius virilibus armis possent occurrere. Nos priorem explicationem praeferrimus et comparamus hanc potionem *occursorioariae* cum coena *adventorioariae* Martial. praefat. lib. XII., ut dicit allegorice librum epigrammatum, coenae loco adveniendi hospiti oblatum; quam coenam vulgo *adventicioariae* dictam fuisse supra commemoravimus. — Apud Apul. Met. 1. 2. quamquam lectio minus certa, magica dicitur scientia *desultorioariae*, quae efficiat, ut homines in aliam formam mutentur et quasi desiliant. — Mensis November *Exsuperatorioarius* dictus fuit ab imperatore Commodo, qui ipse *ὕπεραιρων* exsuperantissimus appellabatur; cf. Lamprid. Commod. 11.

§. 12. Unum est, quod sciamus, graeci vocabuli exemplum latina hac terminatione apud Veget. Mil. 4. 15. *chalatorioariae* funes, quibus antenna suspenditur; at alii legunt *collatorioariae* funes, cum eiusmodi funes in inferiore parte in unum collati essent.

§. 13. Ab his omnibus differunt ratione et significatione composita, quae paragogicam terminationem recipere, ut *duricorioarius* Macrob. Satur. 2. 16. (ex Cloatio). *duricorioariae* ficus, quae duro corio i. e. putamine, cute vel membrana teguntur. Sic *discolorioarius* pro discolori finxit Petron. Arb. Sat. c. 97. quemadmodum Ulpian. Dig. 32. 1. 70. med. *versicolorioarius* pro *versicolore*; cetera cum *color* composita, ut hoc in transitu attingam, duplicem habent terminationem, sed alteram *orus*, ut *concolor* et *concolorus*, *bicolor* et *bicolorus* (etiam *bicoloreus*), *decolor* et *decolorus*, *unicolor* et *unicolorus*.

Cap. IV. De Adiectivis in *ax* — *ex* — *ix* — *exeuntibus*.

§. 1. Terminatione *ax* themati verbi addita formari adiectiva significantia studium quoddam et

inclinationem animi plerumque ad mala et asperiora, tralaticium est. Numerus horum non ita magnus; nam usu sancita et meliorum scriptorum auctoritate confirmata haec fere sunt: audax, contumax, dicax, edax, emax, fallax, fugax, furax, loquax, nugax, mendax, minax, mordax, pervicax, pertinax, pugnax, rapax,*) procax, suspicax, tenax; — bono sensu dicuntur: ferax, perspicax, sagax, verax; ambigua sunt: sequax, efficax, vivax.

Quum autem, ut supra vidimus, etiam adiectiva in *osus* eandem haberent significationem, factum est, ut in paucis utraque esset forma, nonnunquam paris auctoritatis, ut *suspicax* et suspiciosus; in aliis altera probata, altera ad analogiam quidem, sed praeter usum a singulis scriptoribus conficta. Sic pro *dicax* Varro L. L. 5. 7. habet *dictiosus* „a dico appellatum dictum in mimo ac dictiosus;“ — pro *mendax* mendosus dixit Apul. Met. 9. 611. „mendoso risu cavillantes“ nec erat Hildebrandio iusta causa improbandae huius lectionis. Pro *verax* *verosus* Capella Satyr. 4. 96. „verosa assertio.“ — Pro *mordax* est *mordosus* in Gloss. Gr. Lat. — Contra pro vulgari *bellicosus* Lucanus 4. 446. *bellax* finxit:

Illic bellaci confisus gente Curetum —
pro *biboso*, quod idem solius Laberii auctoritate nititur, *bibax* Publium Nigidium dixisse testis est Gellius 3. 12.**)

Reliqua omnia sunt aut ἀπαξ λεγόμενα aut obsoleta, quae percensere forsitan operae pretium videatur.

Ad exemplum nominis *rapax* Plaut. Pers. 3. 3. 5. protulit *trahax* „Procax, rapax, trahax; trecentibus versibus —

Tuas impuritas traloqui nemo potest.“ —
Lucilius autem apud Non. 1. 8. *tagax* (a tagendo, tangendo). —

Ad similitudinem usitati *emax* Cato R. R. 3. extr. *vendax* formavit: „Patrem familias vendacem. non emacem esse oportet.“

Incerta sunt, quae apud Ovidium prostant Amat. 2. 6. 23.
Non fuit in terris vocum *simulacior* ales —

quam scripturam Heinsius defendit, comparativum adiectivi *simulax*; nunc *simulantior* praeferunt omnes. verum Metam. 14. 20. .... sive *expugnatior* herba est,

Utere tentatis operosae viribus herbae.
optimo iure repositum pro *expugnantior*. Nam haec etiam nomina cum praepositionibus ad arbitrium iungebantur. Sic *percotumax* est apud Terentium, *persimplex* apud Tacitum, *perpugnax* apud ipsum Cicero- nem Or. 1. 20. f.; *retinax* Symmach. Ep. 1. 47. „non illius coeli aut soli illecebram retinax advenarum lotos arbor aequaverit;“ — *abstinax* Petron. Satyr. 42. i. q. cibi abstinens, quod haud dubie his adnu- merandum, quae Petronius ipse confinxit; — *persequax* Apul. de deo Socrat prolog. p. 366. „oculis per- sequax, unguibus pertinax“ — quae lectio nunc minus recte sublata est.***) — Tertium quod apud Ovidium legimus est Met. 1. 334.

*) Pro *rapax* Plaut. Aulul. 2. 7. 8. ludens dixit de furibus *rapacidae*, ad analogiam patronymicorum, quasi natio furum esset.

***) Pro *bibax* etiam *potax* in usu fuisse videtur, si Glossar. Philox. fides habenda.

***) Omnino etiam in aliis nominum generibus compositio efficit insolentiam vocabuli. Sic *redux* sensu activo omni-

..... conchaque *sonaci* ..... Inspirare iubet — quod Gierigius retinuit, quamquam h. l. etiam *sonanti* alii legunt.) Sed *sonax* recte se habet, ut *sternax* poëtis usurpatum cf. Virgil. Aen. 12. 364., quod vulgo de equo dicitur, qui sessorem excutit, Sidonius autem pluribus locis sensu neutrius verbi ponit, populum sternacem dicens, qui supplex humi procumbit; quemadmodum *salax*, quod plerumque significat ad Venerem propensum, apud Ovidium pluribus locis dicitur de herbis, quae ad Venerem stimulant. — Virgili est *pellax* Aen. 2. 90.

Invidia postquam pellacis Ulixi — i. q. *ἐπαγοροῦ* —,

Silii Italici VIII. 463. *spernax* —

Ductor Piso viros *spernaces* mortis agebat — quod etiam invenitur apud Sidon. Ep. 4. 9. „nec in admittendo consilio *spernax*, nec in reatu investigando *persequax*.“

Iam plane ab usu remota et obsoleta sunt: *catax* vel *cadax*, qui saepe cadit i. e. claudus, ut Festus explicat; quem eundem *comonem* dictum fuisse Nonius tradit 1. 100. — Nec *crepax* alia auctoritate nititur nisi Senecae narratione Ep. 114., quemadmodum *morax* cognovimus ex solo Nonio, qui 6. 16. Varronem dixisse tradit „moracium cogitationum turpitud.“

Vigilax optimi scriptores noverant; ad hanc analogiam Cajus Dig. 21. 1. 18. servum vigilacem etiam *curacem* esse vult — i. e. diligentem a curando, quamquam alii legunt *curracem*, quo vocabulo etiam Gratian. Cyneg. 89. usus est pro sequace, laqueos *curraces* dicens, qui pedi ferae inhaerentes currentem sequuntur — mirum quantum affectate. — A frequentativo *curso* Sidonius Ep. 8. 12. duxit *incursax*, Massagetas *incursaces* dicens i. e. crebro incursiones facientes, satis ad linguae leges accommodate, quemadmodum nec *vomax* reiiciendum ibd. 8. 3. „Anus, quibus nihil litigiosius, bibacius, vomacius,“ — verum quod ibd. 1. 11. med. fabricatus est *trebax* — senex *trebacissimus* i. e. ut ipse explicavit, „homo litium temporumque varietatibus exercitatus,“ plane novum et inauditum, a graeco *τρίβω* — *τρίβων* — quemadmodum Cicero C. Trebatium Testam, se multo iuniorem, per iocum vetulum appellat i. e. veteratorem.

Fulgentii proprium *petax* i. q. qui multum petit. cf. Mythol. 2. 1. „Vita ..... ornatus *petax*, habendi insatiata“ — atque ibd. 2. 3. *praegnax* — „quod divitiae semper praegnaces sint“ quasi saepe et multum praegnantes. — Marcianus Capella *olax* procudit cf. 1. c. 21. „olacis temeti madoribus implicati,“ quod autem apud Iul. Valer. res gestae Alex. M. 3. 37. prostat „habebis etiam canes in homines *effercissimos* nonaginta“ — ab *efferax*, efferascendi verbo, incertum est, cum alia lectio *effercissimos* magis probanda videatur. — Huc tandem referendum cognomen Romanum *Canax*; C. Varinius Canax (a canendo, ut loquax a loquendo).

Cum nominibus composita rarissime inveniuntur. Notissimum est Plautinum *ferritribax* Mostell. 2. 1. 9.

Ubi sunt isti plágitidae, ferritribacés viri —

i. e. ferriteri, per iocum confictum. *Altipetax* autem de cucurbita dictum, claviculis suis in altum serpente

bus usurpatum, at *dedux* i. e. qui coloniam deducit tantummodo ex Inscriptionibus notum. *Dispar*, *impar* vulgatum, *separ* rarissimum. Sed haec diligentiolem recensum requirunt.

*) Sciens omitto *liquax*, quod vocab. Nicol. Heinsius Ovid. Met. 3. 486. et 8. 457. induxit, nulla auctoritate confirmatum; cf. interpts. h. l.

cf. Strabo Gallus 6. 1., etiam altera forma profertur *altipeta*, ut apud Paul. Nolan. ep. 12. a med. „levitas omnis *altipeta* est,“ quemadmodum *lucifugax* et *lucifuga* variant apud Auctor. carmin. Philom. 40. — *Maledicax* autem sitne uno tenore scribendum an non, nemo facile dixerit; cf. Plaut. Curcul. 4. 2. 26.

Quae usque eo recensuimus, omnia a verbis ducta, a nominibus substantivis descendunt vix novimus. *Lingua* sane est apud Gellium 1. 15. „hoc genus hominum ..... locutuleios, blaterones et linguaces dixerunt“ et retinuit lectionem hanc Hertzius, quamquam olim *lingulaca* legendum censebant. — *Vatrax* Lucilii apud Non. 1. 99. incertae originis; credunt significari hoc vocabulo, qui tortis sit pedibus ranae instar, *βάτραχος*. Nec compertum habemus quomodo explicandum sit *aureax*, quod nomen substantivum esse videtur i. q. auriga, aut equus solitarius, ut est in Gloss. Philox. et Isidori. — Singularia sunt etiam *bifax* vel *difax*, et *trifax*. *Bifax* i. e. binas facies habens, quod sciamus, tantummodo ex Gloss. lat. gr. innotuit, *trifax* autem usus est Ennius, si fides habenda Paulo, qui ex Festo profert: „aut permaceret paries percussu trifaci“ quo significari putant telum trium cubitorum, catapultae emissum.

§. 2. Eorum quae in *ex* — *ix* exeunt, numerus est perexiguus nec est locus huic terminationi, nisi in compositis. Haec autem et a verbis ducuntur et a substantivis. A verbis descendunt *alterplex* i. q. duplex, ut Paulus ex Festo exponit [nam lectio *altipleax* a Müllero improbat]; perinde ignotum ac *vestipleax*, famulus, qui vestes plicat et custodit, *vestiplicus* cf. Not. Tiron. p. 69. *Appleax* apud Apul. Met. 10. p. 721. „appliciore nexu adhaerebant“ Hildebrandius retinuit, haud dubie recte; nam *appleax* formatum est ut *complex* i. q. socius, rei implicitus, quo vocabulo Sidonius, Prudentius alii fatiscantis latinitatis auctores usi sunt. — Compositorum cum specienda verbo pauca melioris sunt notae. Huc referenda, quae substantiva sunt, *haruspex*, *extispex* usu vulgari confirmata; minus nota: Apollo *Caelispex*, aut qui caelum adspicit, aut cuius signum ad Coelum montem positum erat; — *altispex* Accii est apud Non. 4. 330. „hunc altispicem regionum fac“ i. e. ducas eum (Astyanactem) in altam turrim, ut inde praecipitetur; — *prospex* Tertuliani Testim. Anim. 5. „in omnibus augurem, in eventibus prospicem“ i. e. providentem. Tandem pro vulgari *vestispico* *vestispex* est in Inscript. apud Murat. 949. 7., quemadmodum *vestificus* et *vestifex*, ut artifex, dicebant. — Similia sunt *aquilex* quod utrum a legendo an ab eliciendo ducendum sit, ipsa genitivi forma — *aquilegis*, *aquilegis*, in incerto relinquit. Dicuntur autem sic scrutatores vel repertores aquarum; *barinulae* cf. Servium Virg. Georg. 1. 109. Verum certo ab laciendo vel illiciendo est *illex*, quo adiectivo utitur Apul. Apolog. p. 323. Elm. oculos illices dicens. Vulgo *illex* est nom. substantiv., ut *pellex*, atque confitendum, incertum esse nonnunquam, utri parti orationis nomen sit assignandum; veluti *rupex* apud Gell. 13. 9. „sed enim veteres nostri non usque eo *rupices* et *agrestes* fuerunt.“

Alia a verbis ducta non novimus, nam *segrex* in recto casu non legitur; quod enim olim Plaut. Mostell. 2. 2. 86. prostabat: „Quaesio quid *segrex* es?“ nunc sublatum atque locus a Ritschelio sic constitutus:

„Quaesó quid (istuc est? quór sermonem) *segregas*?“

Congrex quidem est in Gloss. Philox. „*ὀμόφυλος*, tribulis, *congrex*, gentilis“ — quaeritur tamen, an non sit scribendum *congregis* (ut *segregis*), cum nominativus *congrex* nusquam legatur.

A nominibus substantivis ducta paucissima inveniuntur. Notissimum est *exlex*. Hoc immutaverunt comici, *illex* dicentes, ut Plaut. Pers. 2. 3. 4.

Impure, inhoneste, iniure, *illex*, labes populi.

VIX Simili ratione fermatum *bivertex*, Parnassi cognomentum apud Stat. Theb. 1. 628., et *quinquevertex* urbs apud Iul. Valer. res gest. Alex. M. 1. 29.*) Alia in *ex* exeuntia non memini me legere, quod enim Forcellini in Lex. affert *bilex* pro *bilix*, id unde sumserit ignoramus; *bilix* tantummodo in usu erat, ut *trilix*. Nec in *ox* alia nobis nota sunt praeter, atrox, ferox, velox, solox cf. Doederl. Synon. 1. p. 178. et *Venox*, cognomen C. Plautii, collegae Appii Claudii censoris, qui felix fuit in aquae Claudiae venis inquirendis.

Cap. V. De Adjectivis in *bundus* exeuntibus.

De ratione et significatione nominum horum inter alios copiose disseruit Stallbaum Rudim. Instit. Gramm. 1. p. 309., quibus vix quidquam addendum habeo nec silvulam illam, quam collegit Guntherus l. l. augere velim, cum simplex enumeratio nominum litteris his nihil utilitatis afferat; hoc tantum moneam, plura addi posse, a Gunthero ommissa, etiam e scriptoribus melioris aetatis. Sic praeteriit: *queribundus* Cic. Sull. 10.; *exultabundus* Iustin. 18. 7.; — *casabundus* Naevius apud Varon. L. L. 6. 3.; — *labundus* Accius apud Non. 10. 4.; — *adminiculabundus* Auctor. incert. Itiner. Alex. 21. „mutuo adminiculabundi“ i. e. opem sibi ferentes; — *aestuabundus* Pallad. 11. 77.; — *amplexabundus* Iul. Valer. Res gest. Alex. M. 2. 35.; *aucupabundus* Tertul. Anim. 39.; — *deosculabundus* Apul. Met. XI. p. 765., quod lexicis nostris inserendum; — haec sane barbarie quadam infuscata sunt, quemadmodum *tuburchinabundus*, *lurchinabundus*, licet Cato fuerit auctor, tamen in suae aetatis hominibus non ferenda esse dicit Quintil. Inst. Or. 1. 6. 42.***) Ut paucis dicam, prolata sunt a Gunthero et Stallbaumio l. l. 61., inveniuntur autem plus octoginta. Livium inter classicos scriptores maxime haec adiectiva in deliciis habuisse, in vulgus notum; cf. Hand. Lehrb. d. l. St. p. 65.

Nemo ignorat, longe maximam partem horum nominum duci a verbis primae coniugationis, paucissima ab aliis. Quae a prima descendunt, omnia *abundus* terminantur praeter unum *negibundus*, quod Catonem dixisse pro *negabundus* testis est Festus p. 165. Müll.***) Eorum, quae a secunda propagantur, *i* habent *tacibundus*, cuius, nisi fallor, nulla est auctoritas, nisi Donati Vita Virg. n. 77.; — *pu dibundus*, *ridibundus* et *pavibundus* Arnob. 7. 221., quia in adiectivis *tacitus* — *pavidus* — *ridiculus i* praevalebat. — Quae tertiae sunt figurae, *i* retinent, veluti *moribundus*, *furibundus*, *nitibundus*, *queribundus*, *ludibundus*, *fluibundus* Capell. Satyric. 1. 21. „fluibunda luxu puella.“ — *Tremebundus* quidem et *fremebundus*, quantum sciam, semper in libris nostris *e* vocali proferuntur, verum Lachmannus Lucret. 1. 95. *tremibundus*

*) Notissimum enim, in compositis nonnunquam servari integrum nomen, non modo in numeralium iunctura, ut *trifaux*, *quadripes*, sed etiam in compositione praepositionum, veluti *exors*, *exsuccus*, *exsanguis*, *exmens* [quamquam hoc reiiicitur; cf. intrpts. Horatii Ep. 1. 2. 60.], *exspes*, quod tantummodo in casu recto legitur; *exsensus* iocose formatum a Naevio apud Gellium 19. 7. mens *exsensa*; *expars* pro *expers* cf. Drakenb. Liv. 3. 57. 1. Etiam *infrons* Ovid. Pont. 4. 10. 31. „agri *infrondes*“ retineri poterat nec necessaria emendatio: „*informes*.“ Sed haec sane diligentius exponenda, nunc hoc tantummodo moneamus, *anguimanus* genitivum esse *anguimani*, non *anguimani*, ut est in lexicis; cf. Lachmanni Comment. Lucret. 2. 537.

**) Innovata verbi significatione, etiam nominibus his conveniens tributa fuit vis; sic Sidonius carminandi verbo *utitur* pro *versus* faciendo; inde Ep. 8. 11. *carminabundus* — plane barbarum.

***) Obiter moneo, pro *nauseabundus* (*nausea*), quod Senecae est proprium, Fickertum *nausiabundus* restituisset, qui idem de vit. beat. 12. *ructabundus* scripsit, vocabulum plane novum.

tuetur et fremebundus; — *gemebundus* autem incertae auctoritatis, cum quo loco legitur Ovid. Met. XIV. 188. Heinsius ex Sprootiano receperit, ut magis appositum, *fremebundus*. Iam quod habet Auctor. Itiner. Alex. M. 57. *visabundus*, passiva significatione: „Tum locum diligit tendendo, ubi hostis visabundus erat“ est monstrum vocabuli. Tandem quartae coniugationis unum tantummodo esse *lascivibundus*, contendit Zumpt. Gr. lat. p. 247., at oblitus est adverbii *hinnibunde*, de quo infra dicemus.

Sunt quae a verbis plane inusitatis ducantur. Iam Stallbaumius protulit *amorabundus* ex Laberio apud Gellium. Nos addimus *noctwabundus*, quod pro noctivago finxit Cicero Att. 12. 1. ludendo ad analogiam tantummodo terminationis respiciens, etymi negligens. *Lixabundus* apud Festum, quod explicatur: libere ac prolixè iter faciens; — Isid. Gloss. *Lixabundus* ambulat, qui voluptatis causa ambulat — quamquam alii *luxabundus* scribendum censent, a luxando i. q. solvendo, igitur solute. Nec certa ratio nominis *vertilabundus* Varron. fragm. apud Non. 4. 319. „sic ad vos citius opinione vertilabundus miser decidi“ — quod per iocum ex vertendo et labendo conflatum est. Alii legunt *ventilabundus*; poterat etiam conici *vertiginabundus*. — Etiam *labundus* Accii apud Non. 10. 4. „unda sub undis labunda sonat“ praeter rationem formatum pro labeunda, quippe cum haec nomina non a simplici participio, sed ab imperfecto ducantur.

Nonnunquam haec adiectiva participiorum modo casum recipiunt. Zumptius Gr. l. p. 247. accusativi tantummodo profert exempla, ut ex Livio *vitabundus castra*, *mirabundus vanam speciem*. Sed inveniuntur etiam alii casus; *gloriabundus* cum ablat. Gellius n. a. 5. 5. „contemplatione tanti et tam ornati exercitus *gloriabundus* Annibalem aspicit“ et cum iactandi verbum cum *in* praepositione iungatur, inde ibd. 15. 2. „in graecae facundiae gloria *iactabundus*“, quod sane cum Ciceroniano „*volutabundus* in voluptatibus“ Fragm. apud Non. 8. 64. conferri non potest. Plane singulare est, quod legitur apud Apul. Met. 8. 153. „saluti praesenti ac futurae soboli novorum maritorum *gaudibundus*“, recte enim monet Hildebrandus, quod allegent ex Trebell. Pollion. Valer. 4. „gauderem tibi de victoria“ i. q. gratularer, aliter esse comparatum. *Periclitabundus* tandem non cum solo accus. iungitur, sed etiam cum genitivo; v. Apul. Met. III. 138. „sui *periclitabunda*“ i. e. vires suas experiens.

Adverbia, quantum memini, ab his adiectivis non formantur praeter *hinnibunde*, quo Claudius Quadrigar. usus fuisse traditur apud Non. 2. 411. „equi *hinnibunde* inter se spargentes terram calcibus“ i. q. hinnientes. Cetera plane barbara sunt, ut apud Iul. Valer. res gest. Alex. 1. 2. *newabundus* i. e. magis adstrictè, *furibunde* in litteris sacris et similia.

Cap. VI. De Adiectivis in *atus* desinentibus.

Multa esse adiectiva in *atus* — *itus* — *utus* excuntia, quae quamvis participiorum speciem prae se ferre videantur, tamen verbo suo careant et a nominibus ducantur, igitur participiorum potestatem exuant, sciunt omnes, cf. Rudimann. Instit. 1. p. 306. Nos hoc in specimine tantummodo locum unum, i. e. rationem adiectivorum in *atus* pertexere constituimus, quamquam timemus, ne labor hic insuavis et inutilis esse videatur; verum, quoad eius fieri poterit, via certa atque ratione rem tractaturi sumus, non nubem exemplorum excitantes, sed singula ad certas classes referentes, ut quid singulae aetates et scriptores hoc in genere finxerint vel natura ipsa rerum explicandarum coacti, vel lascivientes, vel affectatae elegantiae studio commoti, intelligatur. Primum de simplicium, tum de compositorum ratione disputabimus.

§. 1. Iam primum est tralaticium, ingentem numerum nominum horum ad amictum spectare et rem vestiariam, omnino ad ornatum. Horum alia de homine dicuntur, alia de veste, alia de utroque. De homine tantummodo sunt: *canusinatus*, *coccinatus* [quod Forcellini in Lex. omisit], *endromidatus* Sidon. Ep. 2. 2., *galbinatus* [sic enim edidit Schneidewin. Mart. 3. 82.] i. e. galbano indutus, *fasciatus*, *lacernatus*, *pevatus* et *gausapatus*, *phaecasiatus*, *sculponeatus* — alia multa. De veste dicitur: *manicatus*, *patagiatus* — alia de utroque: *indusiatus* cf. Plaut. Epid. 2. 2. 47.; — *conchyliatus*, quod plerumque rei est epitheton, Seneca Ep. 6. 10. 62. ad hominem rettulit. Atque huc etiam spectant, quae colorem significant, *atratus*, *cerussatus*, *crocatus*; sic Vellej. 2. 83. finxit *caeruleatus* de Planco Glaucum saltante; i. q. vestibus caerulei coloris indutus, ut deus marinus et Petron. Sat. 28. f. *prasinatus*; quae omnia facillime explicantur. Iam insolentius dixit Martial. 1. 96. *Baeticatus* et *leucophaeatus* i. e. indutus vestibus ex lana haetica factis, coloris cinericii, vel Sidon. Ep. 5. 7. *castorinatus* i. e. amictus vestibus delicatis, quales ex pilis castoris conficiuntur.

§. 2. Non movent difficultatem, quae significant id, quo subiectum instructum est. Notissima in hoc genere quae militum sunt epitheta, *armillatus*, *bracatus*, *cestratus*, *ocreatus*, *parnatus*, *peltatus*, alia;*) — aut aliorum virorum veluti *caduceatus*, *petasatus*, *sistratus*, *chlamydatus*, *diadematus* de Apolline Plin. h. n. 8. 19.; *campestratus* i. e. subligari, quod campestre dicebatur, instructus cf. Augustin. Civ. d. 14. 17.; *hederatus* de fronte hedera ornata Nemes. Eclog. 3. 18. Sunt tamen in hoc numero plura aut *ἄπαξ λεγόμενα* aut exquisitius usurpata. Ad analogiam vulgati *dentatus* (dentes habens), *iubatus*, *oculatus*, quod significat et eum, qui oculos habet, et passivo sensu, qui conspicitur, confinxit Sueton. Otho 12. *male pedatus*, quod plane differt a participio verbi pedandi; Capella Satyr. 4. p. 113. *ungulatus*, [quod, quemadmodum *dentatus*, duplici significatione dicitur et simpliciter pro unguolos habens, et *magnos ungues* habens cf. Festus s. v.]; et ibd. *manuatus* manibus instructus, quod plane inauditum. *Mutoniatus* et *mentulatus* invenimus in Priap. XXXVI. pro *vasatus*; sic enim legendum videtur apud Lamprid. Heliog. 8. 9. quamquam etiam *nasatus*, quod alii codd. habent, convenienter ad analogiam factum. Iam *costatus* de bubus dictum Varroni R. R. 2. 5. etiam est i. q. magnis costis boves; corpore amplo. Haec ad corpus referuntur; *linguatus* enim, quod etiam poterat sensu proprio dici, Tertulianus solus usurpavit Anim. 3. translate pro disertio. De animo autem *sensatus* Firm. Math. 5. 12. pro callido, astuto dictum plane barbarum. — *Capitatus* tantummodo de plantis dicitur; quaenam sit *capitata* vinea et *brachiata* docet Columel 5. 5.°)

§. 3. Pariter triclina et tapetia significantur. Illa sunt *fenestrata*, quod non est participium verbi fenestrandi, sed a fenestra formatum, ut *valvatus* i. q. valvis instructus, *lucernatus* i. q. lucernis illustratus. Tapeta autem sunt *virgata* vel *virgulata*, *segmentata*, etiam *pharetrata* cf. Valer. Flacc. 6. 696. „Ipse pharetratis residens ad frena tapetis“ quod explicamus: tapetis, pharetrarum figuris ornatis. Melior fortasse lectio *pharetratus*.

*) *Paluda* virgo pro *paludata* Ennii apud Varon. L. L. 6. 3. incertum.

**) Plane abusive neglecta etymi ratione usurpantur apud posteriores *aureatus* pro decoratus aut ornatus; cf. Sidon. Carm. 9. 396. „in castris hedera ter aureatus“ — vel *balteatus* Capell. 5. init. „pectus exquisitissimis gemmarum coloribus balteatum“ i. q. cinctum — vel *piperatus* Sidon. ep. 5. 8. de facundia acri et mordaci, quae metaphora veteribus plane erat incognita. — Sic etiam Vitruv. praef. 3. pectora hominum *fenestrata* esse oportere dicit, i. e. aperta. Sed haec iam mittamus.

§. 4. At his nominibus non modo significatur, quo quid instructum est, sed etiam similitudo quaedam coloris vel speciei. Sic *guttatus* de equis vel gallinis dictum quem colorem designet, docet Pallad. 4. 13.; *auratus* alia. Formam significant multa, ut *absidatus*, *fornicatus*, *concameratus*, *testudineatus*, *alveolatus* i. e. in modum alvei excavatus, quales sulci esse debent in loco aquoso cf. Cato R. R. 43. et *alveolatus* cf. Vitruv. 3. 3.; *canaliculatus* in modum canaliculi cavatus Plinii proprium esse infra dicemus. Sic ferrum *scalpratum* ad similitudinem scalpri formatum, quo opus est ad castrandos apum alveos Colum. 9. 15.; ensis *falcatus* Sil. Ital. 3. 378., quod igitur aliter dicitur ac currus falcatus; luna *corniculata* i. q. corniculans Apul. de deo Socrat. 117. Huc forsitan rettuleris etiam *supernatus* apud Fest. quod explicatur ita, ut sit, cui femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. *Papillati* autem rosarum corymbi in Epigr. Anthol. lat. T. T. p. 696. Burm. non sunt forma papillae similes, sed papilla i. e. germine rosarum instructi.

§. 5. Mixture et coagulatio etiam his nominibus significatur. Sic de vino dicitur *absinthiatum*, absinthii succo conditum; *anethatum*, *laserpitiatum* acetum; *foliatum* (unguentum), quod utramque, ut plura huius classis, habet significationem, et abundantiae et mixturae. Sic aqua est *bituminata*, quae eadem dicitur etiam bituminosa vel bituminea. Plinius 31. 6. 31. *bituminata* dixit ad similitudinem *nivatae* aquae, quae nunquam dicitur nivosa; fortasse enim hoc erat discriminis, ut forma participiali significarent, cui erat extrinsecus aliquid admixtum, non natura insitum. Aqua *nitrata* tamen vix differt a *nitrosa*, et aqua *aluminata*, quae transiens per venas aluminis saporem eius recipit, eadem ratione dicitur, atque fontes *aluminosi*. Iam alio sensu vinum *faecatum* i. e. faecibus expressum usurpatur a Catone R. R. 153. pro lora; oleum autem *rutatum* potest esse aut rutaceum, ruta conditum, aut ruta abundans. — Minus nota sunt *aceratus* de luto usurpatum paleis vel acerbis mixto, quo laterarii utebantur, *acerosum*, et calx *arenatus* apud Caton. R. R. 18. arena mixtus. (gen. masc.)

§. 6. Ab his differunt nonnunquam adiectiva simplicia, plerumque autem nulla est significationis differentia. Iam constructionis ratio indicat discrimen in his, quae apud Vegetium legimus Vet. 1. 22. „sagittae cotibus bene *acutatae*“; *acutae* h. l. cum ablativo coniunctum minus conveniret, participialem igitur formam praetulit; quemadmodum Tertul. adv. Marcion. 4. 8. „*luridati* deliquentiae maculis“ appositus est ad significandam rationem, qua status efficitur; et apud Coel. Aurel. Tard. 2. 14. „*digitorum* summitates crassescunt *obuncatis* unguibus“ ablativi absoluti significationem evidentius prodit quam *obuncis*. At maior pars vocabulorum non differt. Pleraque scriptores ad arbitrium fingeant. Mitto *ambustus* et *ambustulatus* Plaut. Rud. 3. 4. 65., cum utrumque sit participium, at pro *bifidus* Plin. h. n. 13. 4. 7. *bifidatus* finxit: „*folia* cultrato mucrone, lateribus in sese *bifidatis*; — pro vulgari *aequilibris* Tertul. c. Hermog. 41. *aequilibratus* „*aequilibrato* impetu ferebatur;“ pro *quadrangulus* ibd. Anim. 17. *quadrangulatus*, ut Solin. 33. f. pro *sexangulus* *sexangulatus*, qui idem 52. d. pro *amicus* *amiculatus* procudit dicens: „*pars* nudi, *pars* obscena tantum *amiculati*.“ Sed haec iam fusius recensere nolim, cum plane barbara sint, hoc tantum addam, *alumnatus* apud Apulejum et activo et passivo sensu legi; finxit igitur verbum *alumno* et depon. *alumnor*, plane inusitatum; cf. Hildebrand. Metam. VI. p. 425.**)

*) *Pannuceati* inscripta erat Atellana Pomponii cf. Nonium 1. 69. i. q. pannosi.

**) Fronto de different. verb. p. 2200. praecipit: „*Elinguis* habet linguam, sed usu eius caret; *elinguatus* amisit.“ —

§. 7. Ceterum sunt, quorum significatio certa, forma non satis confirmata. Apud Ciceronem huius generis sunt *adipatus* Orat. 8. „asciverunt aptum suis auribus opimum quoddam et tanquam adipatae dictionis genus“ — quod non censuerim mutandum; quod alii legendum censent *adipale* nemini sane magis probabitur. *Famatus* fragm. pro Scaur. p. 22. „quibus criminibus haec tota apud ignaros aut invidos famata causa est“ non reiecit Bejerus; recte; nam simplex pro composito positum, ut *feminatus* pro effeminatus Cicero convertens versum Sophoclis Tuscul. 2. 8. „sic feminata virtus afflicta occidit“ usurpavit.

§. 8. Quae singuli scriptores ad arbitrium finxerunt, ea sigillatim proferre supersedeam; tamen quantum aut necessitas significandae notionis minus vulgaris, aut lusus et affectatio mala valuerint et quanta fuerit fingendi facilitas, paucorum scriptorum exemplis ostendere non gravabimur. Necessitas, quam diximus, Plinium praeter ceteros scriptores ad fingenda nova nomina huius generis coëgit, quibus nonnunquam insolentiorum et obscuram tribuit significationem. *Colostratus* de infantibus colostris laborantibus vulgo usurpatum fuisse scribit 28. 9. 33.; at *caveatus* procul dubio ipse fecit duplici sensu, nam 4. 8. 15. dicit montes Thessaliae theatri modo inflexos esse „caveatis ante eos LXXV. urbibus“ i. e. in modum caveae dispositis, quod neminem facile offenderit, verum 9. 6. 5. „contra orcae occurrere laborant seque opponere et caveatas [balaenas] angustiis trucidare“ ubi *caveatus* i. q. inclusus. Utroque loco Silligius lectionem recepit, quemadmodum etiam *calvata* 17. 22. 35. n. 196. „si vinea ab vite calvata erit,“ quae sunt verba Catonis de R. R. 33. Verum illic legitur *calva* nec pro certo dixeris, sitne Plinius ex Catone, an Cato e Plinio emendandus. Est autem vinea calvata, in qua raras vites sunt, ut capilli rari in capite calvi hominis. Tuetur etiam Silligius 16. 39. 76. *fluviatus*: „haec (abietis pars, quae a terra est enodis) qua diximus ratione *fluviata* decorticatur atque ita sappinus vocatur“ ubi *fluviata* non est idem ac fluvio macerata, sed in partes quasi in fluvios divisa, diffluviata, *διξοος*. — *Crebratus* 11. 24. 28. „crebratae telae pexitas“ explicat Doederl. Syn. 1. p. 23., dicens crebrandi verbum simplex non exstare, sed compositum increbrandi esse apud Plaut. Trucul. 1. 1. 29. — Certa sunt *cultellatus*, quod bis legitur apud Plinium de dorso vel spina piscium in modum cultelli formata, non cohaeret cum cultellandi verbo et differt a *cultrato* 13. 14. 7., quod de mucrone foliorum dixit, qui scindit ut culter. — *Echinatus* i. e. cortice spinoso tectus ter legitur apud Plinium; 27. 9. 47. „in cacumine capitula sunt echinata spinis“ i. q. operta, horrentia; sed ibd. 22. 9. 11., ubi glycyrrizae folia echinata adseribit, eum Dioscoridis verba male interpretatum esse, *εοικότα σχίνω*, lentisci similia, interpretes iam monuerunt. — Similitudinem significant *muricatus* i. e. in muricis speciem formatus, de carduorum cacuminibus 20. 23. 99.; *racematus* 18. 7. 10. „sunt et panico genera; mammosa, e pano parvis racemata paniculis“ quo loco panus i. q. tota spica panici, *racematus* autem i. q. in modum racemi dispositus; — *pulvinatus* in modum pulvini convexus et mollis; — perinde atque *umbilicatus* 13. 4. 7., *turbīnatus* i. e. in figuram turbinis desinens, et *mucronatus*, quae omnia facticia esse videntur. *Ovatus* autem, quod nihil commune habet cum ovando, non modo de specie vel forma, sed etiam de colore usurpat, lib. 35. 1. Numidicum lapidem (marmor) ovatum dicens i. e. maculis instar ovi distinctum; quemadmodum *vertebratus*, significat et ad vertebrae

Elinguatus sane est participium verbi elinguandi, at ad analogiam hanc Sidon. Ep. 8. 11. *eluminatus* dixit i. e. luminibus orbatus, ut Apul. Met. IX. 185. qui debili sunt visu, eos male *luminatos* dicit, quod ad lumen refertur, non ad luminandi verbum. Ceterum pro *eluminatus* iam minus insolens esset *exoculatus*.

modum factum et est adiectivum, veluti ossa 11. 27. 67. et sensu magis participiali 34. 8. 19. (p. 157. edt. Silburg.) „ita vertebrato dente utrisque in partibus“ i. e. *flexili facto*. — Iam *mammati* tubi balnearum quid significant 35. 12. 46. docuit Schneiderus Vitruv. V. 10. 5. et ad Varron. R. R. 3. 14. 2. *Fimbriatus* autem, quod alii scriptores etiam habent, audacius posuit de stolonibus 17. 10. 13., „quo in genere ut cum perna (i. e. surculo) sua avelluntur partemque aliquam e matris quoque corpore auferunt secum fimbriato corpore“ ubi olim erat *fibrato* i. e. cum quibusdam radicum fibris; ut 27. 18. 80. — Iam neminem offendat *thoracatus* de statuis et signis pluribus locis usurpatum; *sculpturatus* autem ex lexicis nostris eliminandum; nam uno loco apud Plin. 36. 25. 61., quo prostabat ita explicatum, ut esset variis sculpturis ornatus, vel lapidibus varie sculptis distinctum, Silligius nunc reposuit *scutulatum* pavementum; sane *ἄπαξ λεγόμενον* de marmore, cum scutulatae vestes tantummodo legantur. Sed quemadmodum *clavatus* et de vestimentis dicitur, clavis intertextis, et de concha, clavis abundante, 9. 36. 61., sic etiam scutula diversarum rerum esse potest. — Sed haec iam sufficiant ad demonstrandum, quantopere Plinius nomina haec fingere et variare solitus fuerit. Ex Columella duo tantummodo ei propria proferamus; alterum 3. 13. *normatus*, i. e. ad normam directus, cuius significatio in aperto, alterum 12. 23. *pix corticata* quatenam sit, ambiguum. Alii dicunt esse picem, quae in vase corticeo servetur, alii, quae ex cortice, non ex ligno fluat, alii, quae squamea sit et friabilis. Potestas igitur variat ut *farrati*, nam sic et cibus dicitur, et olla, in qua puls e farre cocta est; cf. Pers. Sat. 4. 30. Ludentis sunt quae apud Plautum leguntur Mil. 3. 1. 38. *amussitata* indoles quasi ad amussim exacta, quamquam Muellerus Festi lectionem *emussitata* tuetur. Plane singulare est Rud. 1. 5. 12. „candidatas venire *hostiatasque* ad hoc fanum“ i. q. cum hostiis, ut *patibulatus* Mostel. 1. 1. 35. i. q. patibulum ferens. Nec quisquam praeter Plautum Men. 2. 1. 29. *viaticatus* dixit i. q. viatico instructus.

Quantopere posteriores scriptores hac fingendi licentia abusi fuerint et quam portentosa proferant paucis tantummodo exemplis demonstrare non pigebit. Quod apud Apuleium legitur, *vigoratus* iuvenis, cum etiam *vigorsans* inveniatur, fortasse verbum suum habuerit, sed *evigoratus* Tertuliani vocabulum, caret verbo. Illud *vigoratus* conferri potest cum *viratus* i. q. virili animo praeditus Varr. apud Non. 2. 907.; *masculatus* i. q. masculus de herbis, cf. Apulei. Herb. 82. — Nec ulla erat idonea causa fabricandi vocabuli *caloratus* Metam. 6. 124. „impetus *caloratus*“ cum calidus idem significet, vel *praediatus* i. q. locuples Flor. n. 22. „Ipsa bene vestitus, bene *praediatus*“ cui vocabulo ad analogiam convenientem, sed usui plane repugnantem tribuit significationem, cum *praediatus* Iurisconsultorum verbum eum denotet, qui tributo non soluto praedia sua populo obligavit. Primus Apuleius de mundo p. 364. dixit *insulatus* pro: in insulam transformatus; „terras, quae prius fuerint continentes, hospitibus atque advenis fluctibus *insulatas*“ — *Ingeniatus* ad astutiam Flor. n. 18. sumsit ex Plauto Apuleius, quo vocabulo Gellius etiam usus est, apud quem (in lemmate libr. 15. 8.) est *ignominiatus* (ignomina affectus). Magis offendit *festatus*, quo Fabium Pictorem usum fuisse testis est Gell. 10. 15. „Dialis quotidie *festatus* est“ i. e. paratus ad festum diem celebrandum; ubi alii *fertatus*, i. e. ferto seu libo instructus praeferrunt, utrumque plane inauditum. *Geniatus* autem, quod, dummodo sit certum, invenitur apud Capitol. Verr. 10. „fuit decorus corpore, vultu *geniatus*“ i. e. amabilis, gratus, dictum videtur pro *genialis*, ut *centratus* cursus pro centrali Fulgent. Mythol. 1. 11., *proportionatus* pro proportionali Firm. Mathem. 4. 13. — Nec operae pretium fecerim

magis barbara proferendo; hoc tantum dicam, esse alia, quorum significatio aperta, quemadmodum apud Solin. 11. med. „die vesperato“ pro vesperascente; alia, quae exquisitius dicta videantur, ut a Tertul. adv. Valentin. 25. „semen feturatum in corpore“ i. e. *χοφορηθέν* vel in fetum formatum, vel Cult. fem. 2. c. 3. „gloria vana et stuporata“ i. e. quam etsi stolidam et vanam homines stupore quodam prosequuntur. *Stuporatus* enim ad analogiam significare debebat stupore affectum, vel stupescentem.

§. 9. Tandem antequam ad explicandam compositorum rationem accedam, paucis dicam, etiam quae a graecis nominibus ducantur, formam hanc recepisse. *Ephippiati* equites iam a Caesare B. G. 4. 2. commemorantur i. e. qui sedent in equis ephippio instructis; Varro apud Non. 2. 552. *ephebus* dixit pro ephebus factus, ut apud posteriores *eunuchizatus* i. e. eunuchus factus. Nolim proferre, quippe omnibus nota, *purpurissatus*, *myrrhatus*, *corymbiatum* argentum vel lanx, i. e. in modum corymbiorum caelatum cf. Salmas ad Trebell. Claud. 17., *tropaeatus* Ammian. 23. 5. „victores et tropaeati,“ et quae sunt id genus alia.

§. 10. Quod ad composita adinet, iam omnino monendum, quae cum *con* — *ad* — *subter* — *prae* praepositionibus iuncta inveniantur, nullam fere disputandi materiam praebere, cum ratio eorum simplex sit et in aperto, quae *de* — *in* — *ex* — praefixam habent, ambiguae esse significationis.

Cum *ad* praep. coniunctum nullum est a classicis scriptoribus usurpatum, praeter *adporrectus*, quod ad hoc caput disputationis minus pertinet, Ovid. Met. 2. 561. „adporrectumque draconem.“ Cetera omnia sunt barbara; valuti *adescatus* i. q. nutritus, altus Coel. Aurel. Acut. 1. 11.; *affiliatus* apud Iuriconsultos pro adoptatus; *adpectoratus* i. q. pectori admotus Solin. 26., quemadmodum *compectoratus*; *adplumbatus*; *adstrangulatus* Minuc. Octav. 1. 30. „filios adstrangulatos elidere;“ — *adtribulatus* i. q. tribulo vel tribula comminutus Maecr. carm. 4. 6.; *affabricatus* i. q. quasi fabricando additus Aug. Mus. 6. 7., qui consuetudinem quasi affabricatam naturam dicit; atque, quod est medicorum vocabulum, *adtertius* i. e. ad tertias usque decoctus; cf. Plin. Valer. 1. 29.

Nec cum *con* formata facile quemquam morabuntur. Sic *connudatus*, *conspissatus*, quibus Plinius utitur, non differunt a simplicibus, atque tanta erat sine dubio facilitas iungendi, ut verbum conspissandi neminem sane offenderet, quamquam quantum sciamus, non legitur. *Contogatus* Ammian. Marcel. 29. 2. procudit ad similitudinem nominis *conciuis*; *configatus* autem apud Front. Strat. 2. 3. insolentius sane dictum pro *profligatus*. *Compluviatus*, ad formam compluvii factus, analogiae adcommodatum (cf. §. 4.) cf. interpts. Colum. 4. 24.; de cavaediis autem *compluviatis* et *displuviatis* cf. interpts. Vitruv. 6. 3. Christianorum doctrina ad formanda plura id genus composita cogebat; sic Tertull. advers. Valentin. c. 23.: „in isto nobiscum communi mundo *coelementato* et *concorporificato*“ i. e. ex variis elementis et corporibus composito, vel Paul. Nol. ep. 44. 4. „*commembrata* in Domini corpore fidei compago“ i. q. coniuncta.

Ingens est etiam numerus cum *semi* — *inter* — *ob* — *pro* — *prae* — compositorum, quae nulla explicatione egent. Ad suum quisque arbitrium fingebat. Apud Vitruv. 2. 3. „Tectorio inducto, rigideque *obsolidato* permanente“ praepositio vim suam quodammodo habet, quemadmodum apud Apul. Met. 11. 769. *obauratus* pro vulgari inauratus; vel *obstupratus* Lamprid. Commod. 3. quod plus esse videtur, quam stupratus; at *obraucatus* apud Solin. 10. de gruibus: „ea ubi obraucata est, succedit alia“ plane barbarum, pro *rausit*, vel rauca facta est. Apud Tertul. adver. Marcion. 4. 24. est *offarcinatus*, graecum *ἐνδεδεμένος*

ἐν τοῖς ἱματίοις ἀντῶν pro vulgari suffarcinatus; *obstrangulatus* autem Prudent. Cath. 7. 10. „mens obstrangulata“ vix differt a simplici *strangulatus*.

At quae cum *de* praepositione copulata inveniuntur diversam habent potestatem. Sunt, in quibus de privandi vim habeat, veluti *deacinatus* apud Columellam de doliis dictum, a quibus acini abstersi sunt; *defrenatus* Ovid. Met. 1. 282. de cursu fluminum; *defamatus* quod Gellii proprium est; *decervicatus* Sidon. Ep. 3. 3. i. q. decollatus; *defanatus* i. q. pollutus apud ecclesiae scriptores. *Delibratus*, quod est apud Caesar. B. Gall. 7. 73. huc non pertinet, quia delibrandi verbum in usu erat; at quae est h. l. altera lectio *dolabratus* i. q. dolabra factus, eam analogia similium tuetur; nam sic dicebant *malleatus* cf. Colum. 12. 19.; *securiclatus* i. q. securicula compactus Vitruv. 10. 15.; *exasciatus* i. e. ascia dolatus Plaut. Asin. 2. 2. 93. alia. Quia autem *de* in compositione verborum significationem etiam intendit, factum est, ut etiam in his nominibus, quamquam raro, idem acciderit; sic *demulcatus* i. q. valde mulcatus Capell. 8. p. 272.; — Fulgent. de prisco serm. n. 11. *depennatus* dixit pro pennis instructo; nam depennandi verbum si esset in usu, utramque habere posset significationem, ut deformandi verbum. Inde etiam aliarum coniugationum exempla, ut *deplexus* Lucret. V. 1321. i. q. arcte complexus; *dequestus* pro valde questus Valer. Flacc. V. 448. *) — Tertia est significatio, qua indicatur, ex quo quid factum sit aut in quod redactum. Sic *decineratus* Tertul. adv. Valent. 32. in cinerem redactus; ibd. c. 31. *defarinatus* i. q. molitus, *debuccellatus* Plin. Valer. 1. 6. ex buccellato factus. — In aliis fere abundat, ut *deargentatus* apud semibarbaros pro argentatus [ex analogia *deauratus*], *decurvatus* Non. 2. 92., *decurtatus*, *depavitus*, *demussatus*; nam demussata contumelia Apul. Met. 3. p. 223. dictum, quemadmodum apud Terent. Andr. 2. 1. 53. mussitanda iniuria.

Cum *dis* praeter *displuviatus* quod supra commemoravi, unum id genus prostat *displicatus* Varro R. R. 3. 16. 7. de apibus pro disiectus, dissipatus.

Ex suam retinet vim in plerisque huius classis nominibus, quorum sane maior pars argenteae et barbarae est aetatis. Vetustissima exempla apud Plautum inveniuntur; cf. Mil. 4. 4. 44. *expapillato* brachio i. e. usque ad papillam denudato; [alii *exfibulato* legunt]; — *expalliatus* ioculariter finxit Cas. 5. 3. 6. quemadmodum *expeculiatu*s (peculio privatus) Poenul. 4. 2. 21.; — [*exsinceratus* enim mittimus, ut vanam Camerarii coniecturam; cf. Ritschl ad Plaut. Most. 4. 1. 11.], ad quam similitudinem sunt illa Pliniana *elapidatus* de solo lapidibus purgato, *exalburnatus* 16. 40. 76. i. q. (robur) alburno spoliatum atque Petron. Sat. c. 32. frons *expudorata* pro perfricta; quod ita rarum est ut *exsanguinatus* Vitruv. prooem. 8. i. 9. imbecillus, aut, ut ipse dicit, *exsuctus*. Huc etiam pertinent barbara illa apud Tertul. Pall. 4. *evigoratus* et *exeduratus* vigore et duritia privatus; obscoenum illud Catull. 6. 13. *exfututus* i. q. futuendo exhaustus, quod comparari potest cum *expausatus*, quod Veget. Veter. 5. 38. de iumentis dixit, quae a labore requiescunt, et *expartae* pecudes, quamquam haec Scaligeri est coniectura, apud Varron. R. R. 2. 5., i. q. partu vacuae. — Insolentius dixit Apul. Flor. n. 16. *excuneatus* i. e. cui sessio non est data in theatro, cui conferunt Varonianum vocabulum *excuriandi*; et Coel. Antip. apud Non. 2. 307. *exfundatus* i. q. fun-

*) Singulariter dictum apud Ovid. Met. 11. 375. „*demugitae*“ paludes i. q. mugitu impletae; demugiendi verbum non exstat.

ditus eversus.º) Verum in aliis *ex* intendit significationem. Antiquissimum est *excuratus* Plaut. Cas. 3. 6. 6. i. q. probe ac diligenter curatus; apud posteriores *e* intensivum percerebruisse iam interpretes docuerunt; cf. Wagner ad Ammian. Marcell. 25. 7. 8. inde *exabusus*, *exambitus* i. q. ambiendo quaesitus; *extumidus* iam apud Varron. R. R. 1. 51.; — in aliis tandem plane nullam habet vim, ut apud Tertull. Apolog. 17. extrem. „anima falsis diis *exancillata*.“ — In paucis *ex* in locum irrepsit in praepositionis. Huc referimus *evestigatus* pro investigatus, cf. intrpts. Ovidii Met. 15. 146.; — *experitus* apud Fest. quasi peritia orbatus; *exarticulatus* Tertul. ad Nation. 1. 8. — Singularem potestatem tribuit Plinius 9. 35. 56. voc. *exaluminatus* de unionibus, ad colorem aluminis accedentibus: „summa laus coloris est exaluminatos vocari.“

Quae cum in composita prostant, ambiguum habere significationem omnes sciunt. Nos h. l. tantummodo de his, quae in *atus* exeunt, pauca monebimus. In est privans in vocabulis *inanimatus* (apud Cicer.), *illucubratus* Sulpic. Sever. ep. ad Bassul. 5. „scripta illucubrata et impolita,“ *immemoratus* et *immaculatus*; *incelebratus*, quod Taciti est proprium, quemadmodum in ceteris omnibus, quae ab *inex* — *ina* — *irre* incipiunt, praeter unum *inevectus* Virgil. Cul. 340., quod idem est atque *evectus*. At affirmativam habent significationem *illimatus* i. q. limo inductus Colum. 9. 7.; *inaggeratus* pro aggeratus Sidon. ep. 3. 12. in carm. „ne ..... viator ..... Tellurem tereres inaggeratam;“ *inassatus* Plin. 30. 8. 22. „arietini pulmonis inassati sanies.“ *Inassatus* sane etiam contrarium significare poterat, ut *incoctus*, sed *inassatus* i. e. assatus in aliquo ita dixit, ut *infumatus* (fumo expositus), quod idem eius est proprium. Similiter Tertull. advers. Valent. 23. „ignis inflabellatus“ expromit, quemadmodum christiani scriptores de Salvatore *inhumanatus*, *incorporatus* gr. ἐνσωμαρωθείς. — Iam quod legimus apud Apul. Met. VIII. 166. (p. 559.) „lactem in caseum recentem incoactum“ plane inauditum; nam *incoactus* tantummodo *non coactum* significat, h. l. autem pro coacto ponitur, quasi ab incogendo ductum.

*) Alia habent quidem verbum suum, sed receperunt significationem plane diversam; veluti apud Plaut. Trin. 2. 4. 5. „comesum, expotum, *ecunctum*“ [argentum] i. e. unguentis emendis absumptum, vel Gellianum 11. 7. „verbis obsoletis *exculcatisque*“ quod cum exculcando plane non cohaeret, ut *excalceatus* apud Senecam insolentius dicitur pro comico. Ager autem *exossatus* duplici modo interpretantur, aut ita, ut *ex* sit privans, sitque ager purgatus lapidibus, quae sunt terrae ossa cf. Ovid. Met. 1. 394., aut ut sit ager exhaustus iugi proventu, sine intermissione ac novatione, quasi ad ossa reductus. Sic alii alia mire dixerunt, quorum in lexicis nostris nulla est mentio, veluti Ammianus Marcell. *exsertus* usurpat simpliciter pro clarus, eminens; cf. 20. c. 8. *exsertus* bellator. et lib. 27. c. 10. p. 500. Verum haec omnia diligentius et accuratius explicanda; nec proferimus, quae plane dubia sunt, ut *exartuatus* quod quidam edunt apud Cic. Att. 7. 2. [i. q. dissectus], quo sensu apud Plautum est *deartuatus*.

Schulnachrichten

für

J. Lehrerschaft

den Zeitraum vom 13. October 1854 bis zum 29. September 1855.

WIADOMOŚCI SZKOLNE

od

13. Października roku 1854 do 29. Września 1855.

I. Lehrverfassung.

OBER-PRIMA. Ordinarius: Professor *Wannowski*. A. **Sprachen:** Latein: 8 Stunden. Davon 4 Stunden Cicero Brutus. 2 Stunden Exercitien und Extemporale, Abgabe der schriftlichen freien Arbeiten. *Wannowski*. 2 St. Hor. carm. I. u. IV.; serm. I. (Auswahl). *Schweminski*. Griechisch: 6 St. Thucyd. I. II. u. III., 1—37. 3 St. *Wannowski*. Hom. Iliad. I. VI, VII, VIII, X. Griech. Metrik; Geschichte d. griech. Drama's u. Theater's Soph. Philoct. 1—730. ed. Schneidew. 2 St. Die Lehre von den Temp. und Mod. bis zu d. Partkl. §. 146. Buttm. Extemp. 1 St. Dr. *Steiner*. Deutsch: 3 St. Geschicht. d. Lit. v. Opitz bis auf d. Gegenwart, nebst Prob. Lekt. v. Schiller's Wallenst.; priv. d. Braut v. Messina u. Hamlet. Freie Vortr., Aufsätze. *Schweminski*. Polnisch: 3 St. Lit. vom 16. bis z. 18. Jahrh. Schriftl. Arbeiten abwechs. mit Lektüre; mündliche Vorträge. Dr. *Rymarkiewicz*. Französisch: 2 St. Exerc., Extemp. Gramm. 1 St. Lektüre aus Ideler u. Nolte: Fléchier: Oraison funèbre de M. d. Turenne. Bossuet: Or. funèbre de Henriette Anne d'Angleterre. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebräisch: 2 St. Formenlehre u. Syntax nach Seffer. Uebers. Exod. I—III. Ps. 1. 15. 29. *Wojciechowski*. Nach Ostern Dr. *Cichowski*. — B. **Wissenschaften:** Kath. Religion: 2 St. Die Lehre v. d. Gnademitteln und von der besonderen und allgemeinen Vollendung. *Wojciechowski*. Nach Ostern Dr. *Cichowski*. Evang. Religion: 2 St. (combin. m. d. Secunden). Winters., Kirchengeschichte nach Petri; Sommers., Evangel. Johannis im Urtexte. *Schönborn*. Mathematik: 4 St. Stereometrie. Lehre v. d. Permutat. Combinat. u. Variat., binomisch. Lehrs.; Ueb. im Auflös. math. Aufgab. Der *Director*. Physik: 2 St. Magnetismus, Elektrizität, Elektromagnetism., Magnetoelektrizit. u. Thermoelektrizität. 1 St. gemeinschaftl. mit Unter-Prima. Die Lehre von den Locomotiven u. Optik. Der *Director*. Geschichte: 2 St. Gesch. der neueren Zeit nach Pütz. *Czarnecki*. C. **Fertigkeiten:** S. a. Ende dies. Abschnittes.

UNTER-PRIMA. Ordin. Oberlehrer *Schweminski*. A. **Sprachen:** Latein: 8 St. Cic. Divin. in Caecil., in Verrem IV. Tuscul. Disp. I. I. Gramm. nach Zumpt, Synt. ornata u. Wiederhol. 4 St. Aufsätze, Extemp., Exerc., Memorirüb. aus Cicero. 2 St. Dr. *Steiner*. Hor. carm. I, II, III. (Auswahl); 12 Oden memorirt. 2 St. *Schweminski*. Griechisch: 6 St. Thucyd. I. I. Exerc., Extemp. 4 St. *Wannowski*. Hom. II. V, VI, VII. u. VIII. theilw. 2 St. *Schweminski*. Deutsch: 3 St. Gesch. d. Liter. v. d. ältest. Zeit bis Lessing nebst Prob.; Lektüre: Göthe's Iphigenie; priv. Maria Stuart u. Emil Galotti. Freie Vortr. Aufsätze. *Schweminski*. Polnisch: Literaturgesch. vom 9. b. z. 16. Jahrh., schriftl. Arb. abwechs. mit Lektüre, mündl. Vorträge. Dr. *Rymarkiewicz*. Französisch: 2 St. Exerc., Extemp., Grammatik nach Otto, 2. Theil: Verneinungswört., Vorwört., Bindewört., Ergänzung d. Zeitwört. — Gelesen wurden aus Ideler u. Nolte: Vertot, Saint-Réal, Duclos. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebräisch: S. Ober-Prima. — B. **Wissenschaften:** Kathol. Religion: 2 St. Die Lehre von der Erlösung und von der Kirche. *Wojciechow-*

I. Plan nauk.

Klasa I. wyższa. Ordynaryusz: Profess. *Wannowski*. A. **Języki:** Łaciński: 8 godz. Cic. Brutus. 4 godz. Ćwiczenia domowe i w klasie. Wolne wypracowania. 2 godziny. *Wannowski*. Hor. carm. I i IV; serm. I (z wyborem). 2 godz. *Schwemiuski*. Grecki: 6 godz. Thucydides I. I i III, 1—37. 3 godz. *Wannowski*. Hom. Iliad. I. VI, VII, VIII, X. Grecka metryka; histor. grecki. dramatu i teatru. Soph. Phil. 1—730. ed. Schneidewin. 2 godz. Nauka o czasach i trybach aż do §. 146. podług Buttm. Extemp. 1 godz. Dr. *Steiner*. Niemiecki: 3 godz. Dzieje literatury od Opitza aż do obecn. czasu wraz z próbkami. Czytano Schillera Wallenst.; prywatnie Oblubienicę Messeńską i Hamleta. Dowolne wykłady, wypracowania. *Schwemiuski*. Polski: 3 godz. Literatura od 16. do 18. wieku. Piśmienn. wyprac. i czytany; usne wykłady. Dr. *Rymarkiewicz*. Francuzki: 2 godz. Ćwicz. w domu i w klasie. Gramm. 1 godz. Czytano z Idelera i Nolte: Fléchier: Oraison funèbre de M. d. Turenne. Bossuet: Oraison funèbre de Henr. Anne d'Angleterre. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebrajski: 2 godz. Etymol. i składnia podług Seffera. Tłumacz. Exod. I—III. Ps. 1. 15. 29. *Wojciechowski*; od Wielk. Nocy Dr. *Cichowski*. — B. **Nauki:** Religia katolicka: 2 godz. Nauka o środkach do zbawienia, o uzupełnieniu królestwa Bożego. *Wojciechowski*; po Wielk. Nocy Dr. *Cichowski*. Ewangel. Religia: 2 godz. (razem z klasą I. niższą i klasą II. wyższą i niższą). W półr. zim. Dzieje kościelne, podł. Petri; w półr. latow. Ewaniel. ś. Jana w orygin. *Schönborn*. Matematyka: 4 godz. Stereometrya, nauka o permutacyach, kombinacyach i waryac., twierdzenie binomiczne; ćwiczen. w rozwiązywaniu zagadnień matemat. *Dyrektor*. Fizyka: 2 godz. O magnetyzmie, elektryczn., elektro-magnetyzm., magneto-elektryczn., thermo-elektryczn. 1 godz. wspólnie z klas. I. niżs. Nauka o lokomotywach i optyka. *Dyrektor*. Hist. powsz.: 2 godz. Hist. nowszych czasów podł. Pütza. *Czarnecki*. — C. **Sztuki:** Patrz na końcu tego rozdziału.

Klasa I. niższa. Ordynaryusz: Naucz. wyższy *Schwemiuski*. A. **Języki:** Łaciński: 8 godz. Cic. Divin. in Caecil., in Verrem IV. Tuscul. Disp. I. I. Gramm. podług Zumpta, Synt. ornata i powtarzanie. 4 godz. Wyprac., ćwiczenia w domu i w klasie; pamięciowe ćwiczenia z Cycerona. 2 godz. Dr. *Steiner*. Hor. carm. I, II, III, (z wyborem); 12 ód na pamięć się uczono. 2 godz. *Schwemiuski*. Grecki: 6 godz. Thucyd. I. I. Ćwicz. w domu i w klas. 4 godz. *Wannowski*. Hom. Il. V, VI, VII, VIII częściowo. 2 godz. *Schwemiuski*. Niemiecki: 3 godz. Histor. liter. od najdawn. czas. aż do Lessinga, wraz z próbk., czytano Göthego Iphigenią; pryw. Maryą Stuart i Emilią Galotti. Dowolne wykłady, wyprac. *Schwemiuski*. Polski: 3 godz. Literatura od 9. do 16. wieku, piśmienn. wyprac. wraz z czyt., usne wykłady. Dr. *Rymarkiewicz*. Francuzki: 2 godz. Ćwicz. w domu i w klas. Grammat. podł. Otto, II. część: negacye, przyimki, spójniki, słów uzupełn. Czytano z Idelera i Nolte: Vertot, Saint-Réal, Duclos. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebrajski: Patrz kl. I. wyższą. — B. **Nauki:** Religia katol.: 2 godz.

ski. Nach Ostern Dr. *Cichowski*. Evangel. Religion: S. Ober-Prima. Mathematik: 4 St. Ebene Trigonometrie, Logarithmen, Progressionen, Uebg. im Auflös. math. Aufg. Der *Director*. Physik: 2 St. Davon 1 St. mit Ober-Prima. In 1 St. die Lehre v. d. Locomotiven und theilweise Wiederhol. der mechanisch. Physik. Der *Director*. Geschichte: 2 St. S. Ober-Prima, — C. **Fertigkeiten**: Siehe am Ende d. Abschnittes.

OBER-SECUNDA. Ordin. Oberlehrer *Spiller*. A. **Sprachen**: Latein: 8 St. Cic. or. p. leg. Man. u. p. Ann. Mil.; grosse Abschn. wurden memorirt. 4 St. Gramm. nach Zumpt, cap. 84—87. Uebers. aus Kraft's „Gesch. v. Altgriech.“ Exerc. u. Extemp. Die Geübteren versuchten freie Ausarbeit. 2 St. Priv. Liv. VI, VII. *Schweminski*. Virg. Georg. I. III, IV. u. einige Eclogen. Metrische Uebungen. 2 St. *Wannowski*. Griechisch: 6 St. Xenoph. Hellen. VI, VII, 1—4. Herod. IV, 1—112; VI, 1—84. Exerc., Extemp., Gramm. nach Butt. Synt. d. Casus, und das Wichtigste über Tempor. und Modi. 4 St. *Węciewski*. Hom. Odys. I. X, XI, XII, XIII. 2 St. *Wannowski*. Deutsch: 3 St. Gelesen: Herrmann u. Dorothea. Vorträge, häusl. Arbeiten, Extemp. *Spiller*. Polnisch: 3 St. Theorie d. Prosa bis z. Rhythmus, schriftl. Arb., Lektüre, mündl. Vorträge. Dr. *Rymarkiewicz*. Französisch: 2 St. Exerc., Extemp., Gramm. nach Otto II, 46—53. Gelesen aus Ideler und Nolte die Abschnitte von Rollin, Le Sage, Montesquieu (Lysimaque), Helvétius. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebräisch. Siehe Ober-Prima. — B. **Wissenschaften**: Kath. Religion: 2 St. Die Lehre von der Erlösung und von der Kirche. *Wojciechowski*. Nach Ostern Dr. *Cichowski*. Evang. Religion: S. Ober-Prima. Mathematik: 4 St. Trigonometrie, Logarithmen, Proportionslehre, häusl. Arbeit. nach *Spiller*'s Aufgab. *Spiller*. Physik: 2 St. Einleitung, tropfbar-flüssige, luftförmige Körper, Hebel. *Spiller*. Geschichte: 2 St. Römische Gesch. nach Pütz's Lehrb. *Czarnecki*. — C. **Fertigkeiten**: S. a. E. d. Absch.

UNTER-SECUNDA. Ordin. ord. Gymnasiallehrer Dr. *Steiner*. A. **Sprachen**: Latein: 8 St. Liv. I. XXI. Cic. or. pro Marcel., Dejotaro. Gramm. nach Zumpt: Gebrauch der Tempora und Modi. 4 St. Uebers. aus Kraft's „Gesch. Alt-Griechenlands“ §. 192—215. Extemp., Exerc. Memorirübungen aus Cicero. 2 St. Dr. *Steiner*. Virgil, Aeneis I. I, II, Eclog. VIII, IX, X. Metrische Uebungen. 2 St. *Węciewski*. Griechisch: 6 St. Arrian I. II. Herod. VII, 130—160. Gramm. nach Butt. §. 114; §. 122—134. Extemp., Exerc. 4 St. v. *Przyborowski*. Hom. Odys. I. I, II, III. Memorirübungen aus I. I. u. d. Elemente. d. Metrik. 2 St. Dr. *Steiner*. Deutsch: 3 St. Theorie der Dichtungsarten; Vorträge, häusl. Arb., Extemp. *Spiller*. Polnisch: 3 St. Theorie der Prosa; freie Vorträge; häusl. Arb. u. Extemp. v. *Przyborowski*. Französisch: 2 St. Exerc., Extemp. u. Gramm. nach Otto I: Unregelmässige Zeitwörter; aus Ideler und Nolte wurden gelesen: Marmontel u. Mercier. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebräisch: 2 St. Die Formenlehre nach Seffer. *Wojciechowski*. Nach Ostern Dr. *Cichowski*. — B. **Wissenschaften**: Kath. Religion: 2 St. Die Lehre v. d. Schöpfung und dem Sündenfalle. *Wojciechowski*. Nach Ostern Dr. *Cichowski*. Evangel. Religion: S. Ober-Prima. Mathematik: 4 St. Im Winters. Theorie der 6 Spezies in den 6 Verknüpfungen, Proportionslehre, einfache Gleichgg. mit 1 Unbekannt. Im Sommers. Lehre v. d. Aehnlichkeit geradliniger Figuren, Ausmessg. d. gerad. Lin. u. d. geradlinig. Fig., die Kreislin. u. d. Kreis; nach Brettner's Lehrbuch. *Spiller*. Geschichte: 2 St. S. Ober-Secunda. Naturgeschichte: 2 St. Physiologie der Thiere und speciell des Menschen. Zoologie und Botanik. Dr. *Ustynowicz*. — C. **Fertigkeiten**: Siehe am Ende dieses Abschnittes.

TERTIA A. Ordin. ord. Gymn.-Lehrer *Węciewski*. A. **Sprachen**: Latein: 7 St. Caesar d. b. gall. VII. Ovid. Metam. XIV u. XV, 1—306. Gramm. nach Zumpt: Wiederhol. der Syntax. cas.: temp., mod., inf., gerund., part., supin; Beneck. Besebuch II; Extemp., Exerc. *Figurski*. Griechisch: 5 St. Jerzykowski's Leseb. Beisp. d. Verba in ω u. μ . Xenoph. Anab. VII, 3—Ende. Homer VI. Exerc., Extemp., Gramm.: Wiederholg. des Pensums d. Quarta, die Verba in ω , μ u. anomal. Metrik: d. Hexa-

Nauka o odkupieniu i o kościele. *Wojciechowski*; po W. Nocy Dr. *Cichowski*. Ewangel. Relig.: Patrz kl. I. wyższą. Matematyka: 4 godz. Trigonóm. prostokr., logarytmy, progressye, ćwic. w rozwięzyw. zadań matemat. *Dyrektor*. Fizyka: 2 godz. Z tych 1 godz. wspólnie z klasą I. wyższą; w 1 godz. nauka o lokomotywach i częściowe powtórzen. mechan. fizyki. *Dyrektor*. Historia: 2 godz. Patrz kl. I. wyższą. — C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdziału.

Klasa II. wyższa. Ordynaryusz: Naucz. wyższy *Spiller*. A. **Języki**: Łaciński: 8 godz. Cic. or. p. leg. Manil. i p. Ann. Mil.; uczono się wielu ustępów na pamięć. 4 godz. Gramm. podł. Zumpta, rozd. 84—87., tłumacz. z Krafta „dzieje staroż. Grecyi,” ćwic. w domu i w klassie. Bieglejsi robili wolne wypracow. 2 godz. Prywatn. czyt. Liv. VI, VII. *Schweminski*. Virg. Georg. I. III, IV i niektóre Sielanki. Metryczne ćwic. 2 godz. *Wannowski*. Grecki: 6 godz. Xenoph. Hell. VI—VII, 1—4. Herod. IV, 1—112; VI, 1—84. Ćwicz. w domu i w klass.; Gramm. podł. Buttm. Składnia przypadk. i ważniejsze reguły o czasach i trybach. 4 godz. *Węclewski*. Hom. Odys. I. X, XI, XII, XIII. 2 godz. *Wannowski*. Niemiecki: 3 godz. Czytano: Hermana i Doroteę. Dowolne wykłady, wyprac. domowe, ćwic. w klassie. *Spiller*. Polski: 3 godz. Teorya prozy aż do rytmu; ustne wykł., piśm. wypr., czytanie. Dr. *Rymarkiewicz*. Francuzki: 2 godz. Ćwicz. w domu i w klassie; gramm. podł. Otto, II, 46—53. Czytano z Idelera i Nolte ustępy przez Rollina, Le Sage, Montesquieu (Lysimaque), Helvétius. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebrajski: Patrz kl. I. wyższą. — B. **Nauki**: Katol. Religia: 2 godz. Nauka o odkupieniu i o kościele. *Wojciechowski*; po W. Nocy Dr. *Cichowski*. Ewangel. Religia: Patrz kl. I. wyższą. Matematyka: 4 godz. Trygonomet., logarytmy, nauka o proporcjach; dom. wypr. podł. Spillera zadań. *Spiller*. Fizyka: 2 godz. Wstęp, ciekło-płynne, powietrzne ciała, o dźwigni. *Spiller*. Historia: 2 godz. Rzymska hist., podług Pütza. *Czarnecki*. — C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdziału.

Klasa II. niższa. Ordynaryusz: Etatowy naucz. gimn. Dr. *Steiner*. A. **Języki**: Łaciński: 8 godz. Liv. I. XXI. Cic. or. pro Marcel., Dejotaro. Gramm. podł. Zumpta: Użycie czasów i trybów. 4 godz. Tłumacz. z Krafta „dzieje starożyt. Grecyi.” §. 192—215. Ćwicz. dom. i w klass. Pamięciowe ćwic. z Cycer. 2 godz. Dr. *Steiner*. Virgil. Aeneis. I, II, Ecolg. VIII, IX, X. Metryczne ćwiczenia. 2 godz. *Węclewski*. Grecki: 6 godz. Arrian. I. II, Herod. VII, 130—160. Gramm. podług Buttm. §. 114; §. 122—134. Ćwicz. dom. i w klass. 4 godz. *Przyborowski*. Hom. Odys. I. I, II, III; pamięciowe ćwiczenia z ks. I. i początki metryki. Dr. *Steiner*. Niemiecki: 3 godz. Teorya poezyi; wykłady, wypr. dom. i ćwic. w klass. *Spiller*. Polski: 3 godz. Teorya prozy; wolne wykłady, wypr. dom. i ćwic. w klass. *Przyborowski*. Francuzki: 2 godz. Ćwicz. w domu i w klassie; gramm. podł. Otto, I. Nieforemne słowa; czytano z Idelera i Nolte: Marmontel i Mercier. Dr. *Rymarkiewicz*. Hebrajski: 2 godz. Etymologia, podług Seffera. *Wojciechowski*; po W. Nocy Dr. *Cichowski*. — B. **Nauki**: Religia katol.: 2 godz. Nauka o stworzeniu i grzechu pierworodnym. *Wojciechowski*; po W. Nocy Dr. *Cichowski*. Religia ewangel.: Patrz kl. I. wyższą. Matematyka: 4 godz. W z. półr. teorya 6 działań w 6 połączeniach; nauka proporeyi, proste równania z 1 ilością nieznaną. W lat. półr. o podobieństwie figur prostokreślnych, wymiar prostych linii i figur prostokreślnych, linia koła i koło, podług Brettnera książki podręcznej. *Spiller*. Historia: 2 godz. Patrz klasę II. wyższą. Historia naturalna: 2 godz. Fiziologia zwierząt a mianowicie człowieka, zoologia, botanika. Dr. *Ustymowicz*. — C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdziału.

Klasa III. A. Ordynaryusz: Etat. naucz. gimn. *Węclewski*. A. **Języki**: Łaciński: 7 godz. Caes. d. b. gall. VII. Ovid. Met. XIV i XV, 1—306. Gramm. podł. Zumpta: powtarz. składni przypadk. czasów, trybów, infin., gerund., particip., supin.; Benecke, część II. Ćwicz. w domu i w klas. *Figurski*. Grecki: 5 godz. Jerzykowskiego zadania; przykład. na sł. ω i μ ; Xen. Anab. VII, 3—końca; Hom. I. VI. Ćwicz. w domu i w klassie; gramm.; powtarz. pensum klasy IV, słowa na ω i μ i nieforemne.

met. *Węclewski*. Deutsch: 4 St. Lektüre; Gramm.: Lehre vom Satze; Memorirübgg., häusl. Arbeit., Extemp. *Czarnecki*. Polnisch: 3 St. Freie Vorträge, Lektüre, schriftl. Uebgg., Klassenarbeiten. *Szule*. Französisch: 2 St. Gramm. nach *Szule*: Etymologie (Substant., Adj., Zahlwört., Pronom. [ausgenommen Pron. indéfinis], regelm. Zeitwört. und d. wichtig. Anomala). Lektüre aus *Szule's* Leseb., Exerc. u. Extemp. *Węclewski*. — B. **Wissenschaften**: Kathol. Religion: Ueber den kathol. Gottesdienst und die göttliche Offenbarung. *Wojciechowski*. Nach Ostern Dr. *Cichowski*. Evangel. Religion: (mit Quarta combinirt) 2 St. Charakteristik der Bibel durch planmässige Lektüre. Religiöse Lieder und Kernsprüche wurden gelernt. *Schönborn*. Mathematik: 4 St. Nach *Brettner's* Lehrbüchern, aus der Planimetrie, parallele Linien u. Parallelogramme; Vergleich. u. Berechnung d. Flächeninhalte geradlinig. Figur. Aehnlichk. d. geradl. Figur.; aus d. Buchstabenrechn. über Potenzen u. Wurzeln 2. u. 3. Grades. Dr. *Ustymowicz*. Geschichte und Geographie: 4 St. Die allgem. Gesch. mit Berücksichtig. d. geograph. Verhältnisse, nach *Pütz*. *Figurski*. Naturgeschichte: 2 St. Mineralogie, Botanik und Zoologie nach *Cursus II.* von *Szafarkiewicz*. Dr. *Ustymowicz*. — C. **Fertigkeiten**: Siehe am Ende d. Abschnitts.

TERTIA B. (Paralellklasse zu Tertia A.) Ordinarius: Oberlehrer *Figurski*. A. **Sprachen**: Latein: 7 St. *Caes. d. b. gall. I u. II*; *Ovid. Metam. X, XI*. Das Uebrige wie in Tertia A. *Figurski*. Griechisch: 5 St. *Xenoph. I. II. Hom. XIII, 1—300*. Das Uebrige wie in Tertia A. *Węclewski*. In den übrigen Gegenständen wurde dasselbe und von denselben Lehrern unterrichtet wie in Tertia A.

QUARTA. Ordinarius: ord. Gymn.-Lehrer *Szule*. A. **Sprachen**: Latein: 8 St. *Cornel. Nepos: Timol., Eum., Phoc., Pelop., Cimon*. Gramm. nach *Popliński*: Wiederhol. d. Etymol., besonders d. Verb. anom. und die Synt. cas. Exerc. u. Extemp. *Szule*. Griechisch: 5 St. Gramm. nach *Enger*, bis Verb. liquida. Uebers. aus *Jerzykowski's* Leseb., Exerc. u. Extemp. v. *Przyborowski*. Deutsch: 4 St. Declam. u. Lect. aus *Schweminski's* Leseb. II. Uebers. aus *Popliński's* *Wypisy*. Gramm.: Art., Adj., Wortfolge, unregelm. Verba. Nacherzählung des Vorgelesenen, Exerc., Extemp. *Szule*. Polnisch: 3 St. Die Lehre v. Satz nach *Muczkowski's* Gramm., Deklam., schriftl. Arb. Bis Ostern Dr. v. *Wawrowski*, dann Dr. *Wituski*. — B. **Wissenschaften**: Kathol. Religion: 2 St. Von der Kirche, von den heil. Sakramenten u. v. d. letzten Dingen, nach *Ontrup*. Bis Ostern Dr. *Cichowski*, dann *Gimzicki*. Evangel. Religion: S. Tertia A. Mathematik: 4 St. Nach *Brettner's* Lehrbüchern: die Lehre v. d. Dreiecken und Vielecken, die Lehre v. d. entgegengesetzt. Grössen u. d. 4 Spezies mit Monomen und Polynomen. Dr. *Ustymowicz*. Geschichte und Geographie: 4 St. Gesch. der Griechen nach *Jerzykowski's* Leitfad. Bis Ostern Dr. v. *Wawrowski*, nach Ostern Dr. *Wituski*. Naturgeschichte: 2 St. Mineralogie, Botanik, Zoologie, nach *Cursus II.* von *Szafarkiewicz*. Dr. *Ustymowicz*. — C. **Fertigkeiten**: Siehe am Ende dieses Abschnitts.

QUINTA. Ordinarius: Gymn.-Lehrer v. *Przyborowski*. A. **Sprachen**: Latein: 8 St. Die Formenlehre mit Einschluss d. Partik. nach *Popliński's* kl. Gramm. Uebersetz. entsprechend. Abschnitte aus dessen Leseb. f. *Quinta*. Extemp., Exerc. v. *Przyborowski*. Deutsch: 6 St. Formenlehre d. Nom. und Verba nach der Gramm. niem. dla Polaków. Lesen, Uebers., Nacherzählen und Auswendiglernen vieler Abschn. aus *Schweminski's* Leseb. Theil I. Deklam., schriftl. Uebungen. *Laskowski*. Polnisch: 3 St. Lehre v. Pronom. u. Verb. nach *Muczkowski*, Memorirübung., schriftl. Arb. Dr. *Wituski*. — B. **Wissenschaften**: Kathol. Religion: 2 St. Vom Dasein u. v. d. Eigenschaften Gottes, v. d. Schöpfung u. v. d. Erlösung, nach *Ontrup*; biblische Gesch. d. neuen Testam. Bis Ostern Dr. *Cichowski*, dann *Gimzicki*. Evangel. Religion: (mit Sexta combinirt) 2 St. Biblische Gesch. des A. u. N. Testam., Kernsprüche und Catechismus gelernt. *Schönborn*. Rechnen: 4 St. Decimalbrüche; geometr. Verhältn. u. Proport., einfache u. zusammenges. Regeldetri; Zins-, Ketten- und Gesellsch.-Rechnung; Kopfrechnen. Dr. *Wituski*.

Metryka, o heksametrze. *Węclewski*. Niemiecki: 4 godz. Czytanie; gramm.: nauka o zdaniu; pamięciowe ćwiczen.; dom. wyprac., ćwicz. w klasie. *Czarnecki*. Polski: 3 godz. Wolne wykłady, czytanie, piśmien. ćwicz., ćwicz. w klasie. *Szulc*. Francuzki: 2 godz. Gramm. podł. Szulca: etymologia (rzeczown., przymiotn., liczebn., zaimki [wyjąwszy nieokreślne], foremne słowa i wiele nieforemn.); czytanie z książ. podręcz. Szulca; ćwicz. w domu i w klas. *Węclewski*. — B. **Nauki**: Religia katol.: 2 godz. O ceremoniach kościeln. i o objawieniu boskiem. *Wojciechowski*; po W. Nocy Dr. *Cichowski*. Religia ewangel.: (razem z kl. IV.) 2 godz. Charakterystyka biblii systemat. czytani.; kościelnych pieśni i przypowieści uczono się na pamięć. *Schönborn*. Matematyka: 4 godz. Podług Brettnera książ., z planimetr., równoległe linie i równoległoboki; porówn. i wymiar figur prostokr., podobieństwo figur prostokreśl.; z arytm. o potęgach i pierwiastkach 2. i 3. stopnia. Dr. *Ustymowicz*. Historia i geografia: 4 godz. Ogólny rys historyi z uwzględnieniem geograficznych stosunków, podł. Pütza. *Figurski*. Historia naturalna: 3 godz. Mineralogia, Botanika i Zoologia, podług kurs. II. Szafarkiewicza. Dr. *Ustymowicz*. — C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdziału.

Klasa III. B. (równoległa do kl. III. A.) Ordynaryusz: Naucz. wyższy *Figurski*. A. **Języki**: Łaciński: 7 godz. Caes. d. b. gall. I. i II. Ovid. Met. X, XI. Zresztą jak w klasie III. A. *Figurski*. Grecki: 5 godz. Xenoph. I. II.; Hom. XIII, 1—300. Zresztą p. kl. III. A. *Węclewski*. We wszystkich innych przedmiotach ciż sami nauczyciele tego samego uczyli, co w klasie III. A.

Klasa IV. Ordynaryusz: etat. naucz. gimn. *Szulc*. A. **Języki**: Łaciński: 8 godz. Corn. Nep.: Timol., Eum., Phoc., Pelop., Cimon. Gramm. podł. Poplińskiego: powt. etymologią, mianow. sł. niefor.; składn. przypadk. Ćwicz. w domu i w klasie. *Szulc*. Grecki: 5 godz. Gramm. podł. Engera, aż do słów płynnych; tłumacz. z Jerzykowskiego zadań; ćwicz. w domu i w klasie. *Przyborowski*. Niemiecki: 4 godz. Deklam. i czytanie z Schwemińskiego książ. II. cz.; tłumacz. z wypisów Poplińskiego. Gramm.: artyk., przym., następstw. wyraz., sł. nieforem. Opowiadano czytane ustępy. Ćwicz. w domu i w klasie. *Szulc*. Polski: 3 godz. Nauka o zdaniu, podł. Muczkowskiego; deklam.; piśm. wypr. Do W. N. Dr. *Wawrowski*, potem Dr. *Wituski*. — B. **Nauki**: Religia katol.: 2 godz. O kościele, o sakramentach św. i o rzeczach ostateczn., podł. Ontrupá. Do W. N. Dr. *Cichowski*, potem *Gimzicki*. Religia ewangel.: Patrz kl. III. A. Matematyka: 4 godz. Podług książ. Brettnera, nauka o trójkątach i wielobokach; nauka o ilościach względnych i 4 działania z jednowyraz. i wielowyraz. Dr. *Ustymowicz*. Historia i geografia: 4 godz. Historia grecka, podług Jerzykowskiego. Geografia Europy, podług Poplińskiego. Do W. Nocy Dr. *Wawrowski*, potem Dr. *Wituski*. Historia naturalna: 2 godz. Mineralogia, botanika, zoologia, podług kursu II. Szafarkiewicza. Dr. *Ustymowicz*. — C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdziału.

Klasa V. Ordynaryusz: Naucz. gimnaz. *Przyborowski*. A. **Języki**: Łaciński: 8 godz. Etymolog. włącznie partyk., podług Poplińskiego gramm. Tłumacz. stósowne ustępy z zadań tegoż na klasę V. Ćwicz. w domu i w klasie. *Przyborowski*. Niemiecki: 6 godz. Etymol. imion i słów, podług gramm. polsk. dla Polaków. Czyt., tłumaczono, opowiadano i uczono się na pamięć wielu ustępów z Schwemińskiego książ. cz. I.; deklam., piśm. ćwicz. *Laskowski*. Polski: 3 godz. Nauka o zaimkach i słowach, podług Muczkowskiego. Pamięciowe i piśmien. ćwicz. Dr. *Wituski*. — B. **Nauki**: Religia katolicka: 2 godz. O istnieniu i przymiotach Boga, o stworzeniu i odkupieniu, podł. Ontrupá; histor. bibl. nowego testam. Do W. Nocy Dr. *Cichowski*, potem *Gimzicki*. Religia ewangel.: (z klasą VI. razem) 2 godz. Historia biblijna starego i nowego testamentu, przypowieści i katechizmu uczono się. *Schönborn*. Rachunki: 4 godz. Ułamki dziesiątne, geometryczne stosunki i proporcye, prosta i złożona reguła trzech; procent., łańcuch. i towarzysk. rachunki, pamięciowe rachunki. Dr. *Wituski*. Historia i geografia:

Geschichte und Geographie: 3 St. Geschichte der asiatischen Völker; Geographie der europäischen Staaten nach Popliński. Bis Ostern Dr. *Cichowski*, dann *Gimzicki*. — C. **Fertigkeiten:** S. a. E. d. Absch.

SEXTA. Ordinarius: ord. Gymn.-Lehrer *Laskowski*. A. **Sprachen:** Latein: 8 St. Die regelmässige Declinat. u. Conjugat. nach der Gramm. u. d. Elementarb. von Popliński. Auswendiglernen der übersetzt. Fabeln. Extemp. *Laskowski*. Deutsch: 6 St. Leseübungen aus Schweminski's Leseb. I. und Uebers. aus demselb. Orthograph. Uebgg., Formenlehre d. Nom. u. d. Hilfszeitwörter nach der gramm. niem. dla Polaków; Declam., Uebers. aus dem Poln. ins Deutsche. *Laskowski*. Polnisch: 3 St. Grammat., schriftl. Arb. u. Memorir. Bis Ostern Dr. *Cichowski*, dann *Gimzicki*. — B. **Wissenschaften:** Kathol. Religion. 3 St. Erklärung des apostol. Glaubensbekenntn., des Vaterunsers, des engl. Grusses, der zehn Gebote u. d. Kirchengebote; bibl. Gesch. d. alt. Testam. Bis Ostern Dr. *Cichowski*, dann *Gimzicki*. Evangel. Religion: S. Quinta. Rechnen: 4 St. Nach Brettner's Leitfad. die 4 Spezies mit ganzen benannten Zahlen und Brüchen, Kopfrechnen. Dr. *Wituski*. Geographie: 2 St. Allgemeine Uebersicht der Erdoberfläche u. speziell die Geograph. d. preussischen Staates, nach Popliński. Bis Ostern Dr. *Cichowski*, dann *Gimzicki*.

FERTIGKEITEN.

Zeichnen. Sexta und Quinta zu 2 St. Den Anfängern wurden die Uebungen auf der Tafel vorgezeichnet und die geübteren Schüler erhielten Vorlegeblätter. Die Zeichner aus den anderen Klassen setzten ihre Uebungen in 2 allgemeinen Zeichenstunden fort. *Schön.*

Schönschreiben. Sexta und Quinta zu 2 St. Schreiben nach d. Tafel u. nach Vorschriften. *Schön.*

Gesang. Sexta und Quinta zu 2 St. Theoretische und praktische Anleitung; ausserdem Chorgesang mit den geübteren Schülern aus allen Klassen. *Schön.*

Turnübungen. Alle Klassen haben im Sommer wöchentlich zwei Mal geturnt; und zwar: die drei oberen unter Leitung des Oberlehrers *Spiller*, die drei unteren unter Leitung des Gym.-Lehrers *Laskowski*.

3 godz. Dzieje azyatyckich narodów staroż., geografia państw europejskich, podług Poplińskiego. Do W. Nocy Dr. *Cichowski*, potem *Gimzicki*. — C. **Sztuki**: Patrz na końcu tego rozdziału.

Klasa VI. Ordynaryusz: etat. naucz. gimn. *Laskowski*. A. **Języki**: Łaciński: 8 godz. Foremne deklin. i konjug., podług gramm. i książ. element. Poplińskiego. Uczono się na pamięć tłumaczon. bajek; ćwicz. w klasie. *Laskowski*. Niemiecki: 6 godz. Czytano z Schwemińskiego książ. cz. I. i tłumaczono z téjże. Ortograf. ćwicz., etymolog. imion i słów posilk. podług gramm. niem. dla Polaków; deklam., tłumacz. z polskiego na niemieckie. *Laskowski*. Polski: 3 godz. Gramm., piśmienne wypracow. i pamięciowe ćwicz. Do W. Nocy Dr. *Cichowski*, potem *Gimzicki*. — B. **Nauki**: Religia katol.: 2 godz. Objasnienie składu apostolskiego, Modlitwy Pańskiej, Pozdrowienia Anielskiego, dziesięć przykazań boskich i pięciu kościelnych; histor. bibl. now. testamentu. Do W. Nocy Dr. *Cichowski*, potem *Gimzicki*. Religia ewangel.: Patrz klasę V. Rachunki: 4 godz. Podług Brettnera książki: 4 działania proste z liczbami i ułstkami; pamięciowe rachunki. Dr. *Wituski*. Geografia: 2 godz. Ogólny spogląd na powierzchnię ziemi, a szczególnie geografią państwa pruskiego, podług Poplińskiego. Do W. Nocy Dr. *Cichowski*, potem *Gimzicki*.

SZTUKI.

Rysunki. Klasa V. i VI. po 2 godz. Dla początkujących rysowano wzory na tablicy; bieglejsi rysowali podług wzorów litografowanych. Uczniowie innych klas ćwiczyli się w dwóch wspólnych godzinach. *Schön*.

Kaligrafia. Klasa V. i VI. po 2 godz. Pisano podług wzorów. *Schön*.

Śpiew. Klasa V. i VI. po 2 godz. Teoretyczne i praktyczne ćwiczenia; oprócz tego śpiewali chóry bieglejsi uczniowie wszystkich klas. *Schön*.

Ćwiczenia gimnastyczne. Uczniowie wszystkich klas dwa razy w tydzień uczęszczali na lekye turniejów, i to trzech wyższych pod dozorem naucz. wyższ. *Spiller*, trzech niższych pod dozorem naucz. gimn. *Laskowskiego*.

Aufgaben zu den schriftlichen Arbeiten

in den obersten Klassen.

(Zadania do wypracowań piśmiennych w najwyższych dwóch klassach.)

OBER-PRIMA.

I. Im Lateinischen (w języku łacińskim): De infelici expeditione, ab Atheniensibus in Siciliam suscepta. — De vitis et virtutibus Alexandri M. — Exponatur argumentum Thucydidis II. c. 36. — Oratio Artabani apud Xerxem, qua bellum Graeciae inferendum dissuadet. — Quae fuerit Solonis de vera felicitate sententia, (nach Herodot 1. 30 seqq.). — Mors Socratis. — Xenophontis oratio ad milites de reditu fortiter suscipiendo. — Describantur bella a Romanis in Germania gesta; causae exponantur, cur ea prospero evento caruerint. — Interpretatio orationis Mitylensium apud Thucyd. III. c. 8. seqq.

II. Im Deutschen (w języku niemieckim): Der Anblick der Natur, eine Demüthigung und Erhebung für den Menschen. — Die Wichtigkeit des Studiums der Naturwissenschaften für das sociale Leben an den drei grossartigsten Erfindungen unserer Zeit nachgewiesen. — Charakteristik des Wallensteinschen Heeres nach Schiller's Vorspiel: „Wallenstein's Lager.“ — Ueber die Veranlassung zu den Kreuzzügen. (Extemp.) — Ueber die Motivirung der Handlung in Schiller's „Braut von Messina.“ — Durch welche Mittel kam Philipp von Macedonien in den Besitz von Griechenland. (Abitur.) — Kurze Charakteristik der Wallensteinschen Generale mit Bezugnahme auf die ihnen untergeordneten Truppengattungen nach Schillers „Wallenstein.“ — Entwicklung des Gedankenganges in der Leichenrede des Pericles. (Extempor.) — Gedrängte Uebersicht über den Gang der Handlung in Shakespeares Hamlet. — Versuch einer Charakteristik Hamlets. — Geschichte und Bedeutung des Göttinger Dichterbundes. (Extemp.)

III. Im Polnischen (w języku polskim): Skąd pochodzi, że w młodości również szybko zawieramy, jak zrywamy przyjaźń? — Pochwała Ignacego Krasickiego. (podług St. Potockiego) — Sam sobie szkodzi, kto nadto obiecuje, lub się nadto spodziewa. — Zburzenie Jerozolimy przez Tytusa, albo: Zdobyć Jerozolimy przez Godfreda (podług Jerozolimy wyzwolonej P. Kochanowskiego). — Dla czego nie należy zaniedbywać sposobności do kształcenia się w muzyce? — O dziejopisarzach zygmuntofskich. — Jak i dla czego trzeba się uczyć stósować do ludzi? — O właściwem życia używaniu. — Charakter epoki panegirycznej.

UNTER-PRIMA.

I. Im Lateinischen (w języku łacińskim): Quae causae Ciceronem ad S. Roscium defendendum commoverint, ex ipsa ejus oratione explicetur? — Rationes deinceps atque argumenta proferantur, quibus maxime Cicero defendit S. Roscium. — Quibus viris veterum Atheniensium gloria praecipue debeat? — Cur Verrinae potissimum actiones dignae sint, quae a nobis legantur? — Qui factum est ut Ciero ad orationem in Caecilium habendam adigeretur? — Quibus maxime rebus respublica Romana creverit? — Cur eloquentia apud veteres Romanos tanti sit aestimata. — Allocutio quaedam, qualem habuisse Hannibalem verisimile est, ut milites ad Saguntum urbem expugnandam adhortaretur. — Quibus de causis Romani ad artem maxime militarem excolendam ac perficiendam adacti sint?

II. Im Deutschen (w języku niemieckim): a) Nur der Friede kann ein Volk wahrhaft glücklich machen. b) Decius Mus, oder Decius Magius, eine Erzählung nach Livius. — Ueber die Ursachen des peloponnesischen Krieges. (Klassenarb.) — a) Warum ist es so schwer, seine eigenen Fehler zu erkennen? b) Odysseus bei den Ciconen und Lotophagen, eine Erzählung nach Homer. — a) In den Ocean schiff mit tausend Masten der Jüngling, Still auf gerettetem Boot treibt in den Hafen der Greis. b) Die Verherrlichung des Diomedes, eine Schilderung nach Homer. — a) Versuch einer Charakteristik Chriembildens, nach dem Niebel.-Liede. b) Siegfrieds Tod, eine Erzählung nach dem Niebel.-Liede. — Ueber die ältesten Schriftdenkmäler in der deutschen Literatur. (Klassenarb.) — a) Versuch einer Charakteristik Leicesters in Schillers „Maria Stuart.“ b) Mortimer, eine Erzählung nach Schillers „Maria Stuart.“ — Ueber das Verhältniss Iphigeniens zu Thoas in Göthes Iphig. auf Taur. (Klassenarb.) — a) Orestes

und Pylades, ein Charaktergemälde nach Göthes Iphig. b) Die Schicksale der Tantaliden, eine Erzählung nach Göthes Iphig. — a) Göthes Elpenor II, 1. in fünffüssigen Jamben bearbeitet. b) Diomedes u. Glaukos, oder die Gastfreunde, eine Schilderung nach Homer. — Wodurch unterscheidet sich das deutsche Volksepos von den Ritterdichtungen des Mittelalters. (Klassenarb.) — a) Marinelli, der gewissenlose Höfling, ein Charaktergemälde nach Lessings „Emilia Galotti.“ b) Grażyna von Mickiewicz, v. 1—212. in Prosa übersetzt.

III. Im Polnischen (w języku polskim): Czy i uczeń przyczynić się może do utrzymania dobrego imienia zakładu, do którego uczęszcza? — Dar wymowy gorszy częstokroć od milczenia. — Jak się młodzieniec sposobie winien na uczonego? (naślad. rozpr. X. Włodka). — Oswobodzenie Wiednia (obraz historyczny). — O wartości wykładów ustnych. — Nie ma prawego szczęścia na ziemi dla człowieka! (Woronicz Syb. 350.) — O satyrze. — Przejście Hannibala przez Alpy (obraz historyczny). — O sile dobrego przykładu. — Kto jest wykształconym? — W czym szczególnie różnią się od siebie wiek zygmunowski a poprzedzający wiek scholastyczny? — Raz tylko żyjemy na świecie!

OBER-SECUNDA.

I. Im Deutschen (w języku niemieckim): Erlebnisse in den letzten Ferien [Brief an einen Freund]. (Ext.) — Warum stärkt Unglück mehr den Charakter des Menschen, als das Glück? (Ext.) — Meine Zukunft, vorzüglich in Betreff der Wahl meines Berufs. — Charaktergemälde eines Geizigen und Habsüchtigen. — Welchen Nutzen gewährt das Naturstudium? — Wer schnell giebt, giebt doppelt. (Ext.) — Ist die Erreichung des Zieles der Menschheit abhängig von der Verschiedenheit der Nationalität? — Eine erfundene Erzählung nach dem Sprichwort: „Nichts ist so fein gesponnen, Es kommt an's Licht der Sonnen.“ — Ueber den Spruch: „Jedem das Seine.“ — Die Macht der Rede, die Macht der That und des Beispiels. (ein Vergleich). — In die Welt muss der Mann. — Vergleich des griechischen mit dem römischen Nationalcharakter.

II. Im Polnischen (w języku polskim): Jakie uciechy młodzieńca do najszlachetniejszych należą? — Najświętsze, oraz najmilsze obowiązki dzieci względem rodziców. — O potrzebie ćwiczenia się w ojczystym języku. (Stan. Potocki). — Śmierć Sokratesa (obraz poetyczny). — Cudze zło na słońcu, własne w cieniu stawiamy radzi. — Nauki są najlepszym skarbem. — Skutki bojaźliwości. — Nie naraz zbudowany Kraków! — Które są najpewniejsze środki do szczęśliwego oparcia się pokusom. — Sobie szkodzi, kto złego swobodzi. — O korzyściach z podróży odbywanych pieszo. — O polowaniu. — Dla czego skromność jest szczególną ozdobą młodzieży?

UNTER-SECUNDA.

I. Im Deutschen (w języku niemieckim): Meine Vergangenheit. — Eigenthümlichkeiten des Winters und seine Vortheile. — Ueber meine gegenwärtigen Verhältnisse. (Klassenarb.) — Ueber die Vergänglichkeit alles Irdischen. — Friede ernährt, Unfriede verzehrt. — Wozu führt Vergnügungssucht? (Klassenarb.) — Der Müsiggänger und der Arbeitsame, eine Parallele. — Böse Gesellschaften verderben gute Sitten. — Tadel des Verständigen ist mir lieber, als Lob des Schmeichlers. (Klassenarb.) — Wahre Freundschaft. — Was ist von dem Sprichworte „Ende gut, Alles gut“ zu halten? — Die wahre Tugend zeigt sich in Kampf und Gefahr.

II. Im Polnischen (w języku polskim): Którego wieku obraz kreśli Krasicki opisując wychowanie Doświadczyńskiego? — Węzeł Gordyjski, opowiadanie podług Aryana. — Wytłomaczenie słów Opalińskiego (ks. II, 10.) „Zacnieś się urodził, ale żyjesz jako flis albo jako hajduk.“ — Co nas pobudza do uczenia się historii? — Co stało na przeszkodzie ustaleniu się dynastii czeskiej w Polsce za Wacławów? — Moja przeszłość pod względem naukowym. — Na czym polega prawdziwa przyjaźń? — Dla czego młodzież tak mało chęci okazuje do czytania pisarzy zygmunowskich? — Wynalazek papieru i jego skutki. — Nie masz róży bez kolców, ani w naturze, ani w życiu. — Bitwa pod Grunwaldem, opowiadanie podług Bielskiego.

II. Verordnungen der Behörde.

- 1) Vom 19. September 1854. Mittheilung der Circular-Verfügung des Herrn Finanzministers, betreffend den übermässigen Andrang junger Leute zum Forstfache.
- 2) Vom 23. September 1854. Dem Kandidaten Dr. *Wituski* wird eine ausserordentliche Remuneration von 60 Rthlrn. angewiesen.
- 3) Vom 21. October 1854. Mittheilung des Ministerial-Rescripts vom 9. October 1854, nach welchem ausser den Kunst-Akademien zu Berlin und Düsseldorf auch der Kunst-Akademie zu Königsberg i./P. die Befugniss zur Prüfung der Zeichen-Lehrer für Gymnasien, höhere Bürgerschulen und Realschulen beigelegt worden ist.
- 4) Vom 11. Dezember 1854. Empfehlung des von K. W. Bouterweck herausgegebenen Werkes: Laedmons, des Angelsachsen, biblische Dichtungen.
- 5) Vom 21. Dezember 1854. Mittheilung des Ministerial-Rescripts vom 1. Dezember 1854, welches bestimmt, dass dem mathematischen Unterrichte eine besondere Aufmerksamkeit zugewendet werde, da bei vielen auf die Bauakademie aufgenommenen Schülern sowohl Gründlichkeit im Wissen, als auch Sicherheit und Fertigkeit in der Anwendung vermisst worden sind.
- 6) Vom 24. Dezember 1854. Mittheilung des Erlasses der Herren Minister des Innern und des Krieges vom 24. November 1854, betreffend das bei Reclamationen der in ihren Civilämtern unabhkömmlichen militairpflichtigen Beamten zu beobachtende Verfahren.
- 7) Vom 2. Februar 1855. Empfehlung der von dem Musik-Director Gaebler in Züllichau componirten und herausgegebenen Fest-Cantate zur Allerhöchsten Geburtstagsfeier Sr. Majestät des Königs.
- 8) Vom 8. April 1855. Bestimmung, dass von Michaeli c. an die beiden Parallel-Tertien in eine Unter- und Ober-Tertia verwandelt werden sollen.
- 9) Vom 7. Mai 1855. Die Circular-Verfügung vom 5. Mai 1847, betreffend die gleichmässige Auffassung und Anwendung der §§. 35., 36. und 39. des Abiturienten-Prüfungs-Reglements, welche über die Zulässigkeit der Wiederholung der Prüfung pro maturitate handelt, wird in Erinnerung gebracht.
- 10) Vom 14. Juni 1855. Mittheilung des Ministerial-Erlasses vom 29. Mai c., welches die Strafe bei wiederholtem Betrüge bei der Abiturienten-Prüfung in der Art verschärft, dass Schüler oder fremde Maturitäts-Aspiranten, welche sich *zum zweiten Male* bei Anfertigung der schriftlichen Prüfungs-Arbeiten oder bei der mündlichen Prüfung der Benutzung unerlaubter Hilfsmittel oder des Betruges schuldig machen, nicht nur abermals von der Prüfung ausgeschlossen, *sondern auch zu einer neuen Prüfung nirgends mehr zugelassen werden sollen.* Vorkommende Fälle sind sämtlichen Provinzial-Schulkollegien mitzutheilen, welche sie den ihnen untergeordneten Anstalten bekannt machen werden.
- 11) Vom 23. und 26. Juni 1855. Dem Alumnats-Diener *Pittol* und dem Gymnasial-Pedell *Theinert* werden Unterstützungen von je 20 Rthlrn. gewährt.
- 12) Vom 7. Juli 1855. Mittheilung des an das Königliche Staats-Ministerium ergangenen Allerhöchsten Erlasses vom 18. April c., betreffend die Bewilligung von Gnaden-Competenzen für die Hinterbliebenen der dauernd beschäftigten und durch fixirte Beträge remunerirten Hilfsarbeiter.
- 13) Vom 18. August 1855. Mittheilung des Ministerial-Rescripts vom 22. Juli c., betreffend die Theilnahme junger Schulmänner an dem mit dem 1. October d. J. beginnenden Cursus der Königlichen Central-Turn-Anstalt.
- 14) Vom 30. August 1855. Mittheilung des Ministerial-Rescripts vom 25. August c., welches die Summe von 750 Rthlrn., und zwar 500 Rthlr. aus Centralfonds und 250 Rthlr. aus der Gymnasial-Kasse zu Unterstützungen der Lehrer an der Anstalt genehmigt.

II. Rozporządzenia wyższej władzy.

- 1) Z dnia 19. Września 1854. Udzielono okólnik ministra finansów tyczący się zbytniego natłoku młodzieży do zawodu leśniczego.
- 2) Z dnia 23. Września 1854. Udzielono kandydatowi Dr. *Wituskemu* nadzwyczajną remuneracją w kwocie 60 talarów.
- 3) Z dnia 21. Października 1854. Udzielono rozporządzenie ministeryalne z 9. Października 1854., na mocy którego, jak akademie sztuk pięknych w Berlinie i Dysseldorfie, podobnie akademią sztuk pięknych w Królewcu (w Prussach) uprawniono, odbierać egzamina od nauczycieli rysunków dla gimnazyów, wyższych szkół miejskich i szkół realnych.
- 4) Z dnia 11. Grudnia 1854. Polecono dzieło wydane przez K. W. Bouterwecka: *Laedmona, Anglosasa*, biblijne poezye.
- 5) Z dnia 21. Grudnia 1854. Udzielono rozporządzenie ministeryalne z dnia 1. Grudnia 1854., nakazujące, aby szczególną uwagę zwrócono na wykład matematyki, ponieważ uważano, że wielu uczniom przyjętym do akademii budowniczej zbywało na gruntownej znajomości téjże nauki, jako téż na pewności i biegłości w jej zastosowaniu.
- 6) Z dnia 24. Grudnia 1854. Udzielono rozporządzenie ministrów spraw wewnętrznych i wojny z dnia 24. Listopada 1854., jak sobie postąpić, reklamując urzędników do służby wojskowej obowiązanych, a nieodzownie na swych cywilnych urzędach potrzebnych.
- 7) Z dnia 7. Lutego 1855. Polecono skomponowaną i wydaną przez dyrektora muzyki Gaeblera w Cylichowie kantatę, przeznaczoną na obchód uroczysty Urodzin J. Królewskiej Mości.
- 8) Z dnia 8. Kwietnia 1855. Rozporządzono, aby od św. Michała r. b. obie klasy III. równoległe zamieniono na klasy III. wyższą i niższą.
- 9) Z dnia 7. Maja 1855. Przypomina się okólnik z dnia 5. Maja 1846., tyczący się jednakowego rozumienia i zastosowania §§. 35., 36. i 39. regulaminu dla popisu abiturientów, w których mowa o tém, kiedy zezwolić można na powtórne składanie egzaminu pro maturitate.
- 10) Z dnia 14. Czerwca 1855. Udzielono reskrypt ministeryalny z dnia 29. Maja r. b., który za powtórne oszukaństwo przy egzaminie dojrzałości karę w ten sposób obostrza, iż uczniowie albo extraneusze, *powtórnie* przy wygotowywaniu robót piśmiennych albo przy popisie ustnym niedozwolonę używający pomocy lub oszukaństwa się dopuszczający nietylko powtórnie od popisu wykluczeni, ale nawet *do popisu po raz trzeci nigdzie przypuszczeni być nie mają*. Gdyby się podobne przypadki wydarzyły, wszystkie prowincyjne rady szkolne o tém uwiadomić należy, a te zakładom pod ich zarządem zostającym donieść tego nie omieszkają.
- 11) Z dnia 23. i 26. Czerwca 1855. Służącemu w alumnacie *Pittol* i bedelowi gimnazjalnemu *Theinert* udzielono wspomóżki, każdemu po 20 talarów.
- 12) Z dnia 7. Lipca 1855. Udzielono przesłany do Królewskiego Ministeryum stanu rozkaz J. K. M. z dnia 18. Kwietnia r. b., na mocy którego dla rodzin, pozostałych po pomocniczych urzędnikach, bez przestanku zatrudnionych i stałemi dochodami wynagradzanych, zezwala się na wspomóżki na drodze łaski.
- 13) Z dnia 18. Sierpnia 1855. Udzielono rozporządzenie ministeryalne z dnia 22. Lipca r. b., tyczące się uczestnictwa młodych nauczycieli w kursie zakładu królewskiego centralnego turniejów, zaczynającym się z dniem 1 Października r. b.
- 14) Z dnia 30. Sierpnia 1855. Udzielono reskrypt ministeryalny z dnia 25. Sierpnia r. b., który kwotę 750 talarów, i to 500 tal. z centralnych funduszów, a 250 tal. z kassy gimnazjalnej na wspomóżki dla nauczycieli instytutu przeznacza.

III. Chronik des Gymnasiums.

Mittwoch den 11. und Donnerstag den 12. October 1854 fand die Anmeldung und Prüfung der neuen Schüler statt, und Freitag den 13. October wurde das neue Schuljahr mit einem Gottesdienste in der Pfarrkirche eröffnet.

Die Festrede bei der Feier des Geburtsfestes Sr. Majestät des Königs hielt der ordentl. Gymnasial-Lehrer Dr. *Ustymowicz*.

Zu Ostern e. verliess uns der erste Religionslehrer und Regens des mit dem Gymnasium verbundenen Alumnats, Herr *Wojciechowski*, um die ihm von dem Hochwürdigsten Herrn Erzbischof v. *Przybuski* anvertraute Regentur des hiesigen Clerical-Seminariums zu übernehmen. Er hat sich in den Herzen aller seiner Schüler, für deren allseitiges Wohl er mit Treue und Liebe ohne Unterlass gesorgt hat, ein dankbares Andenken, so wie in den Herzen aller seiner Kollegen bleibende Hochachtung fest begründet. In Folge dieses Abganges ist durch Ministerial-Rescript vom 18. April e. der bisherige zweite Religions-Lehrer und Subregens Dr. *Cichowski* vom 1. April e. an zum ersten Religionslehrer und Regens des Alumnats ernannt, und die hierdurch vacant gewordene Stelle dem bisherigen Vicarius *Gimzicki* an der Pfarrkirche übertragen worden.

Ferner wurde zu Ostern e. Dr. *Wawrowski* nach Ableistung seines Probejahres am Marien-Gymnasium an das Gymnasium zu Trzemeszno, wo eine interimistische Lehrerstelle vacant war, versetzt.

In Folge der stattgefundenen Ueberschwemmung, welche die von 1850 an Grösse noch übertraf, wurde, weil an 180 obdachlos gewordene Arme in die Klassenzimmer aufgenommen werden mussten, der Unterricht vor Ostern schon den 30. März geschlossen und erst den 19. April wieder begonnen.

Auch durch öfter vorgekommene kürzere und längere Krankheiten eines grossen Theiles der Lehrer erlitt der Unterricht manche Störungen. Der *Director* war 14 Tage vor dem Beginne der Sommerferien, die Oberlehrer *Spiller* und *Schweminski* 3 Wochen nach den Sommerferien zum Gebrauche von Brunnenkuren beurlaubt.

Durch den Tod verlor die Anstalt zwei Schüler: den Quintaner *X. Parczewski* und den Abiturienten *J. Bilski*.

IV. Statistik des Gymnasiums.

A. Lehrpersonal. Seit Ostern, wo die in III. angegebenen Veränderungen im Lehrpersonale stattfanden, besteht das Lehrer-Collegium:

aus dem *Director*: Regierungs- und Schulrath Prof. Dr. *Brettner*;

aus fünf etatsmässigen Oberlehrern: Prof. *Wannowski*, *Spiller*, *Czarnecki*, *Schweminski* und Dr. *Rymarkiewicz*;

aus zwei kathol. Religionslehrern: Regens Dr. *Cichowski* und Subregens *Gimzicki*;

aus sechs etatsmässigen ordentl. Lehrern: Oberl. *Figurski*, Dr. *Steiner*, *Szulc*, Dr. *Ustymowicz*, *Węclewski* und *Laskowski*;

aus dem evangel. Religionslehrer: Prediger *Schönborn*;

aus dem technischen Lehrer: *Schön*.

Ausserdem waren an der Anstalt die interimistischen Gymnasial-Lehrer v. *Przyborowski* und Dr. *Wituski* beschäftigt.

III. Kronika Gimnazjum.

W Środę, dnia 11. i w Czwartek, dnia 12. Października 1854. r. zgłaszali się i składali egzamina nowi uczniowie, a w Piątek, dnia 13. Października rozpoczęto nowy rok szkólny nabożeństwem w kościele pojezuickim.

Mowę na obchód urodzin J. Król. Mości miał etatowy nauczyciel gimnazyalny Dr. *Ustymowicz*.

Na Wielkanoc r. b. opuścił nas pierwszy nauczyciel religii i regens połączonego z gimnazjum alumnatu ksiądz *Wojciechowski*, aby przejąć zarząd nad tutajszem seminaryum duchowném, powierzony mu od Najprzewielebniejszego Ks. Arcybiskupa. Zapewnił on sobie w sercach wszystkich swoich uczniów, o których dobro pod każdym względem z miłością i gorliwością niezłączoną się starał, wdzięczność niepożyta, a w sercach wszystkich swoich kolegów szacunek niezmienny. W skutek tego na mocy re-skryptu ministeryalnego z dnia 18. Kwietnia r. b. dotychczasowego drugiego nauczyciela religii i wice-regensa alumnatu Dr. *Cichowskiego* od 1. Kwietnia b. r. pierwszym nauczycielem religii i regensem alumnatu mianowano, a posada tém samém opróżniona dostała się dotychczasowemu wikaryuszowi przy kościele pojezuickim *Gimzickiemu*.

Nadto na Wielkanoc b. r. Dr. *Wawrowskiego*, po odbyciu roku próby przy gimnazjum S. Maryi Magd., przeniesiono do gimnazjum Trzemeszeńskiego, gdzie interimistycznego nauczyciela posada była nieobsadzona.

Ponieważ w skutek powodzi, większej nawet od powodzi w r. 1850., 180 biednych rodzin bez przytułku będących umieszczono w lokalach gimnazyalnych, przeto szkoły przed Wielkanocą już dnia 30. Marca zamknięto i dopiero z dniem 19. Kwietnia latowe półroczcie szkolne się rozpoczęło.

Tudzież z powodu częstego zapadania na zdrowiu wielkiej części nauczycieli na krótszy lub dłuższy czas nauki doznawały nie małej przerwy. *Dyrektor* miał urlop dwutygodniowy przed rozpoczęciem wakacyi, a nauczyciele wyżsi *Spiller* i *Schweminski* trzytygodniowy po wakacyach, aby się leczyć u wód.

Śmierć zabrała instytutowi dwóch uczniów: ucznia klasy V. X. *Parczewskiego* i abiturienta *J. Bilskiego*.

IV. Statystyka Gimnazjum.

A. Nauczyciele. Od Wielkiejnocy, gdzie zmiany pod rubryką III. przytoczone w gronie nauczycielskiem były zaszyły, collegium nauczycielskie składa się:

z Dyrektora, radcy regencyjnego i szkólnego, Prof. Dr. *Brettner*;

z pięciu etatowych nauczycieli wyższych: Prof. *Wannowskiego*, *Spiller*, *Czarneckiego*, *Schweminskiego* i Dr. *Rymarkiewicza*;

z dwóch nauczycieli religii katolickiej: ks. regensa Dr. *Cichowskiego* i subregensa *Gimzickiego*;

z sześciu etatowych nauczycieli gimnaz.: naucz. wyższ. *Figurskiego*, Dr. *Steiner*, *Szulca*, Dr. *Ustymowicza*, *Węclewskiego* i *Laskowskiego*;

z nauczyciela religii ewangelickiej: pastora *Schönborn*;

z nauczyciela śpiewu, rysunków i kalligrafii: *Schön*.

Oprócz tego zatrudnieni byli przy gimnazjum nauczyciele interimistyczni: *Przyborowski* i Dr. *Wituski*.

B. Frequenz. Am Schlusse des vorigen Schuljahres hatte die Anstalt ausser 22 Septimanern 414 Schüler, von denen nach den Ferien 388 wieder zurückkehrten. Zu diesen 388 älteren Schülern traten im Wintersemester 72 neue hinzu, so dass im Winter ausser 14 Septimanern 460 Schüler die Anstalt besuchten, und zwar in

I, a. u. b.	II, a. u. b.	III, a. u. b.	IV.	V.	VI.
60	97	95	69	75	64 = 460.

Davon gingen während und am Schlusse des Wintersemesters zur Universität 4, auf andere Anstalten 4 und zu anderweitigen Bestimmungen 19,

zusammen also..... 33

und es verblieben für das Sommersemester..... 427

Im Sommersemester traten neu hinzu..... 16

Die Frequenz im Sommer..... 443

VII..... 18

461

welche nach den Klassen so vertheilt waren:

I, a. u. b.	II, a. u. b.	III, a. u. b.	IV.	V.	VI.
52	91	96	65	71	68 = 443.

Während des Sommersemesters haben bis zum 10. September, wo diese Nachrichten gedruckt werden, überhaupt 28 Schüler die Anstalt verlassen, so dass an diesem Tage ausser 18 Septimanern 415 Schüler vorhanden waren.

C. Abiturienten. a) Bei der zu Ostern abgehaltenen Abiturienten-Prüfung, von welcher 3 Ober-Primaner und 1 Extraneus zurücktraten, erhielten das Zeugniß der Reife 4 Ober-Primaner, nämlich:

- 1) Casimir Chłapowski aus Turwia, kathol..... 22 J. alt, 5½ J. auf dem Gymn., 2½ J. in Prima,
- 2) Georg Cleinow aus Posen, evangel..... 20¼ dito 3 dito 1½ dito
- 3) Const. Paten aus Śnieciska, kathol..... 20¼ dito 6½ dito 1½ dito
- 4) Adolph Wettstein aus Posen, kathol..... 22 dito 7½ dito 2½ dito

Alle vier Abiturienten wollten Jura studiren.

b) Jetzt am Schlusse des Sommersemesters haben sich 20 Ober-Primaner und 2 Extranei der Prüfung unterworfen; von den ersten haben zwei die Prüfung nicht bestanden. Das Maturitäts-Zeugniß haben erhalten:

- 1) Richard Brettner aus Posen, kathol..... 19 J. alt, 8 J. auf dem Gymn., 2 J. in Prima,
- 2) Stanisl. Jaksiewicz aus Popowo Ignacewo, kath. 20¼ dito 9 dito 2 dito
- 3) Thomas Kędzierski aus Posen, kathol..... 22½ dito 12 dito 2 dito
- 4) Carl Koczorowski aus Witosław, kathol..... 20¼ dito 7 dito 2 dito
- 5) Nepom. Kowaliński aus Rogasen, kathol..... 22¼ dito 9 dito 3 dito
- 6) Wroclsl. Krzyżanowski aus Posen, kathol..... 18¾ dito 9 dito 2 dito
- 7) Conr. Kubicki aus Xions, kathol..... 19¾ dito 8 dito 2 dito
- 8) Ignatz Laskowski aus Pudewitz, kathol..... 21½ dito 9 dito 2 dito
- 9) Jos. Lipiński aus Posen, kathol..... 18½ dito 8 dito 2 dito
- 10) Felix Nawrocki aus Posen, kathol..... 17½ dito 8 dito 2 dito
- 11) Casimir Nowak aus Mądre, kathol..... 21¼ dito 11 dito 2 dito
- 12) Carl Peikert aus Liebenthal, kathol..... 18 dito 7 dito 2 dito

B. Uczniowie. Przy końcu roku przeszłego liczyło gimnazjum, oprócz 22 uczniów klasy VI, 414 uczniów, z których po feryach wróciło 388. Do tych dawniejszych 388 przystąpiło w półroczu zimowym 72 nowych, tak iż zimą oprócz 14 uczniów klasy VII., 460 uczniów instytut odwiedzało, którzy w następujący sposób byli rozdzieleni:

I, a. i b.	II, a. i b.	III, a. i b.	IV.	V.	VI.
60	97	95	69	75	64 = 460.

Z tych opuściło instytut w biegu i w końcu półroczu zimowego 4, którzy na uniwersytet się udali; 4 do innych zakładów, a 25 obrało sobie inny zawód,

razem zatem..... 33

tak iż na początku letowego półroczu zostało się..... 427

W letowym półroczu przybyło nowych uczniów..... 16

uczęszczało zatem letową porą do gimnazjum..... 443

w klasie VII..... 18

461

którzy w następujący sposób byli rozdzieleni:

I, a. i b.	II, a. i b.	III, a. i b.	IV.	V.	VI.
52	91	96	65	71	68 = 443.

W półroczu letowym aż do dnia 10. Września, kiedy wiadomości niniejsze podano do druku, opuściło w ogóle 28 uczniów instytut, tak iż na dniu tym oprócz 18 uczniów klasy VII. 415 uczniów gimnazjum liczyło.

C. Abituryenci. a) W skutek popisu pro maturitate odbytego przed Wielkanocą r. b., od którego 3 uczniów klasy I. wyższej i Extraneusz 1 odstąpili, 4 uczniów klasy I. wyższ. otrzymało świadectwo dojrzałości, i to:

- 1) Kazimierz Chłapowski z Turwi, katol..... miał lat 22, był na gimn. $5\frac{1}{2}$ rok., w kl. I. $2\frac{1}{2}$ r.
- 2) Grzegorz Cleinow z Poznania, ewang..... dito $20\frac{1}{4}$ dito 3 lata, dito $1\frac{1}{2}$
- 3) Konstanty Paten z Śniecisk, katol..... dito $20\frac{1}{4}$ dito $6\frac{1}{2}$ rok., dito $1\frac{1}{2}$
- 4) Adolf Wettstein z Poznania, katol..... dito 22 dito $7\frac{1}{2}$ rok., dito $2\frac{1}{2}$

Wszyscy ci abituryenci zamierzali słuchać prawa.

b) Teraz przy końcu półroczu letowego 20 uczniów klasy I. wyższej i 2 Extraneuszów przystąpiło do egzaminu; z owych nie złożyło egzaminu dwóch. Świadectwo dojrzałości otrzymali następnii:

- 1) Ryszard Brettner z Poznania, katol..... ma lat 19, był na gimn. lat 8, w kl. I. 2 lata,
- 2) Stanisław Jaksiewicz z Popowa Ignacewa, katol. dito $20\frac{1}{4}$ dito 9 dito 2 „
- 3) Tomasz Kędziński z Poznania, katol..... dito $22\frac{1}{2}$ dito 12 dito 2 „
- 4) Karol Koczorowski z Witosławia, katol..... dito $20\frac{1}{4}$ dito 7 dito 2 „
- 5) Nepomucen Kowaliński z Rogoźna, kat..... dito $22\frac{1}{4}$ dito 9 dito 3 „
- 6) Wróciśław Krzyżanowski z Poznania, katol..... dito $18\frac{3}{4}$ dito 9 dito 2 „
- 7) Konrad Kubicki z Książa, katol..... dito $19\frac{3}{4}$ dito 8 dito 2 „
- 8) Ignacy Laskowski z Pobiedzisk, katol..... dito $21\frac{1}{2}$ dito 9 dito 2 „
- 9) Józef Lipiński z Poznania, katol..... dito $18\frac{1}{2}$ dito 8 dito 2 „
- 10) Feliks Nawrocki z Poznania, katol..... dito $18\frac{1}{2}$ dito 8 dito 2 „
- 11) Kazimierz Nowak z Mądrego, katol..... dito $21\frac{1}{4}$ dito 11 dito 2 „
- 12) Karol Peikert z Liebenthal, katol..... dito 18 dito 7 dito 2 „

13) Barthol. Piszczygłowa aus Konin, kathol.....	21	J. alt,	10	J. auf dem Gymn.,	2	J. in Prima,
14) Jos. Stasiński aus Mrozowo, kathol.....	18	dito	8½	dito	2	dito
15) Peter Stremler aus Wiry, kathol.....	20¼	dito	9	dito	2	ditto
16) Felix Studniarski aus Posen, kathol.....	20	dito	10	dito	2	dito
17) Franz Szymański aus Posen, kathol.....	19¼	dito	9	dito	2	dito
18) Telesphor Wegner aus Posen, kathol.....	20½	dito	9	dito	2	dito
19) Extraneus Leo Mukulowski aus Kotlin, kathol.						
20) Extraneus Thad. Karczewski aus Krotoschin, evangel.						

Theologie wollen studiren: Brettner, Kędzierski, Kowaliński, Lipiński, Nowak, Peikert, Piszczygłowa, Stremler, Szymański und Wegner; Jura: Jaksiewicz, Koczorowski, Karczewski und Mukulowski; Philologie: Krzyżanowski, Kubicki, Nawrocki; Geschichte: Stasiński; Medizin: Laskowski und Studniarski.

D. Sammlungen. 1) Die Gymnasial-Bibliothek ist durch folgende Werke vermehrt worden:

- a) An Geschenken, wofür wir hiermit im Namen der Anstalt den ehrerbietigsten Dank sagen: A. Hauser: *elementa latininitatis*, vom Königl. Provinzial-Schul-Collegium.
- b) Durch Kauf: Die Fortsetzungen von Poggendorffs *Annalen*; Ersch und Grub. *Encyclopädie*; Grimm's *Wörterbuch*; Stephan. *thes. ling. graec. u. s. w.*; Aeschines *orat. ed. Bremi*; Kortüm's *Gesch. Griechenlands*; Stenzel's *Gesch. des preuss. Staates*, 5; Schäfer's *Gesch. Portugals*, 5; Peter's *Gesch. Roms*, 2; Ranke's *franz. Gesch.*, 3; J. Grimm's *deutsche Mythologie*; Hoffmann's *Gesch. des deutsch. Kirchenliedes*; Rönne's *Unterrichtswesen des preuss. Staats*; Kehrein's *Grammatik der deutschen Sprache*; Stochla *grammat. histor. kryt. języka polskiego*; Moraczewskiego *dzieje rzeczyposp. polskiej u. s. w.*

2) Die Schüler-Bibliothek und die Sammlung von Schulbüchern zum Verleihen an arme Schüler sind durch Verwendung der dafür bestimmten Summen angemessen vermehrt worden.

3) Von den für das physikalische Kabinet angeschafften Instrumenten verdienen besonders hervorgehoben zu werden: Durchschnittsmodelle einer stationären Dampfmaschine und einer Lokomotive, ein magnetisches Declinatorium, Inclinatorium und Inductionsapparate.

E. Unterstützungen. Der fünfte Theil der Schüler war vom Schulgelde befreit. — In dem mit dem Marien-Gymnasium verbundenen Aluminate fanden sechzig Schüler aus den oberen Klassen, welche sich dem Studium der Theologie zu widmen beabsichtigen, freie Aufnahme; ferner erhielten in dem v. Szóldrski'schen Convicte 11 und in dem v. Lubrański'schen ebenfalls 11 Schüler freien Unterhalt. — Die Gesellschaft zur Unterstützung der studirenden Jugend zahlte für mehrere Schüler das Schulgeld und unterstützte sie ausserdem durch Beköstigung, Kleider und Bücher. — Das v. Mielżyński'sche Universitäts-Stipendium wurde auf zwei Jahre, vom 1. October 1854 bis dahin 1856, dem Stud. philos. B. Łazarewicz in Breslau verliehen.

F. v. Kamiński'sche Prämienfond. Der Director hatte in seiner bei der Schlussfeierlichkeit des vorigen Schuljahrs gehaltenen Rede den Wunsch ausgesprochen, es möchte sich ein Freund der studirenden Jugend finden, welcher den zu Prämien für ausgezeichnete Schüler bestimmten Fond durch eine Stiftung vermehrte. Dieser Wunsch fand bald seine Erfüllung, denn schon den Tag darauf übersendete Se. Hochwürden der Herr Dekan v. Kamiński hierselbst, welcher der öffentlichen Prüfung und jener Feierlichkeit beigewohnt hatte, dem Director die Summe von Einhundert Thalern mit der Bestimmung, dass für die Zinsen dieses Kapitals alljährig am Tage der öffentlichen Schulfestlichkeit Prämien an ausgezeichnete Schüler ausgetheilt werden sollen, was in diesem Jahre zum ersten Male geschieht. Den Dank welchen das Königliche Provinzial-Schulkollegium dem edlen Geber ausgesprochen hat, wiederhole ich

13) Bartłomiej Piszczygłowa z Konina, katol.....	ma lat 21, był na gimn. lat 10, w kl. I. 2 lata,
14) Józef Stasiński z Mrozowa, katol.....	dito 18 dito 8½ dito 2 „
15) Piotr Stremler z Wirów, katol.....	dito 20¼ dito 9 dito 2 „
16) Feliks Studniarski z Poznania, katol.....	dito 20 dito 10 dito 2 „
17) Franciszek Szymański z Poznania, katol.....	dito 19¼ dito 9 dito 2 „
18) Telesfor Wegner z Poznania, katol.....	dito 20½ dito 7 dito 2 „
19) Extraneusz Leo Mukułowski z Kotlina, katolik.	
20) Extraneusz Tadeusz Karczewski z Krotoszyna, ewangelik.	

Mają zamiar słuchać teologii: Brettner, Kędziarski, Kowaliński, Lipiński, Nowak, Peikert, Piszczygłowa, Stremler, Szymański i Wegner. Prawa: Jaksiewicz, Koczorowski, Karczewski i Mukułowski. Filologii: Krzyżanowski, Kubicki i Nawrocki. Historii: Stasiński. Medycyny: Laskowski i Studniarski.

D. Zbiory. 1) Biblioteka gimnazjalna następującymi pomnożyła się dziełami:

- a) złożono w podarku, za co niniejszemu w imieniu instytutu winne składamy podziękowanie: A. Hauser: elementa latinitatis, od królewsk. Rady szkoln. prowincyalnej;
- b) nabyto przez kupno: Ciąg dalszy Pogendorfa roczników; Erscha i Grubera Encyclop.; Grimma słownik; Stephan. thes. ling. graec. i t. d.; Aeschines orat. ed. Bremi; Kortüm, histor. Grecyi; Stenzel, historia państwa prusk., 5; Schäfer, historia Portugalii, 5; Peter, historia Rzymu, 2; Ranke, historia francuzka, 3; J. Grimm, niemiecka Mitologia; Hoffmann, historia niemiecka pieśni kościeln.; Rönne, wychow. w państwie pruskiem; Kehrein, grammatyka niem. języka; Stochla grammatyka histor. kryt. języka polskiego; Moraczewskiego dzieje rzeczypospolitej polskiej i t. d.

2) Biblioteka uczniów i zbiór książek szkolnych celem wypożyczania ich ubogim uczniom, z przeznaczonych na ten cel funduszków stósownie nowym zakupem powiększono.

3) Z zakupionych dla fizykalnego gabinetu narzędzi głównie zasługują na wzmiankę: modele w przecięciu parowego młyna stojącego i lokomotywy, magnetyczne deklinatoryum, inklinatoryum i przyrządzenia indukcyjne.

E. Wsparcia. Piąta część uczniów uwolnioną była od opłaty szkolnej. — W alumnacie, połączonym z gimnazjum S. Mar. Magd., sześćdziesięciu uczniów z klas wyższych, którzy mają zamiar poświęcić się teologii, bezpłatnie miało pomieszczenie. Tudzież konwikt Szóldrskich i Lubrańskich, każdy po jedenastu uczniów bezpłatnie utrzymywał. — Towarzystwo pomocy naukowej za kilku uczniów dośylało opłatę szkolną i płaciło nadto za ich stół, stancją i książki. — Stypendyum Mielżyńskiego na dwa lata, od 1. Października 1854. do t. m. 1856. r., dostało się uczniowi filozofii B. Łazarewiczowi w Wrocławiu.

F. Kamińskiego fundusz nagrodowy. Przy końcu uroczystości szkolnej zeszkolocznej Dyrektor w mowie mianej wyraził życzenie, aby się znalazł przyjaciel uczący się młodzieży, któryby fundusz przeznaczony na zakupienie nagród dla celujących uczniów fundacją powiększył. Życzenie to wkrótce się spełniło, albowiem już dnia następnego Wieleb. Ks. Dziekan *Kamiński* ztąd, który przytomnym był przy popisie publicznym i owej uroczystości, na ręce Dyrektora przesłał kwotę stu talarów z tém zastrzeżeniem, aby z procentów tego funduszu żelaznego corocznie zakupiono nagrody i w dzień publicznej uroczystości szkolnej pomiędzy celujących uczniów rozdzielano; co pierwszy raz tego roku się staje. Podziękowanie, które królewska prowincyalna rada szkolna szlachetnemu dawcy wyraziła, powtarzam niniejszemu z szczerego serca w imieniu zakładu. Jego nazwisko w gimnazjum S. Maryi Magdaleny

hiermit aus vollem Herzen im Namen der Anstalt. Sein Name wird auf dem Marien-Gymnasium auch in der Zukunft in frischem Andenken bleiben, denn seine Stiftung wird unter dem Titel „v. Kamiński'scher Prämienfond“ verwaltet werden.

G. Gymnasialbau. Sr. Excellenz dem Cultusminister Herrn von Raumer ist es endlich gelungen, alle Hindernisse, welche dem Bau eines eigenen Gymnasial-Gebäudes seit Jahren entgegen standen, zu beseitigen. Gewiss wird die Nachricht, dass dieser Bau den 4. September c. bereits kräftig begonnen worden ist, in der ganzen Provinz bei den dabei Beteiligten die grösste Freude und selbstredend den innigsten Dank für die wohlwollende Fürsorge der höchsten Staatsbehörde hervorrufen. Das Marien-Gymnasium wird sich in zwei Jahren mit Allem, was dazu gehört, d. i. Kirche, Schulgebäude, Alumnatsgebäude und Turnplatz, an dem schönen Bernhardiner-Platz befinden.

V. Ordnung der öffentlichen Prüfung.

Donnerstag den 27. September.

SEXTA von 8—9 Uhr. Religion: *Gimzicki*. — Latein: *Laskowski*.

Hierauf Vorträge der Sextaner:

Casimir Markiewicz: Die beiden Bauern, von Pfeffel.

Eduard Speichert: Leszek Biały, von Niemcewicz.

QUINTA von 9—10 Uhr. Rechnen: Dr. *Wituski*. — Latein: *v. Przyborowski*.

Hierauf Vorträge der Quintaner:

Adam Cichowski: Die drei Knaben im Walde, von Joh. Falk.

Teophil Radoński: Ballada jakich wiele, von Jaškowski.

QUARTA von 10—11 Uhr. Geschichte: Dr. *Wituski*. — Latein: *Szulc*.

Hierauf Vorträge der Quartaner:

Kalixt Remus: Der Reiter und der Bodensee, von G. Schwab.

Stan. Węsierski und Vinc. Zenkeller: Rozmowa Michała, von Witwicki.

Nach der Prüfung jeder der drei unteren Klassen wird der Director die Prämien vertheilen und die Namen der nach der höheren Klasse versetzten Schüler verlesen. Darauf findet in dem Klassenzimmer die Austheilung der Zeugnisse durch den betreffenden Ordinarius statt.

TERTIA A. und B. von 11—12 Uhr. Griechisch: *Węclewski*. — Mathematik: Dr. *Ustymowicz*.

Hierauf Vorträge der Tertianer:

Paul Treplin und Aug. Nitschke: Dialog aus Schiller's Wallenstein, 2. Aufz. 2. Auft.

Eduard Jarocki: Wizyta w sąsiedztwo, von Fr. Morawski.

UNTER-SECUNDA von 2—3 Uhr. Religion: Dr. *Cichowski*. — Latein: Dr. *Steiner*.

Hierauf Vortrag des Unter-Secundaner:

Stephan Żółtowski: Mort d'Hippolyte, Racine: Phèdre, act. V.

OBER-SECUNDA von 3—4 Uhr. Griechisch: *Węclewski*. — Französisch: Dr. *Rymarkiewicz*.

Hierauf Vortrag der Ober-Secundaner:

Ludwig Jażdżewski und Casimir Szczaniecki: Dialog aus Schiller's Don Karlos, Akt III., Sc. 10.

PRIMA A. und B. von 4—5 Uhr. Griechisch: *Wannowski*. — Mathematik: Dir. *Brettnier*. — Geschichte:

Czarnecki.

i w przyszłości w świeżej przechowa się pamięci, gdyż fundacya Jego pod nazwiskiem „Kamieńskiego fundusz nagrodowy“ znaną i zawiadowaną będzie.

G. Budowa gimnazjum. Jego Excellencya Minister oświecenia pan *Raumer* wreszcie wszystkie przeszkody, które dotąd budowie własnego budynku gimnazyalnego od lat wielu stawały na zawadzie, usunąć zdołał. Niezawodnie wiadomość, że budowę tę na dniu 4. Września b. r. już rozpoczęto, w całej prowincyi w sercach tych, którzy tém się interesują, najżywszą radość wznieci, a tém samém do złożenia najszczerzego podziękowania za dobroczynną troskliwość najwyższej władzy państwa wszystkich pobudzi. Gimnazjum St. Maryi Magdaleny po dwóch latach ze wszystkiém, co do tego należy, t. j. kościołem, budynkiem gimnazyalnym, alumnatem i placem do gimnastyki, nad pięknym placem Bernardynów kościoła mieścić się będzie.

V. Porządek popisu publicznego.

W Czwartek, dnia 27. Września.

KLASSA VI. od 8—9. Religia: *Gimzički.* — Język łaciński: *Laskowski.*

Początek deklamować będą uczniowie klasy VI.:

Kazimierz Markiewicz: Die beiden Bauern, Pfeffela.

Edward Speichert: Leszek Biały, Niemcewicz.

KLASSA V. od 9—10. Rachunki: Dr. *Wituski.* — Język łaciński: *Przyborowski.*

Początek deklamować będą uczniowie klasy V.:

Adam Cichowski: Die drei Knaben im Walde, Jana Falka.

Teofil Radoński: Ballada, jakich wiele, Jaśkowskiego.

KLASSA IV. od 10—11. Historia powszechna: Dr. *Wituski.* — Język łaciński: *Szulc.*

Początek deklamować będą uczniowie klasy IV.:

Kalixt Remus: Der Reiter und der Bodensee, G. Schwaba.

Stanisław Węsierski i Wincenty Zenkeller: Rozmowa Michała, Witwickiego.

Po odbytych popisach każdej z trzech niższych klas Dyrektor rozda nagrody i odezwał nazwiska uczniów do wyższej klasy przesadzonych; poczem w klassach Ordynaryusze uczniom wręczą świadectwa.

KLASSA III. A. i B. od 11—12. Język grecki: *Węcłowski.* — Matematyka: Dr. *Ustymowicz.*

Początek uczniowie klasy III. deklamować będą:

Paweł Treplin i August Nitschke: Dyalog z Szyllera, Wallenstein. Akt II. Scen. II.

Edmund Jarocki: Wizyta w sąsiedztwo, Franciszka Morawskiego.

KLASSA II. niższa od 2—3. Religia: Dr. *Cichowski.* — Język łaciński: Dr. *Steiner.*

Początek deklamować będzie uczeń klasy II. niższej:

Stefan Żółtowski: Mort d'Hippolyte, Racine: Phèdre, act. V.

KLASSA II. wyższa od 3—4. Język grecki: *Węcłowski.* — Język francuzki: Dr. *Rymarkiewicz.*

Początek deklamować będą uczniowie klasy II. wyższej:

Ludwik Jażdżewski i Kazimierz Szczaniecki: Dyalog z Szyllera „Don Karlos“, Akt III. Scen. 10.

KLASSA I. A. i B. od 4—5. Język grecki: *Wannowski.* — Matematyka: Dyr. *Brettner.* — Historia: *Czarnecki.*

Freitag den 28. September

beginnt um 9 Uhr Vormittags die Schlussfeierlichkeit, welche in folgender Ordnung stattfinden wird:

- 1) Gesang.
- 2) Lateinische Rede des Abiturienten Conrad Kubicki: „Ciceronis de perfecto oratore sententia.“
- 3) Deutsche Rede des Abiturienten Wróc. Krzyżanowski:
 Es bildet ein Talent sich in der Stille,
 Sich ein Charakter in dem Strom der Welt.
 (Göthe.)
- 4) Polnische Rede des Abiturienten Felix Nawrocki: „O dramacie w złotym wieku.“ Er nimmt zugleich Abschied.
- 5) Vertheilung der Prämien und Bekanntmachung der Promotion in den oberen Klassen, so wie Entlassung der Abiturienten durch den *Director*.
- 6) Gesang.

Nach der Feierlichkeit werden den Schülern der drei oberen Klassen von den Herren Ordinarien die Zeugnisse eingehändigt werden.

Zur Beachtung in Bezug auf das künftige Schuljahr.

Die neu aufzunehmenden Schüler haben bei ihrer Anmeldung einen Taufschein, einen Impfschein und ein Zeugniß über den zuletzt erhaltenen Unterricht vorzulegen. Die Anmeldung und Prüfung der Schüler aus der Stadt Posen findet Mittwoch den 10. October, dagegen die der auswärtigen Schüler erst Donnerstag den 11. October statt. Freitag den 12. October wird das neue Schuljahr mit Gottesdienst um 9 Uhr in der Pfarrkirche eröffnet.

Besonderer Aufmerksamkeit werden Aeltern und Vormündern folgende drei Bestimmungen empfohlen:

- 1) Von einem nach Sexta aufzunehmenden Knaben werden besonders folgende Kenntnisse mit Strenge gefordert: Bekanntschaft mit den Lehren des Elementar-Katechismus; geläufiges und logisch-richtiges Lesen in polnischer, so wie geläufiges und wenigstens mechanisch-richtiges Lesen in deutscher Druckschrift; Vermeidung grober orthographischer Fehler beim Dictiren in deutscher, besonders aber in polnischer Sprache; Geläufigkeit in den vier Species mit unbenannten Zahlen.
- 2) Knaben, welche das 12. Jahr vollendet haben, können nach Sexta nur dann angenommen werden, wenn nicht durch jüngere Knaben schon die für diese Klasse bestimmte Normalzahl (70) erreicht ist; dasselbe gilt für Quinta und Quarta in Bezug auf Knaben, die das 13. und resp. 14. Jahr vollendet haben.
- 3) Von denjenigen gegenwärtigen Schülern, welche beim Beginn des neuen Schuljahres, den 12. October, sich nicht in ihren Klassen eingefunden haben, wird, wenn sie ihre spätere, durch wichtige Gründe veranlasste Zurückkunft nicht vorher dem *Director* angezeigt haben, angenommen, dass sie die Anstalt verlassen haben. Eine spätere Annahme derselben könnte nur dann erfolgen, wenn die für jede Klasse bestimmte feste Zahl von Schülern durch die neu aufgenommenen noch nicht erreicht wäre.

Dr. Brettner,
Director.

W Piątek, dnia 28. Września

poczyna się o godzinie 9. rano uroczystość zakończenia roku szkolnego, która się w następującym porządku odbędzie:

- 1) Śpiew.
- 2) Mowa w języku łacińskim abiturienta Konrada Kubickiego: „Ciceronis de perfecto oratore sententia.“
- 3) Mowa w niemieckim języku abiturienta Wróciśława Krzyżanowskiego:

Es bildet ein Talent sich in der Stille,
Sich ein Charakter in dem Strom der Welt.
(Göthe.)
- 4) Mowa w polskim języku abiturienta Feliksa Nawrockiego: „O dramacie w złotym wieku.“
Pożegna się zarazem.
- 5) Rozdzielenie nagród i ogłoszenie promocji w trzech wyższych klassach, jako téż pożegnanie abiturientów przez *Dyrektora*.
- 6) Śpiew.

Po zakończeniu uroczystości panowie ordynaryusze wręczą uczniom trzech klass wyższych świadectwa.

Uwiedomienie dotyczące przyszłego roku szkolnego.

Uczniowie zgłaszający się celem przyjęcia ich do gimnazyum powinni złożyć metrykę, świadectwo szczepionej ospy i nauk w ostatnim czasie pobieranych. Zgłoszą się do zapisu jako téż egzaminowani będą uczniowie z miasta Poznania w Środę, dnia 10. Października; uczniowie zaś z prowincyi dopiero w Czwartek, dnia 11. Października. W Piątek, dnia 12. Października rozpoczęcie nowego roku szkolnego nabożeństwem o godzinie 9. z rana w kościele pojezuickim.

Szczególniej zwraca się uwagę rodziców i opiekunów na następane rozporządzenia:

- 1) Od chłopca, który chce być przyjęty do klasy VI., żąda się, aby dokładnie był obeznany z naukami elementarnego katechizmu; biegle i loicznie-dobrze czytał po polsku, jako téż biegle i przynajmniej mechanicznie-dobrze po niemiecku, aby pisał bez błędów ortograficznych po niemiecku, a mianowicie po polsku — i dokładnie umiał cztery działania z ilościami nieoznaczonymi.
- 2) Chłopcy, którzy 12. rok już skończyli, do klasy VI. wtenczas tylko przyjęci być mogą, jeżeli liczby przeznaczonęj dla téj klasy (70) nie dosięgnie się przez przyjęcie chłopców młodszych. Podobnie uczniowie po skończonym 13. i 14. roku życia do klasy V. i IV. pod tymże warunkiem tylko przyjęci być mogą.
- 3) Jeżeli z uczniów obecnie w instytucie będących ci, którzy przy rozpoczęciu nowego roku szkolnego, t. j. 12. Października, do klass swych nie powrócą, o powodach opóźnienia swego uzasadnionego poprzednio Dyrektora nie zawiadomią, przyjmie się, że instytut opuścili. Później przyjęci by być mogli w takim tylko razie, gdyby ilość uczniów dla klasy każdęj przeznaczona nie była jeszcze dopełniona.

Dr. Brettner,

Dyrektor.

Wzrostek dnia 28. Wzrostek

pożyczy się o godzinie 9. rano, wprost w roku szkolnym, która się w następującym po-

1) Spis...
2) Mowa w języku łacińskim...
3) Mowa w niemieckim...
4) Mowa w polskim...
5) Rozważenie...
6) Spis...

Uwaga dla uczniów

Uwaga dla uczniów...
Wzrostek dnia 28. Wzrostek...
pożyczy nowego roku szkolnego...
Szczególnie ważną rolę w tym względzie...
1) Od chłopca, który chce być przyjęty do klasy VI...
2) Chłopcy, którzy 15. lutego skończyli...
3) Jeśli z uczniów obecnie w instytucji będących...

Dr. Białostocki

Dr. Białostocki

Nachtrag.

In Folge der auf Donnerstag den 27. September c. Vormittag angesetzten Wahl der Wahlmänner für die vierte Legislatur-Periode musste **die Ordnung der öffentlichen Prüfung** in der Art umgeändert werden, dass nunmehr die **Prüfung** Mittwoch den 26. September in der angegebenen Weise, die **Schlussfeierlichkeit** aber Donnerstag Nachmittag von 3 Uhr an stattfinden wird.

Dr. Brettner.

Nachtrag.

In Folge der auf Donnerstag den 27. September a. V. erfolgten
Wahl der Wahlmänner für die zweite Legislatur-Periode für die Provinz der
Preussischen Provinz ist der für unangesehen worden die Provinz für
nach dem 27. September in der angegebenen Weise die Wahlmännern die
Donnerstag Nachmittag um 4 Uhr an stattfinden wird.

Dr. Richter.